



# Дізнання в Національній поліції

навчальний посібник

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**  
**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**  
**ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

---



# **ДІЗНАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ**

**Навчальний посібник**

*За загальною редакцією  
д.ю.н., доц., засл. юриста України  
Цуцкїрїдзе Максима Сергїйовича*

---

**Дніпро – Київ 2022**

**Авторський колектив:**

**О.П. Бойко** – доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (далі – кафедра ДДУВС), к.ю.н., майор поліції (передмова; розд. 1 у співавт. з О.А. Солдатенко); **Н.С. Бублик** – доцент кафедри ДДУВС, д.ф., капітан поліції (розд. 5); **В.В. Бурлака** – начальник відділу Головного слідчого управління Національної поліції України, к.ю.н., полковник поліції (розд. 6 у співавт. з Ю.В. Шендрик); **С.В. Гайду** – заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України – начальник управління, полковник поліції (розд. 7 у співавт. з А.В. Захарком); **А.Г. Гаркуша** – доцент кафедри ДДУВС, к.ю.н., доцент, майор поліції (розд. 2 у співавт. з Н.П. Черняк); **А.В. Захарко** – доцент кафедри ДДУВС, к.ю.н., доцент, підполковник поліції (розд. 7 у співавт. з С.В. Гайду); **В.М. Кіяниця** – старший викладач кафедри ДДУВС (розд. 4 у співавт. з О.А. Солдатенко); **В.В. Рогальська** – професор кафедри ДДУВС, к.ю.н., доцент, майор поліції (розд. 3 у співавт. з М.С. Цуцкірідзе); **М.Ю. Романов** – старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України, майор поліції (розд. 8 у співавт. з В.М. Федченком); **О.А. Солдатенко** – професор кафедри ДДУВС, к.ю.н., доцент (розд. 1 у співавт. з О.П. Бойком; розд. 4 у співавт. з В.М. Кіяницею); **В.М. Федченко** – професор кафедри ДДУВС, к.ю.н., доцент (розд. 8 у співавт. з М.Ю. Романовим); **Н.П. Черняк** – викладач циклу загальноправових дисциплін ЗЦППП «Академія поліції» ДДУВС, к.ю.н., доцент, підполковник поліції (розд. 2 у співавт. з А.Г. Гаркушою); **Ю.В. Шендрик** – викладач кафедри ДДУВС (розд. 6 у співавт. з В.В. Бурлакою); **М.С. Цуцкірідзе** – заступник Голови Національної поліції України – начальник Головного слідчого управління, д.ю.н., доц., засл. юрист України, генерал поліції 3 рангу (розд. 3 у співавт. з В.В. Рогальською).

**Рецензенти:**

**Дрозд Валентина Георгіївна** – начальник 3-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії з проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України, докторка юридичних наук, професорка, заслужена юристка України;

**Ковтун Олександр Вікторович** – начальник Управління дізнання Національної поліції України, кандидат юридичних наук, полковник поліції.

**Д44** **Дізнання в Національній поліції** : навч. посіб. / кол. авт. за загальною редакцією доктора юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України М.С. Цуцкірідзе. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Київ: Гол.слідч.управл. Нац. пол. України; ТОВ «7БЦ», 2022. 316 с.  
ISBN 978-617-549-145-4

У навчальному посібнику відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України викладено питання щодо провадження дізнання підрозділами Національної поліції України.

Навчальний посібник розрахований для викладачів, науковців, здобувачів вищої освіти ЗВО правничого фаху, дізнавачів, судів та інших практичних працівників.

**ЗМІСТ**

<b>ПЕРЕДМОВА</b> .....	6
 <b>РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЗНАННЯ</b>	
1.1. Поняття, завдання та значення дізнання, як однієї із форм досудового розслідування.....	8
1.2. Суб'єкти, які уповноваженні здійснювати досудове розслідування у формі дізнання.....	10
1.3. Основні (загальні) положення досудового розслідування у формі дізнання.....	18
Тести для самоконтролю .....	38
Обов'язкові та додаткові завдання.....	41
 <b>РОЗДІЛ 2. ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ</b>	
2.1. Поняття, ознаки та класифікація доказів.....	42
2.2. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків.....	45
2.3. Поняття, мета і значення доказування під час здійснення дізнання.....	64
2.4. Структура процесу доказування.....	66
Тести для самоконтролю .....	72
Обов'язкові та додаткові завдання.....	74
 <b>РОЗДІЛ 3. ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДІЗНАННЯ</b>	
3.1. Заходи забезпечення кримінального провадження під час дізнання: поняття, мета, система та загальні положення застосування.....	75
3.2. Підстави та процесуальний порядок застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання.....	79
Тести для самоконтролю .....	132
Обов'язкові та додаткові завдання.....	136

## **РОЗДІЛ 4. СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ТА НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ**

4.1. Поняття слідчих (розшукових) дій та їх система під час провадження дізнання.....	138
4.2. Кримінальна процесуальна класифікація слідчих (розшукових) дій.....	141
4.3. Підстави, завдання та загальні правила проведення і оформлення слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання.....	144
4.4. Негласні слідчі (розшукові) дії під час провадження дізнання...	168
4.5. Загальні правила проведення і оформлення негласних слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання.....	169
Тести для самоконтролю .....	173
Обов'язкові та додаткові завдання.....	176

## **РОЗДІЛ 5. ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ**

5.1. Поняття та підстави письмового повідомлення про підозру. Письмове повідомлення про підозру: структура, зміст, логіка, мова і стиль.....	177
5.2. Процесуальний порядок повідомлення про підозру. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб.....	187
5.3. Допит підозрюваного. Зміна і доповнення підозри.....	196
Тести для самоконтролю .....	201
Обов'язкові та додаткові завдання.....	204

## **РОЗДІЛ 6. ОСОБЛИВОСТІ ЗУПИНЕННЯ ТА ЗАКІНЧЕННЯ ДІЗНАННЯ**

6.1. Підстави та умови зупинення та відновлення дізнання.....	205
6.2. Підстави і процесуальний порядок закриття кримінального провадження за наслідками проведення дізнання.....	215
6.3. Підстави і процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності.....	225
6.4. Закінчення дізнання складанням обвинувального акту.....	231
6.5. Підстави і процесуальний порядок направлення до суду клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.....	236
Тести для самоконтролю .....	240
Обов'язкові та додаткові завдання.....	243

## **РОЗДІЛ 7. ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ ЗА ОСОБЛИВИМИ ПОРЯДКАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

7.1. Загальні положення щодо здійснення дізнання за особливими порядками кримінального провадження.....	244
7.2. Здійснення дізнання у кримінальному провадженні на підставі угод.....	246
7.3. Здійснення дізнання за правилами кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.....	250
7.4. Здійснення дізнання у кримінальному провадженні щодо окремої категорії осіб.....	252
7.5. Здійснення дізнання у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального проступку в стані обмеженої осудності.....	256
7.6. Здійснення дізнання за особливим порядком кримінального провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру.....	261
7.7. Здійснення дізнання за особливим порядком кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.....	262
Тести для самоконтролю .....	267
Обов'язкові та додаткові завдання.....	270

## **РОЗДІЛ 8. НАГЛЯДОВІ ТА КОНТРОЛЬНІ ФУНКЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ**

8.1. Відомчий контроль під час провадження дізнання.....	272
8.2. Прокурорський нагляд у дізнанні.....	282
8.3. Судовий контроль під час провадження дізнання.....	288
Тести для самоконтролю .....	293
Обов'язкові та додаткові завдання.....	303

<b>БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК.....</b>	<b>304</b>
------------------------------------	------------

## ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник «Дізнання в Національній поліції» є навчальним виданням, метою якого є теоретичне осмислення місця та ролі дізнання у системі кримінального процесу України, аналіз повноважень керівника органу дізнання та дізнавача, змісту їх кримінальної процесуальної діяльності та порядку провадження дізнання. Посібник містить систематизоване викладення окремих положень навчальної дисципліни Кримінальний процес, Досудове розслідування і підготовки у відповідності до норм чинного кримінального процесуального законодавства України з урахуванням інших нормативно-правових актів, що застосовуються при провадженні дізнання а також сучасних досягнень кримінальної процесуальної науки.

У посібнику розглядаються питання щодо поняття, завдання та значення дізнання, основні положення досудового розслідування у формі дізнання, докази та доказування під час здійснення дізнання, підстави та процесуальний порядок застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання, слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії під час провадження дізнання, повідомлення про підозру за вчинення кримінальних проступків, особливості зупинення та закінчення дізнання, здійснення дізнання за особливими порядками кримінального провадження, наглядові та контрольні функції під час провадження дізнання.

Зміст навчального посібника викладено послідовно, логічно, що супроводжується відповідним аналізом як вітчизняного так і міжнародного законодавства, практики Європейського суду з прав людини. Розділи посібника містять систематизовані законодавчі та наукові положення з урахуванням існуючих потреб правозастосування та судочинства у цілому. В кінці кожного розділу є відповідний перелік тестів для самоконтролю, обов'язкові та додаткові завдання, що в свою чергу допоможе у набутті оновлених систематизованих наукових знань з дисциплін кримінального процесу, досудового розслідування та дізнання.

Посібник сприятиме у засвоєнні та опануванні здобувачами вищої освіти вищих навчальних закладів з юридичним профілем, не лише необхідних теоретичних знань стосовно порядку

здійснення дізнання, але й здійснити порівняльний аналіз та на належному рівні підготуватися та здобути необхідні компетентності для роботи в практичних підрозділах. Крім того, посібник буде корисним і для викладачів, науковців, працівників суду, органів досудового розслідування та юристів у цілому. Також може бути використаний під час підвищення кваліфікації працівників підрозділів дізнання та слідчих підрозділах.



## РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У ФОРМІ ДІЗНАННЯ

### 1.1. Поняття, завдання та значення дізнання, як однієї із форм досудового розслідування

Кримінальний процес в Україні передбачає здійснення досудового розслідування у двох формах:

- 1) досудове слідство;
- 2) дізнання.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 3 КПК України досудове слідство – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів. Згідно з п. 4 ст.3 КПК України, дізнання визначено як форму досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків.

Досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюють згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, на підставі положень глави 25 КПК України.

*Кримінальним проступком* є передбачене КК України (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено:

- 1) основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 2) інше основне покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

Якщо у санкції статті Особливої частини КК України міститься позбавлення волі, зокрема як альтернативне іншим основним покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі, то таке діяння належить до категорії злочинів.

Таким чином, головна відмінність досудового слідства та дізнання полягає у предметі розслідування. Проте дізнання має суттєві процесуальні відмінності від досудового слідства, що проявляються в особливостях проведення низки процесуальних дій, застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, ухваленні процесуальних рішень тощо.

Юридичною підставою для здійснення досудового розслідування у формі дізнання є внесення відомостей про

кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР).

**Ознаки дізнання як форми досудового розслідування:**

- 1) нормативне регулювання кримінальної процесуальної діяльності;
- 2) здійснення діяльності спеціально уповноваженими суб'єктами;
- 3) обмежене коло засобів доказування;
- 4) пізнання має ретроспективний характер;
- 5) встановлення обставин вчинення кримінального проступку часто відбувається в умовах протидії з боку заінтересованих учасників досудового розслідування.

Як і кожна стадія кримінального процесу, досудове розслідування у формі дізнання має **самостійні завдання**, що впливають із загальних завдань кримінального судочинства (ст. 2 КПК України), і можуть бути класифіковані на відносно самостійні групи, кожна з яких забезпечує:

- 1) попередню правову оцінку діяння, що має ознаки проступку;
- 2) захист прав і законних інтересів учасників кримінального процесу та профілактику злочинів під час досудового провадження у формі дізнання.

На відміну від судового розгляду кримінальний процесуальний закон не проводить чіткої періодизації досудового розслідування у формі дізнання, але умовно можна виділити *чотири етапи*, які повинно пройти кожне кримінальне провадження, перш ніж воно надійде до суду:

- 1) провадження з моменту внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР;
- 2) виконання процесуальних дій, пов'язаних з повідомленням про підозру;
- 3) збирання, перевірка і оцінка всіх необхідних доказів, які викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надання їм належної правової оцінки;
- 4) виконання процесуальних дій, пов'язаних з закінченням розслідування, складанням відповідного процесуального документа і відповідним направленням матеріалів.

**Значення:** Запровадження інституту кримінальних проступків у вітчизняному законодавстві є безумовно позитивним кроком, адже диференціація процесів досудового розслідування кримінальних правопорушень залежно від їх тяжкості звільнить слідчих від розслідування кримінально карних діянь, які визнаються проступками. Це дозволяє зосередити увагу слідчих на розслідуванні злочинів, тобто тих діянь, якими завдано суттєвої шкоди особі, суспільству, державі. Адже на сьогодні навантаження на одного слідчого обраховується сотнями кримінальних проваджень, що не дозволяє йому якісно, швидко та ефективно здійснювати їх розслідування. Крім цього, запровадження процедури розслідування кримінальних проступків сприятиме досягненню процесуальної економії та розумності строків кримінального провадження.

## **1.2. Суб'єкти, які уповноважені здійснювати досудове розслідування у формі дізнання**

Відповідно до п. 4<sup>1</sup> ч. 1 ст. 3 КПК України *дізнавачем* є службова особа підрозділу дізнання визначених органів, у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу визначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

*З аналізу вищезазначеної норми можливо визначити двох суб'єктів, які в праві здійснювати дізнання, а саме:*

- 1) службова особа підрозділу дізнання визначеного правоохоронного органу;
- 2) уповноважена особа іншого підрозділу визначеного правоохоронного органу.

Зазначених суб'єктів здійснення дізнання можливо класифікувати з урахуванням функціональних обов'язків, що визначені нормативно-правовими актами. Так для службової особи підрозділу дізнання безпосередньою функцією є здійснення досудового розслідування у формі дізнання. У свою чергу для уповноваженої особи іншого підрозділу здійснення дізнання не є безпосередньою функцією, оскільки такими особами можуть бути наприклад, працівники оперативних

підрозділів, безпосередньою функцією яких є здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Відповідно до статті 40<sup>-1</sup> КПК України, дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого та несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення дізнання.

**Дізнавач згідно з ч. 2 ст. 40<sup>-1</sup> КПК України має право:**

1) починати дізнання за наявності підстав, передбачених КПК України;

2) проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК України;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК України, відповідним оперативним підрозділам;

4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;

6) за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України;

8) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Дізнавач, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи

місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача.

Відповідно до розд. 5 наказу МВС України від 20.05.2020 № 405 «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» під час здійснення дізнання **дізнавач зобов'язаний:**

1) дотримуватися вимог Конституції, КПК та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інших нормативно-правових актів з питань досудового розслідування;

2) забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних проступків у межах строків установлених КПК України;

3) виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі;

4) забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

5) не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті під час розслідування кримінальних проступків;

6) не вчиняти будь-яких дій, які можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості;

7) у разі наявності підстав, передбачених ст. 77 КПК України, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному ст. 80 КПК України.

Також до суб'єктів дізнання відноситься і **керівник органу дізнання**. Згідно п. 7-1 ч. 1 ст. 3 КПК України **керівник органу дізнання** – начальник підрозділу дізнання визначеного органу, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівник органу досудового розслідування.

**Відповідно до ст. 39<sup>1</sup> КПК України такий суб'єкт має наступні повноваження:**

1) визначати дізнавача, який здійснюватиме дізнання;

2) відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати

іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

3) ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем;

5) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Відповідно до розділу 4 наказу МВС України від 20.05.2020 № 405 «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» начальник Управління дізнання, начальники відділів (секторів) дізнання ГУНП, відділів (секторів) дізнання територіальних підрозділів поліції, виконують повноваження керівника органу дізнання, визначеного кримінальним процесуальним законодавством, є відповідальними за організацію роботи в підрозділі дізнання, стан досудового розслідування кримінальних проступків, виконання інших завдань підпорядкованих підрозділів дізнання.

*Начальник Управління дізнання:*

здійснює організаційне і методичне забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України з розкриття та розслідування кримінальних проступків;

організовує в установленому порядку заслуховування керівників відділів (секторів) дізнання ГУНП з питань службової діяльності підрозділів дізнання відділів (секторів) ГУНП та територіальних підрозділів поліції, у тому числі стану взаємодії між дізнавачами та оперативними підрозділами в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні; за наявності підстав ініціює в установленому порядку питання про проведення службового розслідування, уживає інших заходів щодо усунення порушень вимог законодавства;

ознайомлюється з матеріалами дізнання, дає в них дізнавачам письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора; організовує в установленому порядку

вивчення стану досудового розслідування кримінальних проступків;

організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів і звернень, що надійшли до Управління дізнання, у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування.

*Начальник відділу (сектору) дізнання ГУНП:*

організовує здійснення підрозділом дізнання ГУНП досудового розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України;

надає практичну і методичну допомогу підрозділам дізнання територіальних підрозділів поліції в організації їх діяльності, здійснює перевірку їх роботи;

розробляє та вживає заходів з підвищення ефективності роботи дізнавачів, усуває наявні недоліки;

організовує заслуховування керівників підрозділів дізнання територіальних підрозділів поліції з питань службової діяльності підрозділів дізнання, у тому числі стану взаємодії між дізнавачами та оперативними підрозділами ГУНП у запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні;

за наявності підстав ініціює в установленому порядку питання щодо проведення службового розслідування; уживає інших заходів щодо усунення порушень дізнавачами вимог законодавства;

викликає в установленому порядку до відділу (сектору) дізнання ГУНП для заслуховування стану досудового розслідування кримінальних проступків працівників дізнання територіальних підрозділів поліції;

ознайомлюється з матеріалами дізнання, дає в кримінальних провадженнях письмові вказівки дізнавачам, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора; відсторонює дізнавача від проведення дізнання, призначає іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК України, або порушує клопотання перед органами прокуратури відповідного рівня про передачу кримінального провадження до іншого підрозділу дізнання;

організовує та забезпечує взаємодію дізнавачів підрозділів дізнання з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що

здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

аналізує діяльність підрозділів дізнання ГУНП і територіальних підрозділів поліції, здійснює розроблення та вжиття заходів, спрямованих на вдосконалення організації досудового розслідування кримінальних проступків, підвищення якості дізнання та скорочення його строків, забезпечення законності під час здійснення дізнання, відшкодування збитків, завданих кримінальними проступками;

забезпечує достовірність звітності та облік даних про характер, обсяг і результати роботи підрозділів дізнання ГУНП і територіальних підрозділів поліції та працівників поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків у межах територіальної юрисдикції ГУНП;

організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів і звернень, що надійшли до відділу (сектору) дізнання ГУНП, у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування кримінальних проступків.

*Начальник відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції:*

керує діяльністю відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та є відповідальним за виконання покладених на нього завдань, додержання дізнавачами вимог законодавства України; організовує та забезпечує постійний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування й реагування на її зміни;

забезпечує в межах компетенції взаємодію відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та підрозділів оперативно-технічних заходів ГУНП щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України, оперативними підрозділами ГУНП та міжрегіональними територіальними органами поліції;

забезпечує ефективне використання дізнавачами оперативної інформації під час досудового розслідування



кримінальних проступків, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду;

організовує та забезпечує взаємодію дізнавачів з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

заслуховує на оперативних нарадах звіти з питань розслідування кримінальних проступків працівників відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та інших працівників поліції, уповноважених на здійснення дізнання, уживає заходів щодо усунення недоліків дізнання; устанавлює спеціалізацію дізнавачів у розслідуванні кримінальних проступків окремих категорій;

у разі встановлення в розпочатому дізнавачем кримінальному провадженні ознак злочину, негайно повідомляє про це керівника органу досудового розслідування відповідного територіального підрозділу поліції з метою вирішення в устанавленому законодавством порядку питання про визначення підслідності злочину, а в разі встановлення, що кримінальний проступок учинив неповнолітній, - визначає дізнавача, спеціально уповноваженого на здійснення дізнання щодо неповнолітніх;

розглядає заяви і повідомлення про кримінальні проступки, що надходять до територіального підрозділу поліції, а також інші матеріали про кримінальні проступки, виявлені працівниками поліції, і забезпечує невідкладне, але не пізніше 24 годин після надходження, внесення дізнавачами відповідних відомостей про кримінальні проступки до ЄРДР та повідомлення прокурора про початок досудового розслідування;

забезпечує чергування дізнавачів у складі слідчо-оперативних груп для їх виїзду на місце події за заявами і повідомленнями про кримінальні проступки;

вивчає кримінальні провадження і надає дізнавачам письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, контролює їх виконання;

здійснює контроль за своєчасністю та повнотою внесення дізнавачами відомостей до ЄРДР, відповідністю даних про попередню правову кваліфікацію кримінальних проступків матеріалам кримінального провадження;

достовірністю даних про результати розслідування у кримінальних провадженнях та про їх рух, об'єктивністю відображення відомостей в ЄРДР і звітах про результати роботи органів досудового розслідування;

своєчасністю здачі до архіву підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення закритих кримінальних проваджень; заслуховує дізнавачів, інших працівників поліції, уповноважених на проведення дізнання, з питань досудового розслідування кримінальних проступків;

запобігає фактам утручання в процесуальну діяльність дізнавачів осіб, що не мають на те законних повноважень, уживає заходи щодо припинення утручання в процесуальну діяльність дізнавачів;

забезпечує контроль за своєчасним повідомленням районним (міським) військовим комісаріатам про призовників і військовослужбовців, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального проступку, у порядку і строки, визначені п. 61 Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 грудня 2016 року № 921;

щокварталу організовує перевірки стану та умов зберігання вилучених у кримінальному провадженні речових доказів і документів та забезпечує контроль за правильністю ведення документів по їх прийому, обліку, передачі;

забезпечує достовірність звітності та обліку даних про характер, обсяг і результати роботи відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та працівників поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, у межах юрисдикції територіального підрозділу поліції, у складі якого діє підрозділ дізнання;

розглядає документи, які надійшли від органів прокуратури та суду, з питань здійснення дізнання; організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів та

звернень, що надійшли у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування кримінальних проступків.

### **1.3. Основні (загальні) положення досудового розслідування у формі дізнання**

Загальні положення досудового розслідування викладені в гл. 19 КПК України і стосуються також дізнання, оскільки воно є однією із форм досудового розслідування. Їх можна охарактеризувати як визначені законом на основі принципів кримінального процесу основні положення, правила, які відображають характерні риси та особливості досудового розслідування.

До таких положень можна віднести:

1. Початок досудового розслідування у формі дізнання.
2. Дотримання правил про підслідність у формі дізнання.
3. Визначення місця проведення досудового розслідування у формі дізнання.
4. Строки досудового розслідування у формі дізнання.
5. Розгляд клопотань під час досудового розслідування у формі дізнання.
6. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування у формі дізнання.
7. Складання процесуальних документів під час досудового провадження у формі дізнання.
8. Взаємодія дізнавача з оперативними підрозділами у формі дізнання.
9. Здійснення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю за законністю в діяльності дізнання.

#### **Початок досудового розслідування у формі дізнання.**

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, дізнавач невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінального проступку або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зобов'язаний унести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР.

*(Реєстр – створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом. (Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298).*



Дізнавача, який здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання, визначає керівник органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівник органу досудового розслідування. Для цього готують відповідне доручення.

**Досудове розслідування у формі дізнання** може бути здійснено як до внесення відомостей до ЄРДР, так і після.

Проте до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР допускається проведення слідчої (розшукової) дії та процесуальних дій для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку (ч. 3 ст. 214 КПК України), зокрема:

*огляд місця події (відомості вносять невідкладно після завершення огляду);*

*відібрання пояснення;*

*проведення медичного освідування;*

*отримання висновку спеціаліста і зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;*

*вилучення знарядь та засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.*

Необхідність здійснення досудового розслідування у формі дізнання до внесення відповідних відомостей до ЄРДР може бути зумовлена й тим, що час, місце, обставини вчинення, виявлення

кримінального проступку не дають змоги дізнавачу одразу внести відомості до ЄРДР з технічних причин або через відсутність фізичної можливості. Зволікання з проведенням слідчої (розшукової) дії та процесуальних дій, визначених ч. 3 ст. 214 КПК України, може призвести до втрати доказів у кримінальному провадженні.

**Дізнавач** невідкладно в письмовій формі повідомляє керівника органу прокуратури **про початок досудового розслідування**, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України.

**На початку досудового розслідування у формі дізнання до ЄРДР серед іншого може бути внесено відомості про:**

час та дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;

інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;

попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

передачу матеріалів та відомостей іншому органу досудового розслідування, дізнання або за місцем проведення досудового розслідування (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, ст. ст. 216, 218, п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України);

прізвище, ім'я, по батькові керівника органу прокуратури, прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого, детектива, керівника органу дізнання, дізнавача (уповноваженої особи інших підрозділів), який уніс відомості до Реєстру та/або розпочав досудове розслідування та/або здійснює досудове розслідування чи процесуальне керівництво; дату та час затримання особи (звільнення).

Унесення відомостей до ЄРДР здійснюється з дотриманням строків, визначених КПК України та Положенням про ЄРДР, а саме про:

заяву, повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення – у термін, визначений ст. 214 КПК України;

призначення слідчого, дізнавача (уповноваженої особи іншого підрозділу), процесуального керівника, прийняття до провадження (при фактичному отриманні матеріалів кримінального провадження) – невідкладно.

До витягу з ЄРДР включається інформація про:

номер та дату реєстрації кримінального провадження (виділення матеріалів досудового розслідування);

дату надходження заяви, повідомлення та дату і час внесення відомостей про заяву, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення до Реєстру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, наслідок розслідування кримінального правопорушення; прізвище, ім'я, по батькові потерпілого, заявника (найменування юридичної особи та ідентифікаційний код Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань);

короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

прізвище, ім'я, по батькові та дату народження особи, якій повідомлено про підозру, найменування, код ЄДР, юридичну адресу, розрахунковий рахунок, місце та дату державної реєстрації юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, а також анкетні дані її представника;

орган досудового розслідування; прізвище, ім'я, по батькові слідчого (слідчих) органів досудового розслідування, дізнавача (дізнавачів) органів дізнання, уповноваженої особи (осіб) іншого підрозділу, працівника (працівників) підрозділів детективів та внутрішнього контролю Національного бюро, які здійснюють досудове розслідування, та прокурора (прокурорів), який (які) здійснює(ють) процесуальне керівництво.

Увагу слід акцентувати на визначенні дізнавачем приводів для початку досудового розслідування у формі дізнання.

***Відповідно до наказу МВС України від 08.02.2019 № 100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах***

**(підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події»,** джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події (зокрема про кримінальні проступки) є:

заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень);

самостійно виявлені слідчим (дізнавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення;

повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення, чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яку підозрюють у його вчиненні;

інше.

**Положення про ЄРДР, порядок його формування та ведення (наказ Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 № 298)** також визначає перелік інших джерел, з яких виявлено обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення:

усна заява (повідомлення) про кримінальне правопорушення;

повідомлення підприємств, установ, організацій і посадових осіб;

матеріали правоохоронних та контролюючих державних органів про виявлення фактів вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних правопорушень;

повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу, відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України;

повідомлення в засобах масової інформації; самостійне виявлення слідчим/дізнавачем (уповноваженою особою іншого підрозділу) кримінального правопорушення, у тому числі під час досудового розслідування;

дублікат заяви;

інші;

самостійне виявлення прокурором кримінального правопорушення за результатами перевірки у порядку нагляду;  
самостійне виявлення прокурором кримінального правопорушення.

**Отже, підставами початку кримінального провадження у формі дізнання є:**

1) заяви про вчинений кримінальний проступок, які можуть бути усними або письмовими (заяви можуть надійти від фізичних чи юридичних осіб);

2) повідомлення про вчинений кримінальний проступок, якими можуть бути:

*1.1.) повідомлення підприємств, установ, організацій і посадових осіб;*

*1.2.) повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу, відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України;*

*1.3.) повідомлення в засобах масової інформації;*

3) самостійне виявлення слідчим, дізнавачем із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зокрема під час досудового розслідування;

4) самостійне виявлення прокурором із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, а саме за результатами перевірки в порядку нагляду, зокрема під час здійснення нагляду за додержанням і застосуванням законів;

5) самостійно виявлені посадовою особою правоохоронних і контролюючих державних органів факти вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних проступків.

Відповідно до п. 2 розд. III Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події (наказ МВС України від 08.02.2019 № 100), письмові заяви (повідомлення), що надійшли до центрального органу управління поліцією, головного управління Національної поліції, у яких є відомості, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, після їх реєстрації службою діловодства працівники підрозділів діловодства невідкладно доповідають керівникові відповідного



органу, після чого за його резолюцією невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год з часу реєстрації заяви чи повідомлення надсилають до органів (підрозділів) поліції нижчого рівня, а копії цих матеріалів – до відповідного структурного підрозділу органу поліції за напрямом діяльності.

Заяви й повідомлення про інші події, що надійшли до чергової служби центрального органу управління поліцією, головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів (управлінь, відділів, відділень) поліції, у яких немає відомостей, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, уповноважена службова особа після реєстрації в ІТС ШНП (журналі ЄО) невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год, передає керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» або Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Прийняття заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зокрема про кримінальні проступки, та інші події в органах (підрозділах) поліції незалежно від місця й часу їх учинення, повноти отриманих даних, особи заявника здійснює цілодобово, безперервно та невідкладно орган (підрозділ) поліції, до якого надійшла така інформація.

Усні заяви (повідомлення) від осіб уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції або інший поліцейський, до повноважень якого це належить, вносить до протоколу прийняття заяви про кримінальне правопорушення та іншу подію; у разі особистого звернення заявника до органу (підрозділу) поліції з письмовою заявою (повідомленням) уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції її (його) приймає та реєструє.

Особу, яка заявляє або повідомляє про кримінальний проступок, уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції або інший поліцейський попереджає про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, передбачену ст. 383 КК України. Уповноважена службова особа на лицьовому боці письмових заяв (повідомлень), протоколів прийняття заяв про кримінальне правопорушення та іншу подію, рапортів поліцейських має

проставити штамп реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

Якщо заява (повідомлення) надійшла до органу (підрозділу) поліції внаслідок особистого звернення заявника, уповноважена службова особа оформлює та видає заявникові талон повідомлення Єдиного обліку про прийняття і реєстрацію заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення та іншу подію.

Поліцейський, незалежно від місця перебування, у разі виявлення або отримання інформації про кримінальне правопорушення, кримінальний проступок, іншу подію чи звернення до нього громадян із заявою (повідомленням) невідкладно повідомляє про це за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» і зобов'язаний ужити заходів щодо запобігання правопорушенню, його припинення, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, установлення та затримання осіб, які вчинили правопорушення, й охорони місця події.

У разі самотійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про кримінальний проступок, поліцейський невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год. рапортом доповідає про це керівникові органу поліції або особі, яка виконує його обов'язки.

Заявників письмово повідомляють про прийняття, реєстрацію заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення, внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР, початок досудового розслідування.

### **Дотримання правил про підслідність у формі дізнання.**

Кожен орган досудового розслідування, в тому числі і орган дізнання повинен знати, які саме матеріали досудового розслідування він має право розслідувати, щоб не вийти за межі своєї компетенції. Для цього існують правила про підслідність кримінального провадження.

Підслідність кримінального провадження – це сукупність встановлених законом ознак провадження, відповідно до яких воно відноситься до того чи іншого органу досудового розслідування. Таким чином, підслідність обумовлює правильний

розподіл матеріалів досудового розслідування між різними органами досудового розслідування.

При визначенні органу, що здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання, застосовуються правила підслідності, передбачені ст. 216 КПК України.

### **Визначення місця проведення досудового розслідування у формі дізнання.**

1. Досудове розслідування у формі дізнання здійснюється дізнавачем того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального проступку.

2. Якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення, розслідування якого не віднесене до його компетенції, він проводить розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність.

3. Якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме або його вчинено за межами України, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор з урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо.

4. Якщо під час досудового слідства буде встановлено, що особа вчинила кримінальний проступок за відсутності в її діях складу злочину, слідчий за погодженням із прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу дізнання з урахуванням підслідності.

Якщо при здійсненні дізнання буде встановлено, що особа вчинила злочин, дізнавач за погодженням із прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу досудового розслідування з урахуванням підслідності.

5. Спори про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня.

### **Строки досудового розслідування у формі дізнання.**

Строк досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням

про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Строк досудового розслідування у формі дізнання з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру **законодавством не визначається.**

**3 дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене:**

1) *протягом сімдесяти двох годин* – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298<sup>2</sup> КПК України;

2) *протягом двадцяти діб* – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;

3) *протягом одного місяця* – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 298<sup>4</sup> КПК України.

*Строк досудового розслідування у формі дізнання може бути продовжений:*

Якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку (дізнання) у строк, зазначений у пунктах 1 (*протягом сімдесяти двох годин*) і 2 (*протягом двадцяти діб*) ч. 3 ст. 219 КПК України, такий строк може бути продовжений прокурором у межах строку, встановленого п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України, а саме не може перевищувати одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку.

**Розгляд клопотань під час досудового розслідування у формі дізнання.**

Клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника

юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій та у випадках, установлених цим Кодексом, іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані розглянути в *строк не більше трьох днів* з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй.

### **Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування у формі дізнання.**

Згідно зі ст. 222 КПК України, відомості досудового розслідування можна оголосити лише з дозволу дізнавача або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. **До таких відомостей належать всі отримані під час розслідування дані: показання допитаних осіб, результати проведення слідчих (розшукових) дій.**

Існування заборони щодо недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування обумовлено тим, що це може скомпрометувати відповідну людину, негативно вплинути на розкриття злочину і викриття винних осіб. Необхідно враховувати, і те що можуть бути зацікавлені особи і, навіть, злочинні групи, які мають намір перешкодити об'єктивному розслідуванню та надати активної протидії органам досудового розслідування у встановленні істини у кримінальному провадженні шляхом знищення документів, речових доказів, приховування вкраденого. Вони можуть застосовувати погрози і фізичне насильство до осіб, які мають бути свідками чи потерпілими, створювати умови для ухилення осіб, причетних до вчинення злочину, від розслідування тощо. У зв'язку з цим дізнавач попереджає свідків, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, захисника, експерта, спеціаліста, перекладача, понятих, а також інших осіб, які присутні при провадженні слідчих дій, про обов'язок не розголошувати без його дозволу відомостей досудового розслідування. Винні в

розголошенні відомостей досудового розслідування несуть кримінальну відповідальність за ст. 387 КК України.

Закон не встановлює форму попередження про нерозголошення відомостей досудового розслідування. Але доцільно попередження про недопустимість розголошення фіксувати в протоколі відповідної процесуальної дії або в окремому протоколі чи іншому документі. Це дисциплінує учасників процесу та інших осіб і в майбутньому дозволить обґрунтовано вирішити питання про їх кримінальну відповідальність (ст. 387 КПК України).

**Складання процесуальних документів під час досудового провадження у формі дізнання.**

Кримінальний процесуальний закон встановлює чітко визначений порядок розслідування злочинів, розгляду матеріалів в судах та складання процесуальних актів, визначає певну процесуальну форму. Ці документи повинні фіксувати приводи і підстави, місце, час і порядок проведення процесуальних дій, їх результати, засвідчувати всебічність, повноту та неупередженість дослідження обставин кримінального провадження, законність і обґрунтованість прийняття органом розслідування рішень, забезпечення прав учасників процесуальної дії.

Процесуальні дії під час досудового розслідування у формі дізнання відповідно до ст. 103 КПК України можуть фіксуватися у таких формах:

- 1) протокол;
- 2) носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії;

Закон визначає загальну форму та зміст постанови слідчого, дізнавача й прокурора (ст. 110 КПК України), протоколу процесуальної дії (ст. 104 КПК), повідомлення (ст. 112 КПК України), реєстру матеріалів досудового розслідування (ст. 109 КПК України), клопотання (ст. 220 КПК України).

Рішення слідчого, дізнавача прокурора приймається у формі постанови (ст. 110 КПК України). Постанова виноситься у випадках, передбачених кримінально-процесуальним кодексом, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне.

Постанова слідчого, дізнавача прокурора складається з:

- 1) вступної частини, яка повинна містити відомості про:

місце і час прийняття постанови;  
прізвище, ім'я, по батькові, посаду особи, яка прийняла постанову;

2) мотивувальної частини, яка повинна містити відомості про:

зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови;  
мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилення на положення КПК України;

3) резолютивної частини, яка повинна містити відомості про:

зміст прийнятого процесуального рішення;  
місце та час (строки) його виконання;  
особу, якій належить виконати постанову;  
можливість та порядок оскарження постанови.

Постанова слідчого, дізнавача, прокурора виготовляється на офіційному бланку та підписується службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення (ч. 6 ст. 110 КПК України).

Постанова слідчого, дізнавача, прокурора, прийнята в межах компетенції згідно із законом, є обов'язковою для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких вона стосується.

У випадках, передбачених КПК України, хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі (ст. 104 КПК України).

Протокол складається з:

1) вступної частини, яка повинна містити відомості про:  
місце, час проведення та назву процесуальної дії;  
особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада);

всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання);

інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

2) описової частини, яка повинна містити відомості про: послідовність дій;

отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи;

3) заключної частини, яка повинна містити відомості про:

вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації;

спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу;

зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися із текстом протоколу.

Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою.

Якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, про це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності – підписами понятих.

У випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі.

Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього.

Особою, яка проводила процесуальну дію, до протоколу можуть долучатися додатки (ст. 105 КПК України).



Додатками до протоколу можуть бути:

- 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів;
- 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії;
- 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії;
- 4) фото таблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

3. Додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

Повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію (ст.112 КПК України).

У повідомленні повинно бути зазначено:

- 1) прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, найменування суду, який здійснює повідомлення;
- 2) адреса установи, яка здійснює повідомлення, номер телефону чи інших засобів зв'язку;
- 3) ім'я (найменування) особи, яка повідомляється, та її адреса;
- 4) найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється повідомлення;
- 5) процесуальний статус, в якому перебуває особа, що повідомляється;
- 6) дата, час та місце проведення процесуальної дії, про яку повідомляється особа;
- 7) інформація про процесуальну дію (дії), яка буде проведена, або про здійснену процесуальну дію чи прийняте процесуальне рішення, про які повідомляється особа;
- 8) вказівка щодо обов'язковості участі в процесуальній дії та її проведення без участі особи, яка повідомляється, в разі її неприбуття;

9) підпис слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснив виклик.

Особливої уваги законодавець надає формі та змісту обвинувального акту (ст. 291 КПК України).

Обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування.

Обвинувальний акт складається слідчим, дізнавачем, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт може бути складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим.

Обвинувальний акт має містити такі відомості:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;

5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення;

6) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання;

7) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

8) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);

9) дату та місце його складення та затвердження.

Обвинувальний акт підписується слідчим та прокурором, який його затвердив, або лише прокурором, якщо він склав його самостійно.

До обвинувального акта додається:

1) реєстр матеріалів досудового розслідування;

2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;

3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування;

4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного.

Реєстр матеріалів досудового розслідування складається слідчим або прокурором і надсилається до суду разом з обвинувальним актом .

Реєстр матеріалів досудового розслідування повинен містити (ст. 109 КПК України):

1) номер та найменування процесуальної дії, проведеної під час досудового розслідування, а також час її проведення;

2) реквізити процесуальних рішень, прийнятих під час досудового розслідування;

3) вид заходу забезпечення кримінального провадження, дату і строк його застосування.

Значення складання процесуальних документів у стадії досудового розслідування обумовлене тим, що ознайомлені з процесуальними документами як під час досудового розслідування (ст. 221 КПК України) так і після його закінчення (ст. 290 КПК України), учасники процесу роблять висновки про всебічність, повноту і об'єктивність розслідування, ступінь забезпеченості їх прав.

Якщо долучений до матеріалів кримінального провадження або наданий суду особою, яка бере участь у кримінальному провадженні, для ознайомлення документ (протоколи слідчих (розшукових) дій та інші долучені до матеріалів кримінального провадження документи) викликає сумнів у його достовірності, учасники судового провадження мають право просити суд виключити його з числа доказів і вирішувати справу на підставі інших доказів або призначити відповідну експертизу цього документа (ст. 358 КПК України).

**Взаємодія дізнавача з оперативними підрозділами.**

Необхідність взаємодії дізнавача з оперативними підрозділами при розслідуванні кримінальних проступків обумовлена тим, що вони мають спільні завдання боротьби зі злочинністю, але є самостійними, не підпорядкованими один одному органами, мають різні засоби та методи боротьби зі злочинністю, поєднання яких повинно забезпечити успіх в провадженні, розкритті та розслідуванні проступків, притягненні до відповідальності осіб, які вчинили проступок, відшкодуванні спричиненої ними шкоди, у спільному розшуку осіб у випадку ухилення їх від дізнання.

Дізнавач, здійснюючи свої повноваження є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача.

Правовою основою взаємодії дізнавача з оперативними підрозділами є ст. 38-40<sup>1</sup> КПК України, Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Наказ МВС України № 575 від 07.07.2017 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» та інші відомчі нормативні акти, прийняті на основі діючого законодавства.

Вони визначають форми взаємодії оперативних підрозділів та досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та до закінчення розслідування.

Форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами можуть бути як процесуальними, так і не процесуальними.

*До основних процесуальних форм взаємодії можна віднести:*

Проведення слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні за дорученням дізнавача чи прокурора. Вони є обов'язковими для оперативних підрозділів і повинні бути письмово оформлені.

Сприяння оперативних підрозділів слідчому під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Це, частіше всього, стосується таких слідчих (розшукових) дій як огляд місця події, обшук. Все це повинно бути зафіксоване у відповідних протоколах.

До не процесуальних форм взаємодії дізнавача з оперативними підрозділами належить: спільний аналіз та оцінка оперативної обстановки і результатів роботи, узгоджене планування слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, виконання на основі спільних планів комплексних заходів з профілактики правопорушень, роз'яснення законодавства в колективах і за місцем проживання громадян, обмін інформацією щодо повідомлень про кримінальні правопорушення і обмін інформацією, що виявлена в ході кримінального провадження, спільне використання спеціальної техніки, засобів зв'язку та транспорту, який є в розпорядженні органу дізнання, можливостей автоматизованих банків даних, криміналістичних і оперативно-довідкових обліків тощо.

**Здійснення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю за законністю в діяльності дізнання.**

Прокурорський нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування здійснюється у формі процесуального керівництва за досудовим розслідуванням (ст. 36 КПК України).

Вказівки та доручення прокурора, які надаються у письмовій формі дізнавачу у зв'язку з досудовим розслідуванням, дані в порядку, передбаченому КПК України, є обов'язковими для виконання.

Невиконання дізнавачем законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним кодексом тягне за собою передбачену законом відповідальність.

*Відомчий контроль* за здійсненням досудового розслідування у формі дізнання згідно з ст. 39<sup>1</sup> КПК України здійснює керівник органу дізнання, який має право:

- 1) визначати дізнавача, який здійснюватиме дізнання;
- 2) відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати

іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

3) ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем;

5) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

*Судовий контроль* у кримінальному провадженні являє собою окремий напрямок діяльності суду, який здійснюється під час досудового розслідування слідчим суддею.

Його сутність полягає у здійсненні слідчим суддею контролю за законністю та обґрунтованістю рішень та дій (бездіяльності) слідчого, дізнавача і прокурора; обмеження при проведенні досудового розслідування конституційних прав людини шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій і рішень органів досудового розслідування.

Значення судового контролю полягає у тому, що завдяки діяльності слідчого судді забезпечуються невідкладним судовим захистом права, свободи та інтереси учасників кримінального провадження, а також створюються належні умови для реалізації засади змагальності під час досудового розслідування.

## **Тести для самоконтролю:**

### **1) Що таке дізнання?**

- а) форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків;
- б) форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів;
- в) форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування проступків;
- г) форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних правопорушень.

### **2) Які ознаки стадії досудового розслідування у формі дізнання?**

- а) здійснення діяльності спеціально уповноваженими суб'єктами;
- б) пізнання причин і умов, які сприяли вчиненню злочинів;
- в) встановлення обставин вчинення злочину;
- г) визначені засоби доказування злочинів.

### **3) Надайте правильне визначення хто такий дізнавач?**

- а) службова особа підрозділу дізнання визначених законодавцем органів, яка у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу відповідних органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків;
- б) службова особа підрозділу дізнання визначених законодавцем органів, яка у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу відповідних органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування злочинів;
- в) службова особа підрозділу дізнання визначених законодавцем органів, яка у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу відповідних органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень;

г) службова особа підрозділу дізнання визначених законодавцем органів, яка у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу відповідних органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування проступків.

**4) З якого моменту виникають кримінально-процесуальні правовідносини?**

а) виявлення ознак кримінального проступку компетентними державними органами, або надходження до них заяв і повідомлень про кримінальні проступки;

б) вчинення кримінального проступку;

в) внесення відомостей до ЄРДР;

г) ухвалення судом обвинувального вироку.

**5) Відповідно до ст. 103 КПК України, в яких формах можуть фіксуватися процесуальні дії під час здійснення дізнання?**

а) протоколу;

б) ухвали;

в) постанови;

г) заяви.

**6) Досудове розслідування у формі дізнання розпочинається:**

а) з моменту внесення відомостей до ЄРДР щодо кримінального проступку;

б) з часу коли особу затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;

в) з дня повідомлення особі про підозру;

г) з моменту написання заяви або повідомлення про злочин.

**7) Протягом якого строку досудове розслідування повинно бути закінчено з дня повідомлення особі про підозру:**

а) протягом 72 годин у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298<sup>-2</sup> КПК України;



б) протягом 48 годин у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298<sup>-2</sup> КПК України;

в) протягом 10 годин у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298<sup>-2</sup> КПК України;

г) протягом 24 годин у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298<sup>-2</sup> КПК України.

**8) Які слідчі дії не можуть бути проведені при провадженні дізнання:**

а) слідчий експеримент;

б) допит підозрюваного;

в) допит свідка;

г) спостереження за особою, реччю або місцем.

**9) Протягом якого строку мають бути розглянуті і вирішені клопотання учасників процесу під час досудового розслідування у формі дізнання?**

а) негайно;

б) не більше 3 діб;

в) не більше 5 діб;

г) не пізніше доби.

**10) Процесуальне рішення про виділення матеріалів дізнання може бути оскаржено у наступному процесуальному порядку:**

а) рішення не може бути оскаржене;

б) не може бути оскаржено окрім випадку, якщо таке рішення прийнято слідчим;

в) може бути оскаржено до прокурора, прокурора вищого за посадою, або слідчого судді, сторонами кримінального судочинства;

г) підозрюваним до слідчого судді.

## Обов'язкові та додаткові завдання:

### *Обов'язкові завдання:*

1. Що таке дізнання?
2. Які завдання та значення дізнання як стадії досудового розслідування?
3. Які суб'єкти уповноваженні здійснювати досудове розслідування у формі дізнання?
4. Хто такий дізнавач?
5. Які повноваження дізнавача?
6. Хто такий керівник органу дізнання?
7. Які повноваження керівника органу дізнання?
8. Який порядок початку дізнання?
9. Які процесуальні дії можна проводити до внесення відомостей до ЄРДР для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку?
10. Хто вирішує питання про можливість та обсяг розголошення відомостей досудового розслідування у формі дізнання?
11. Які є форми взаємодії дізнавача і оперативних підрозділів?
12. В чому полягає сутність прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю під час здійснення досудового розслідування у формі дізнання?

### *Додаткові завдання:*

1. Що таке підслідність та її види?
2. Які підстави об'єднання і виділення матеріалів дізнання?
3. Що є місцем проведення дізнання?
4. Які строки дізнання?
5. Який порядок розгляду клопотань під час здійснення дізнання?
6. Який порядок ознайомлення з матеріалами дізнання?
7. Яким чином забезпечується недопустимість розголошення відомостей дізнання?
8. Що таке система загальних положень дізнання?
9. Назвіть загальні положення дізнання?
10. Назвіть приводи та підстави для початку дізнання?
11. Вкажіть порядок продовження строків дізнання?

## РОЗДІЛ 2. ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ

### 2.1. Поняття, ознаки та класифікація доказів

У кримінальному судочинстві докази мають суттєве значення, саме тому закон детально визначає як поняття доказів, так і весь процес їх використання у кримінальному провадженні. Поняття доказу в кримінальному процесуальному кодексі України є легальним (визначеним у законі).

Поняття доказу в кримінальному процесі є легальним (визначеним у законі). Згідно із ч. 1 ст. 84 КПК України **доказами** в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у визначеному Кримінальним процесуальним кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Іншими словами, не можуть розглядатися як докази (в процесуальному сенсі) позиції сторін і суддів, а також висновки, зроблені ними на підставі доказів та «попереднього» знання, яке впливає із раніше набутого життєвого і професійного досвіду.

Докази, які виходять безпосередньо від людей (показання, висновки, документи) придатні для отримання інформації про сприйняття події цією особою. Але слова свідків, експертів і посадових осіб не мають самостійного значення, доки не будуть піддані процесуальному доопрацюванню і пристосуванню до потреб сторін. На цьому етапі і одержуються «фактичні дані» у процесуальному сенсі. Отже, одні й ті ж фактичні дані можуть визнаватися доказами однією чи навіть обома сторонами, але не визнаватися судом, і навпаки.

Ознаками доказів, як ключових елементів у досудовому розслідуванні є: *належність; допустимість; достовірність; достатність (стосовно сукупності доказів)*.

**Належними є докази**, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають

значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів.

**Належність доказів** – це можливість фактичних даних під час їх використання з'ясувати чи, навпаки, «затемнювати» обставини, що входять до предмету доказування.

Всі докази, що дають в конкретних умовах місця і часу підставу для судження (роздумів) про обставини предмету доказування, вважаються належними.

Доказ визнається **допустимим**, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України.

Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення.

Допустимість доказу визначається виходячи, насамперед, із обставин його отримання і залучення до справи.

Допустимість доказу є основною його ознакою. Тому, хоча у доктрині Європейського Суду з прав людини визначення процесуальних норм і належить національним правовим системам, однак, застосування таких норм може бути предметом розгляду Суду, позаяк таке застосування може вплинути на справедливість усього судового провадження.

**Достовірність доказів** – це можливість застосування фактичних даних в процесі доказування з точки зору знання про джерела, обставини, методи їх утворення і отримання в контексті використання у справі інших матеріалів.

Під достовірністю у кримінальному процесі розуміють зовсім не ту достовірність, що мається на увазі в точних науках (рівна одиниці ймовірність), і не «істинність», а, так звана, практична достовірність, якою переважна більшість людей, які перебувають у здоровому глузді, задовольняється в найбільш відповідальних ситуаціях повсякденного життя.

Наприклад, коли показання одного свідка, що заслуговує на довіру, суперечать показанням обвинуваченого і висновку експерта. Як правило, достовірність фактичних даних в кінцевому рахунку може бути встановлена під час винесення рішення у справі.

**Достатність доказів** – це можливість суду чи органу кримінального переслідування покласти їхню сукупність або ж один із них в основу процесуального рішення. Ця ознака доказів застосовується тільки відносно певної їх сукупності.

Достатність доказів визначається переважно, виходячи із життєвого та професійного досвіду осіб, які приймають кримінально-процесуальні рішення.

**Докази класифікуються** на *особисті і речові; обвинувальні і виправдувальні; первинні і похідні; прямі і побічні (непрямі)*.

До особистих доказів належать фактичні дані, що містяться у показаннях свідка, потерпілого, обвинуваченого, підозрюваного, протоколах слідчих і судових дій та інші документи, висновки експерта. Загальним для різних груп особистих доказів є психічне сприйняття людиною і передача в усній або письмовій формі відомостей, що мають значення для справи.

До речових доказів належать матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом. Документи є речовими доказами, якщо вони містять ознаки, зазначені в ч. 1 ст. 98 КПК України.

Первинні і похідні докази розрізняються в залежності від того, отримує інформацію особа, яка веде процес, із першоджерела цієї інформації чи з «других рук».

Поділ доказів на обвинувальні і виправдувальні обумовлюється відношенням до предмету обвинувачення. Обвинувальними доказами є фактичні дані, які вказують на обставини, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення певною особою або обтяжують її вину. Виправдувальними доказами є докази, що вказують на обставини, які спростовують вчинення кримінального правопорушення певною особою або пом'якшують вину цієї особи.

Прямі і побічні докази поділяються по відношенню до предмету доказування. Прямими доказами є такі фактичні дані,

які безпосередньо вказують на обставини, що входять до предмету доказування, а побічні – на обставини, із яких можна зробити висновок про інші шукані у справі факти. Побічні докази лише допомагають встановити обставини, що входять до предмету доказування.

## **2.2. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків**

**Процесуальні джерела доказів** – це форма збереження фактичних даних.

Згідно з ч. 2 ст. 84 КПК України фактичні дані, що можуть бути доказами у кримінальному провадженні, встановлюються:

- 1) пояснення осіб,
- 2) результати медичного освідування,
- 3) висновок спеціаліста,
- 4) показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Такі процесуальні джерела доказів не може бути використано в кримінальному провадженні щодо злочину, крім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора (ст. 298<sup>-1</sup> КПК України).

- 5) показаннями (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта);
- 6) речовими доказами;
- 7) документами;
- 8) висновком експерта.

**Пояснення осіб** – це відомості, які надають різні особи в усній або письмовій формі про відомі їм обставини, що мають значення для встановлення обставин кримінального проступку.

Структура пояснення така ж сама як і структура протоколу. Протокол. Відповідно до ст. 103, 104 КПК України, перебіг і результати проведення процесуальних дій слід фіксувати в протоколі такої дії.

Протокол має містити:

- 1) вступну частину, яка повинна відображати відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії;

особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада);

всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання);

інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовують під час проведення процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

2) описову частину, що має відображати відомості про: послідовність дій;

отримані внаслідок процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, зокрема виявлені та/або надані речі й документи;

3) заключну частину, яка повинна містити відомості про: вилучені речі й документи, спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу;

зауваження та доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Стаття 63 Конституції України та ст. 18 КПК України забезпечують свободу особи від самовикриття та її право не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї. Відповідно до цих правових приписів, жодна особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності за відмову від дачі пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів.

Щодо будь-якої особи діє заборона застосування примусу для отримання самовикривальних пояснень і пояснень, що свідчать про причетність до вчинення кримінального правопорушення членів сім'ї та близьких родичів. Зазначені правові норми є важливими юридичними гарантіями свободи особи від самовикриття та її права не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї під час отримання відомостей шляхом використання такого процесуального засобу, як пояснення. У випадку затримання особи, уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, і дізнавач повинні негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підстави затримання та вчиненні якого кримінального правопорушення її підозрюють, а

також роз'яснити їй право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти неї, негайно повідомити інших осіб про своє затримання та місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України.

**Результати медичного освідування.** Відповідно до ст. 298<sup>-2</sup> КПК України, затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюють не більше як на три години з моменту фактичного затримання. Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, передбачений ст. 286<sup>-1</sup> КК України, з ознаками перебування в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або перебування під впливом лікарських засобів, що знижують її увагу та швидкість реакції, здійснюють не більше як на три години з обов'язковим доставлянням такої особи до медичного закладу для забезпечення проходження відповідного медичного освідування.

Про проведення освідування складають протокол згідно з вимогами КПК України. Особі, освідування якої проводили примусово, надають копію такого протоколу. Як убачається зі змісту ст. 298<sup>-1</sup> КПК України, у провадженні про кримінальні проступки проводять медичне освідування, якщо немає потреби проводити експертизу (визначення стану сп'яніння або інших властивостей та ознак, що мають значення для провадження). Проведення інших видів освідування можливе в порядку ст. 300 КПК України, у якій передбачено, що для досудового розслідування кримінальних проступків дозволено виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України. Одночасно із врученням повідомлення про підозру особу інформують про результати медичного освідування та висновку спеціаліста за їх наявності. У разі незгоди з результатами медичного освідування або висновком спеціаліста особа протягом 48 год має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи. У такому разі дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи з дотриманням правил, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 298<sup>-4</sup> КПК України).

**Показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів**



**фото- і кінозйомки, відеозапису.** Такі прилади та засоби можуть використовувати особи (зокрема правопорушником) з різною метою, працювати в автоматичному режимі (наприклад, для нагляду за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, відеоспостереження в громадських місцях тощо). У ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Поліція для забезпечення публічної безпеки й порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману з автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою:

- 1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб;
- 2) забезпечення дотримання Правил дорожнього руху.

Так, наприклад, відповідно до рішення Київської міської ради від 5 липня 2018 року № 1195/5259 «Про затвердження Положення про комплексну систему відеоспостереження міста Києва», така система становить сукупність засобів відеофіксації, програмних засобів й інших технічних засобів, за допомогою яких здійснюють обробку даних у системі. Для отримання доступу до інформації в системі суб'єкт звернення направляє на адресу розпорядника системи відповідне мотивоване письмове звернення за підписом керівника, яке має містити інформацію про:

правові підстави отримання доступу до інформації в системі з посиланням на конкретні норми (пункти, частини статті) законодавства, що передбачає повноваження суб'єкта звернення на отримання відповідних даних;

посадових (службових) осіб або працівників із зазначенням прізвища, імені та по батькові, посади, структурного підрозділу, контактного телефону (робочого та/або персонального);

мету доступу до інформації в системі відповідно до законодавства, що передбачає повноваження суб'єкта звернення на отримання відповідних даних. Такі системи працюють і в інших містах. Поширеною є практика застосування таких приладів і засобів приватним бізнесом та громадянами, зазвичай з метою безпеки.

**Показання** – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження.

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду.

Свідок, експерт зобов'язані давати показання слідчому, дізнавачу, прокурору, слідчому судді та суду в установленому законом порядку.

Суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими дізнавачу, прокурору або посилатися на них.

Особа дає показання лише щодо фактів, які вона сприймала особисто, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Висновок або думка особи, яка дає показання, можуть визнаватися судом доказом, лише якщо такий висновок або думка корисні для ясного розуміння показань (їх частини) і ґрунтуються на спеціальних знаннях в розумінні ст. 101 КПК України. Якщо особа, яка дає показання, висловила думку або висновок, що ґрунтується на спеціальних знаннях у розумінні ст. 101 КПК України, а суд не визнав їх недопустимими доказами в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 89 КПК України, інша сторона має право допитати особу згідно з правилами допиту експерта.

### **З'ясування достовірності показань свідка.**

1. Сторони кримінального провадження мають право ставити свідку запитання щодо його можливості сприймати факти, про які він дає показання, а також щодо інших обставин,

які можуть мати значення для оцінки достовірності показань свідка.

2. Для доведення недостовірності показань свідка сторона має право надати показання, документи, які підтверджують його репутацію, зокрема, щодо його засудження за завідомо неправдиві показання, обман, шахрайство або інші діяння, що підтверджують нечесність свідка.

3. Свідок зобов'язаний відповідати на запитання, спрямовані на з'ясування достовірності його показань.

4. Свідок може бути допитаний щодо попередніх показань, які не узгоджуються із його показаннями.

Показання з чужих слів

Відповідно до ст. 97 КПК України показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи.

Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів незалежно від можливості допитати особу, яка надала первинні пояснення, у виняткових випадках, якщо такі показання є допустимим доказом згідно з іншими правилами допустимості доказів.

При прийнятті цього рішення суд зобов'язаний враховувати:

1) значення пояснень і показань, у випадку їх правдивості, для з'ясування певної обставини і їх важливість для розуміння інших відомостей;

2) інші докази щодо питань, передбачених пунктом 1 цієї частини, які подавалися або можуть бути подані;

3) обставини надання первинних пояснень, які викликають довіру щодо їх достовірності;

4) переконливість відомостей щодо факту надання первинних пояснень;

5) складність спростування пояснень, показань з чужих слів для сторони, проти якої вони спрямовані;

6) співвідношення показань з чужих слів з інтересами особи, яка надала ці показання;

7) можливість допиту особи, яка надала первинні пояснення, або причини неможливості такого допиту.

Суд має право визнати неможливим допит особи, якщо вона:

1) відсутня під час судового засідання внаслідок смерті або через тяжку фізичну чи психічну хворобу;

2) відмовляється давати показання в судовому засіданні, не підкоряючись вимозі суду дати показання;

3) не прибуває на виклик до суду, а її місцезнаходження не було встановлено шляхом проведення необхідних заходів розшуку;

4) перебуває за кордоном та відмовляється давати показання.

Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів, якщо підозрюваний, обвинувачений створив або сприяв створенню обставин, за яких особа не може бути допитана.

Показання з чужих слів не може бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами, відмінними від положень ч. 2 ст. 97 КПК України.

У будь-якому разі не можуть бути визнані допустимим доказом показання з чужих слів, якщо вони даються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу або іншою особою стосовно пояснень осіб, наданих слідчому, прокурору або співробітнику оперативного підрозділу під час здійснення ними кримінального провадження.

**Речові докази** – матеріальні об'єкти, які були знаряддям учинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження, зокрема предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності й інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок учинення кримінального правопорушення (ст. 98 КПК України).

Документи є речовими доказами, якщо вони містять ознаки, зазначені в ч. 1 ст. 98 КПК України.

**Речовими доказами** згідно із ст. 98 КПК є матеріальні об'єкти, які:

- 1) були знаряддям вчинення кримінального правопорушення,
- 2) зберегли на собі сліди кримінального правопорушення ,
- 3) містять інші відомості які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження,
- 4) предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій,
- 5) гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом.

### **Правила роботи з речовими доказами.**

Речові докази, які отримані або вилучені слідчим, прокурором, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Речовий доказ або документ, наданий добровільно або на підставі судового рішення, зберігається у сторони кримінального провадження, якій він наданий. Сторона кримінального провадження, якій наданий речовий доказ або документ, зобов'язана зберігати їх у стані, придатному для використання у кримінальному провадженні. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

При передачі кримінального провадження від одного органу досудового розслідування до іншого, направленні провадження прокуророві чи до суду, а так само при передачі з одного суду до іншого речові докази передаються разом із кримінальним провадженням.

Відповідно до ч. 1 ст. 100 КПК України речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків, передбачених ст. 160-166, 170-174 КПК України.

Документ повинен зберігатися протягом усього часу кримінального провадження. За клопотанням володільця документа слідчий, прокурор, суд можуть видати копії цього документа, за необхідності – його оригінал, долучивши замість них до кримінального провадження завірені копії.

У разі втрати чи знищення стороною кримінального провадження наданого їй речового доказу вона зобов'язана

повернути володільцю таку саму річ або відшкодувати її вартість. У разі втрати чи знищення стороною кримінального провадження наданого їй документа вона зобов'язана відшкодувати володільцю витрати, пов'язані з втратою чи знищенням документа та виготовленням його дубліката.

Речові докази та документи, надані суду, зберігаються в суді, за винятком випадків, передбачених ч. 6 ст. 100 КПК України, а також речових доказів у вигляді громіздких або інших предметів, що вимагають спеціальних умов зберігання, які можуть знаходитися в іншому місці зберігання.

Речові докази, що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню:

1) повертаються власнику або передаються йому на відповідальне зберігання, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження;

2) передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності – за рішенням слідчого судді, суду для реалізації, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження;

3) знищуються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності - за рішенням слідчого судді, суду, якщо такі товари або продукція, що піддаються швидкому псуванню, мають непридатний стан;

4) передаються для їх технологічної переробки або знищуються за рішенням слідчого судді, суду, якщо вони відносяться до вилучених з обігу предметів чи товарів, а також якщо їх тривале зберігання небезпечно для життя чи здоров'я людей або довкілля.

У випадках, передбачених пп. 2-4 ч. 6 ст. 6 КПК України, слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, або до суду під час судового провадження, яке розглядається згідно зі ст. 171-173 КПК України.

Реалізація, технологічна переробка або знищення речових доказів у випадках, передбачених ст. 100 КПК України, здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

**Вирішення питання про речові докази.**

Питання про долю речових доказів і документів, які були надані суду, вирішується судом при ухваленні судового рішення, яким закінчується кримінальне провадження. Такі докази і документи повинні зберігатися до набрання рішенням законної сили.

При цьому:

1) гроші, цінності та інше майно, які належать обвинуваченому і були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, конфіскуються;

2) гроші, цінності та інше майно, які призначалися для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінальних правопорушень або винагороди за їх вчинення, конфіскуються;

3) майно, яке вилучене з обігу, передається відповідним установам або знищується;

4) майно, яке не має ніякої цінності і не може бути використане, знищується, а в разі необхідності - передається до криміналістичних колекцій експертних установ або заінтересованим особам на їх прохання;

5) гроші, цінності та інше майно, які були об'єктом кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння, повертаються законним володільцям, а в разі невстановлення їх – передаються в дохід держави в установленому Кабінетом Міністрів України порядку;

6) гроші, цінності та інше майно, набуте в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них передаються в дохід держави;

7) документи, що є речовими доказами, залишаються у матеріалах кримінального провадження протягом усього часу їх зберігання.

Спір про належність речей, що підлягають поверненню, вирішується у порядку цивільного судочинства. У такому

випадку річ зберігається до набрання рішенням суду законної сили.

**Документи** – спеціально створені з метою збереження інформації матеріальні об'єкти, які містять зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження.

До документів можуть належати:

1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні);

2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

3) складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;

4) висновки ревізій та акти перевірок.

Матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб і груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть бути використані в кримінальному провадженні як докази (ст. 99 КПК України).

Сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа – його відображення, якому надається таке ж значення, як документу.

Дублікат документа (документ, виготовлений таким самим способом, як і його оригінал), а також копії інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їх невід'ємних частинах, виготовлені слідчим, прокурором із залученням спеціаліста, визнаються судом як оригінал документа.



Для підтвердження змісту документа можуть бути визнані допустимими й інші відомості, якщо:

1) оригінал документа втрачений або знищений, крім випадків, якщо він втрачений або знищений з вини потерпілого або сторони, яка його надає;

2) оригінал документа не може бути отриманий за допомогою доступних правових процедур;

3) оригінал документа знаходиться у володінні однієї зі сторін кримінального провадження, а вона не надає його на запит іншої сторони.

Сторона кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право надати витяги, копії, узагальнення документів, які незручно повністю досліджувати в суді, а на вимогу суду – зобов'язані надати документи у повному обсязі.

Сторона зобов'язана надати іншій стороні можливість оглянути або скопіювати оригінали документів, зміст яких доводився у передбаченому цією статтею порядку.

Джерелами доказів у кримінальному провадженні є лише той документ, який відповідає вимогам допустимості. Допустимість його забезпечується наступними умовами:

1) він містить відомості про фактичні обставини, що мають значення для провадження;

2) наявність даних про те, яким чином документ потрапив до матеріалів кримінального провадження;

3) дотримані вимоги щодо реквізитів службових документів;

4) наявність посилань на джерело повідомлення, посилання на назву нормативного акта, номер і дату архівного документа, та на осіб, від яких отримані дані.

Відсутність хоча б однієї із вказаних ознак позбавляє документ доказового значення, з причин сумнівів у достовірності фактів, що в ньому містяться.

Не визнається джерелом доказів документ, походження якого не встановлено (анонімний лист, записна книжка невстановленого власника).

**За характером виникнення документи діляться на дві групи:**

- 1) офіційні (що надходять від підприємств, організацій і установ);
- 2) особисті (що надходять від приватних осіб).

Офіційні документи повинні мати встановлені для них реквізити (штамп, печатку, підписи). Коли відомості про фактичні дані викладаються громадянами, то до форми документа можуть пред'являтися вимоги лише в особливих випадках (наприклад доручення, розписка і т.п.). При цьому слід мати на увазі, що такі документи можуть використовуватись в процесі доказування, якщо достовірно встановлений їх власник і джерело походження.

**За способом фіксації відомостей документи можуть бути:**

1) письмові – документи на папері (довідки, характеристики, листи);

2) електронні – документи, інформація в яких зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Якщо автором створюються ідентичні за документарною інформацією та реквізитами електронний документ та документ на папері, кожен з документів є оригіналом і має однакову юридичну силу. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму. У зв'язку з розширенням обігу електронних документів законодавцю слід подбати про врегулювання порядку використання фактичних даних, що містяться в електронних документах, як доказів у кримінальному провадженні;

- 3) графічні (схеми, графіки, креслення);
- 4) знакові (табуляграми);
- 5) фото і кінематографічні (фотокартки, слайди);
- 6) відеозапис (відеотеки);
- 7) звукозапис (фонограми).

Процесуальний режим фіксації, зберігання і вирішення долі інших документів суттєво відрізняється від процесуального режиму, встановленого законом для речових доказів.

**Критеріями, за якими відрізняють документи і речові докази, називають різноманітні ознаки:**

- 1) особливості методів дослідження;

2) замінюваність документів і незамінюваність речових доказів;

3) стихійний характер формування речових доказів і штучний – документів;

4) значущість для провадження змісту (документи) або слідів на них, обставин їх утворення, зміни, переміщення або виявлення (речові докази).

Однак всі перелічені ознаки є недосить стабільними і можуть зустрічатися як у речових доказів, так і у документів, а також у документів з ознаками речових доказів.

### **Висновок експерта, спеціаліста.**

**Висновок експерта** – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Акти чи інші документи, в тому числі відомчі, де зазначаються обставини, встановлені із застосуванням спеціальних знань (наприклад, про причини аварії, вартість ремонту, розмір недостачі матеріальних цінностей), не можуть розглядатись як висновок експерта та бути підставою для відмови в призначенні експертизи, навіть якщо вони одержані на запит суду, органу дізнання, слідчого або адвоката.

Висновок спеціаліста має відповідати вимогам до висновку експерта. У ст. 101 КПК України передбачено, що висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень і зроблені за їхніми результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. Кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях. Висновок має ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Експерт надає висновок від власного імені й несе за нього особисту відповідальність. Запитання, які ставлять експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних

знань експерта. Висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, які визнані судом недопустимими. Експерт, який дає висновок щодо психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, не має права стверджувати у висновку, чи мав підозрюваний, обвинувачений такий психічний стан, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення.

Висновок експерта надають у письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку. Якщо для проведення експертизи залучають кілька експертів, експерти мають право скласти один висновок або окремі висновки.

Висновок передає експерт стороні, за клопотанням якої здійснювали експертизу. Висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта має бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирoku.

**Відповідно до ст. 102 КПК України, у висновку експерта має бути зазначено:**

1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) і на якій підставі було проведено експертизу;

2) місце та час проведення експертизи;

3) хто був присутній під час її проведення;

4) перелік питань, що були поставлені експертові;

5) опис отриманих експертом матеріалів, які з них були використані експертом;

6) докладний опис проведених досліджень, зокрема методи, застосовані в дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;

7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання.

У висновку експерта обов'язково має бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок і відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. Якщо під час проведення експертизи буде виявлено відомості, які мають значення для

кримінального провадження та з приводу яких не ставили питання, експерт має право зазначити про них у своєму висновку. Висновок підписує експерт.

Експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність. В разі необхідності в провадженні може бути призначено декількох експертів, які дають спільний висновок. Якщо ж вони не дійшли згоди, то кожний із них складає висновок окремо. Висновок повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження.

Предметом дослідження, результати якого відображаються у висновку експерта, є поставлені особою, котра є ініціатором проведення експертизи, питання, для вирішення яких потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання.

Особливість оцінки висновку експерта полягає в тому, що він для особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, слідчого судді і суду не є обов'язковим, але незгода з ним повинна бути мотивована у відповідних постанові, ухвалі, вироку. Практика показує, що зазначені особи, як правило, погоджуються з фактичними даними, що містяться у висновку експерта.

Кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях.

Запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта.

Висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, які визнані судом недопустимими.

Експерт, який дає висновок щодо психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, не має права стверджувати у висновку, чи мав підозрюваний, обвинувачений такий психічний стан, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення.

Висновок експерта надається в письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик

експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку.

### **Підстави проведення експертизи.**

Експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права.

Слідчий, дізнавач або прокурор зобов'язаний обов'язково звернутися до експерта для проведення експертизи щодо:

- 1) встановлення причин смерті;
- 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень;
- 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності;
- 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості;
- 5) встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 155 КК України.

Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється лише за ухвалою слідчого судді, суду.

### **Порядок залучення експерта (ст. 243 КПК України).**

Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, або за власною ініціативою чи за клопотанням сторони захисту чи потерпілого.

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та в порядку, передбачених ст. 244 КПК України.

У відповідності до ст. 244 КПК України у разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту

про залучення експерта особа, яка заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді.

**У такому клопотанні сторони захисту зазначається:**

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) КК України;
- 3) виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання;
- 4) експерт, якого необхідно залучити, або експертна установа, якій необхідно доручити проведення експертизи;
- 5) вид експертного дослідження, що необхідно провести, та перелік питань, які необхідно поставити перед експертом.

До клопотання також додаються:

- 1) копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання;
- 2) копії документів, які підтверджують неможливість самостійного залучення експерта стороною захисту.

Клопотання розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду. Особа, яка подала клопотання, повідомляється про місце та час його розгляду, проте її неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли її участь визнана слідчим суддею обов'язковою.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог ч. 2 цієї статті, повертає його особі, яка його подала, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення клопотання.

Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, яка звернулася з клопотанням, доведе, що:

1) для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або на вирішення залученого стороною обвинувачення експерта були поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок;

2) вона не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин.

До ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи включаються запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням. Слідчий суддя має право не включити до ухвали запитання, поставлені особою, яка звернулася з відповідним клопотанням, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі.

При задоволенні клопотання про залучення експерта слідчий суддя у разі необхідності має право за клопотанням особи, яка звернулася з клопотанням про залучення експерта, вирішити питання про отримання зразків для експертизи відповідно положень ст. 245 КПК України.

### **Зміст висновку експерта.**

У висновку експерта повинно бути зазначено:

1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) та на якій підставі була проведена експертиза;

2) місце і час проведення експертизи;

3) хто був присутній при проведенні експертизи;

4) перелік питань, що були поставлені експертові;

5) опис отриманих експертом матеріалів та які матеріали були використані експертом;



б) докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;

7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання.

У висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Якщо при проведенні експертизи будуть виявлені відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких не ставилися питання, експерт має право зазначити про них у своєму висновку. Висновок підписується експертом.

Коли висновок первинної експертизи визнається неповним (досліджені не всі подані об'єкти чи не дані вичерпні відповіді на порушені питання) або неясним (нечітко викладений або має неконкретний, невизначений характер), то може бути призначена *додаткова експертиза*. Проведення додаткової експертизи доручається тому самому або іншому експертові.

Коли є сумніви у правильності висновку експерта, пов'язані з недостатньою обґрунтованістю чи з тим, що він суперечить іншим матеріалам кримінального провадження, а також за наявності істотного порушення процесуальних норм, які регламентують порядок призначення і проведення експертизи, призначається *повторна експертиза*. Проведення повторної експертизи може бути доручено тільки іншому експертові.

*Комісійна експертиза* призначається у випадках, коли є потреба провести дослідження за участю декількох експертів - фахівців у одній галузі знань.

*Комплексна експертиза* призначається у випадках, коли необхідно провести дослідження за участю декількох експертів, які є фахівцями в різних галузях знань.

### **2.3. Поняття, мета і значення доказування під час здійснення дізнання**

**Кримінальне процесуальне доказування** – це здійснювана в правових і логічних формах частина кримінальної процесуальної діяльності органів досудового розслідування,

прокуратури і суду, що полягає у висуванні можливих версій щодо системи юридично-значущих обставин кримінального провадження, у збиранні, перевірці та оцінці доказів за цими версіями, а також в обґрунтуванні на досудовому розслідуванні достовірного висновку про доведеність вини особи та його подальше обстоювання у судових стадіях процесу.

Згідно ч. 2 ст. 91 КПК України доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Як об'єктивна істина в цілому, так і окремі факти, обставини кримінального правопорушення встановлюються дізнавачем, слідчим, прокурором, слідчим суддею і судом лише шляхом кримінально-процесуального доказування, під час якого збираються, перевіряються, оцінюються докази і на їх підставі приймаються й обґрунтовуються процесуальні рішення. Цим зумовлюється те, що доказування має найбільшу питому вагу в усій діяльності сторін кримінального провадження, осіб, яких вони залучають до цієї діяльності, а також те, що нормативне регулювання й теоретичне дослідження проблем доказування посідає чільне місце в кримінально-процесуальному праві, найважливішою складовою якого є доказове право, і в науці кримінального процесу, де провідну роль відіграє теорія доказів (її ще називають ученням про докази). У кінцевому підсумку в кримінальному процесі як науці, навчальній дисципліні, галузі права і практичній діяльності все зводиться до доказування і доказів, бо вони є основним змістом кримінального процесу.

Діяльність по доказуванню вини особи здійснюється на виконання обов'язку, який отримав назву «тягар доказування». У кримінальному процесі тягар доказування покладається на сторону обвинувачення.

Доказування має кримінально-правове та кримінальне процесуальне **значення**.

*Кримінально-правове значення* доказування полягає в тому, що:

- тільки завдяки доказуванню можна встановити чи мало місце кримінальне правопорушення і якою є його кваліфікація;
- доказування забезпечує реалізацію такої кримінально-правової категорії, якою є кримінальна відповідальність.

*Кримінальне процесуальне значення доказування* проявляється в тому, що:

правильне його здійснення в змозі забезпечити реалізацію прав і законних інтересів всіх учасників кримінального процесу;

всі питання, які виникають в ході провадження у кримінальному провадженні, можуть бути вирішені лише на підставі достовірно встановлених в ході доказування обставин;

участь заінтересованих суб'єктів у доказуванні є гарантією реалізації принципів кримінального процесу (зокрема принципів змагальності, забезпечення права обвинуваченого на захист, презумпції невинуватості);

докази є підставою для прийняття всіх процесуальних рішень у кримінальному провадженні (доведеність вини підсудного покладається в основу вироку суду).

Таким чином, що стосується значення кримінально-процесуального доказування, то його не можливо перебільшити. Адже, говорячи про процес доказування у кримінальному провадженні, ми говоримо, насамперед, про те, що вирішується доля людини. І від того, наскільки правильно буде зібрано і оцінено весь доказовий матеріал, залежить правильність, законність судового рішення у кримінальному провадженні.

## 2.4. Структура процесу доказування

**Процес доказування** – це механізм відтворення реальної картини події кримінального провадження, з'ясування її сутності і вироблення на підставі цього відповідних процесуальних рішень.

Цей процес складається із комплексу процесуальних дій і відносин, що можуть бути згруповані в окремі відносно самостійні елементи.

Розглянемо тепер кожний з елементів.

**1. Збирання доказів** – це здійснювана із дотриманням процесуальної форми діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду із пошуку та виявлення джерела фактичних даних, вилученню необхідної інформації і її фіксації.

Збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом.

Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом.

Ініціювання стороною захисту, потерпілим проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, передбаченому ст. 220 Кримінального процесуального кодексу. У відповідності з названою статтею, таке клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

У відповідності із ст. 223 КПК України слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети. До слідчих (розшукових) дій, згідно КПК України, слід віднести:

- допит (ст. 224-226 КПК України);
- пред'явлення особи для впізнання (ст. 228);
- пред'явлення речей для впізнання (ст. 229);
- впізнання трупа (ст. 230);
- обшук (ст.234);
- огляд (ст.237);
- огляд трупа (ст.238);
- слідчий експеримент (ст.240);
- освідування особи(ст.241);

проведення експертизи (ст.242).

До числа негласних слідчих (розшукових) дій слід віднести:  
аудіо-, відеоконтроль особи (ст.260);

накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261);

огляд і виїмка кореспонденції(ст.262);

зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж(ст.263);

зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст.264);

обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи(ст.267);

спостереження за особою, річчю або місцем(ст.269);

контроль за вчиненням злочину(ст.271).

Під час збирання доказів відбувається їх формування, що включає провадження і процесуальне оформлення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій слідчого, прокурора, слідчого судді, суду по виявленню, вилученню та процесуальній фіксації (закріпленню) доказової інформації у встановленому законом порядку.

**2. Перевірка доказів** - це діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду із ретельного, всебічного і об'єктивного визначення достовірності фактичних даних і доброякісності джерел їх отримання для правильного встановлення обставин кримінального провадження.

Перевірці підлягають як фактичні дані, так і їхні джерела; як кожний доказ окремо, так і у сукупності з іншими доказами. Перевірку доказів здійснюють державні органи і посадові особи, від яких залежить прийняття процесуальних рішень. Інші суб'єкти процесу лише беруть участь у перевірці доказів.

Докази перевіряються шляхом:

1) детального дослідження ознак кожного доказу і його джерела;

2) провадження процесуальних (слідчих) дій (в першу чергу - очної ставки, відтворення обстановки і обставин події, пред'явлення для впізнання, провадження експертизи);

3) аналізу змісту доказів, співставлення доказу, що перевіряється, з іншими доказами, отримання нових доказів.

Також, перевірка доказів проводиться шляхом їх аналізу, зіставлення з іншими доказами, також шляхом проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій з метою пошуку нових доказів, підтвердження, або, навпаки, спростування доказів, вже раніше зібраних. Крім того, перевірка доказів проводиться з метою з'ясування питання про їх достовірність. Під перевіркою доказів як елементом доказування слід розуміти дослідження їх властивостей та ознак.

Під властивостями доказової інформації розуміємо зовнішній прояв сутності (тобто цілей, зв'язків існування та можливостей бути використаним за призначенням), що сформувалася під впливом події злочину. Ознаки доказу, з одного боку, характеризують його зміст на предмет достовірності, з другого боку, на предмет наявності доброякісної процесуальної форми.

**3. Оцінка доказів** – це логічна діяльність слідчого, прокурора, суду, яка полягає в тому, що ці посадові особи, керуючись своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді доказів в і достовірності та інші цінності характеристики кожного доказу їх сукупності, законом і правосвідомістю, вирішують питання про допустимість, належність і достатність їх для обґрунтування процесуального рішення.

Ніякі докази для суду, прокурора, слідчого не мають наперед встановленої сили. Це правило є основним для *системи вільної оцінки доказів*, яка існує у кримінально-процесуальному праві всіх розвинених демократичних держав.

Судді, які входять до складу колегії, що розглядає кримінальне провадження, мають право на окрему думку під час підписання вироку. Дане право також впливає із правила про вільну оцінку доказів кожною посадовою особою, яка веде процес.

Отже, оцінка доказів – це здійснювана в логічних формах розумова діяльність суб'єктів кримінального процесу, яка полягає в тому, що вони, керуючись законом, розглядають за своїм внутрішнім переконанням кожний доказ окремо та всю сукупність доказів, визначаючи їх належність, допустимість і

достовірність, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення; висувають необхідні слідчі (судові) версії, вирішують, чи підтверджуються вони, встановлюють, чи є підстави для прийняття процесуальних рішень і проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, доходять висновку про доведеність або недоведеність окремих обставин справи й кримінального правопорушення в цілому із наведенням аналізу доказів у відповідних процесуальних рішеннях. Така діяльність відбувається безперервно, протягом усього процесу доказування, у тому числі під час збирання і перевірки доказів, і визначає формування висновків про доказаність (чи недоказаність) обставин, які становлять предмет доказування у кримінальному провадженні.

Для кримінального процесу України характерним є те, що закон наперед не визначає сили і значення доказів. Навпаки, сила, значення та достовірність того чи іншого доказу визначаються щоразу слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом. Так, висновок експерта не є обов'язковим для слідчого, прокурора, слідчим судді та суду, оскільки, якщо до того є відповідні підстави, вони мають право не погодитися з висновками експерта. Так, визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї вини не може розглядатися як доказ, що має особливе значення.

Основні положення оцінки доказів єдині для всіх етапів кримінального провадження і передбачені в ч. 1 ст. 94 КПК України: «Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення». Згідно з ч. 2 ст. 94 КПК України жоден доказ не має наперед встановленої сили.

Внутрішнє переконання – це тверда впевненість, яка склалася при провадженні у справі слідчого, прокурора, слідчого судді, суду щодо правильності оцінки всіх наявних у провадженні

відомостей і доказів і всіх встановлених у справі фактів; і що правильним є отриманий висновок у всіх питаннях, які виникли під час розслідування та вирішення справи по суті.

Внутрішнє переконання – це знання, що характеризується вірою в його надійність та готовністю діяти відповідно до нього. З однієї сторони, воно суб'єктивне, тому що є переконанням конкретного суб'єкта кримінального судочинства як людським почуттям; з другої ж сторони, воно об'єктивне, тобто має об'єктивну основу. Такою основою є докази, що мають місце в провадженні. Внутрішнє переконання в оцінці доказів необхідно розглядати в двох аспектах: як метод оцінки доказів і як результат такої оцінки. Як метод оцінки доказів внутрішнє переконання гарантується незв'язаністю, слідчого, прокурора, слідчого судді та суду оцінкою доказів, що дана іншим органом на будь-якому етапі стадії процесу; відсутністю правил щодо переваги одного виду доказів перед іншими. Внутрішнє переконання як результат оцінки доказів означає переконання слідчого, прокурора, слідчого судді та суду в достовірності доказів і правильності висновків, до яких вони прийшли в ході кримінально-процесуального доказування. Але, враховуючи змагальну конструкцію сучасного кримінального процесу України, можна говорити про деяку специфіку формування внутрішнього переконання суб'єктів доказування за наявності обставин, з якими кримінально-процесуальний закон пов'язує обов'язковість врахування процесуальної позиції сторін при прийнятті рішень дізнавачем, слідчим, прокурором, слідчим суддею і судом.



## Тести для самоконтролю:

### 1. Не є джерелом доказів:

- а) показання;
- б) речові докази;
- в) довідка спеціаліста;
- г) висновки експертів.

### 2. Доказ визнається допустимим, якщо:

- а) він отриманий в порядку, встановленому КПК України;
- б) він отриманий уповноваженою службовою особою;
- в) він отриманий без грубих порушень чинного законодавства;
- г) він отриманий з додержанням загальних вимог КПК України.

### 3. Збирання доказів у кримінальному судочинстві України здійснюється:

- а) слідчим, дізнавачем, прокурором, слідчим суддею, керівником органу досудового розслідування;
- б) слідчим, дізнавачем, прокурором;
- в) сторонами кримінального провадження, потерпілим у порядку, передбаченому КПК України;
- г) слідчим, прокурором та потерпілим.

### 4. Дублікат документа може бути визнаний судом як оригінал документа якщо він:

- а) завірений нотаріально;
- б) виготовлений таким же способом, як і його оригінал;
- в) скріплений печаткою органу державної влади, юридичної особи та завірений підписом посадової особи;
- г) завірений слідчим суддею.

### 5. Яке положення не передбачено в якості обставини, що підлягає доказуванню:

- а) подія кримінального правопорушення;
- б) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- в) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності;
- г) причини та умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

### 6. Процесуальними джерелами доказів є:

- а) показання, речові докази, документи, акти ревізії, перевірки;
- б) показання, речові докази, документи, висновки експертів;
- в) показання, акти ревізій, перевірок, документи, висновки експертів;
- г) визнання особою вини, речові докази, документи, висновки експертів.

**7. У разі закриття кримінального провадження слідчим (дознавачем) питання про долю речових доказів вирішується:**

- а) слідчим (дознавачем) за згодою прокурора ;
- б) прокурором;
- в) слідчим (дознавачем) за згодою прокурора або прокурором;
- г) судом.

**8. Обов'язок доказування належності та допустимості доказів та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на:**

- а) сторону обвинувачення;
- б) сторону захисту ;
- в) сторону кримінального провадження, що їх подає;
- г) слідчого суддю.

**9. Обов'язок доказування даних щодо розміру процесуальних витрат покладається:**

- а) тільки на дізнавача, слідчого, прокурора;
- б) тільки на потерпілого;
- в) тільки на підозрюваного ;
- г) на сторону, яка їх подає.

**10. Зберігання речових доказів стороною обвинувачення здійснюється в порядку, визначеному:**

- а) Генеральним прокурором України ;
- б) Кабінетом Міністрів України;
- в) Державною судовою адміністрацією України;
- г) судом.

## Обов'язкові та додаткові завдання:

### *Обов'язкові завдання:*

1. Що таке слідчі (розшукові) дії?
2. Яка система слідчих (розшукових) дій?
  1. У чому полягає суть поняття «джерела доказів» у кримінальному процесі?
  2. Які існують види процесуальних джерел доказів?
  3. У чому полягає сутність показань свідка як процесуального джерела доказів?
  4. Які існують особливості перевірки та оцінки показань свідка?
  5. У чому полягає суть показань потерпілого як процесуального джерела доказів?
  6. Які існують особливості перевірки та оцінки показань потерпілого?
  7. У чому полягає сутність показань підозрюваного як процесуального джерела доказів?
  8. Які існують особливості перевірки та оцінки показань підозрюваного?
  9. У чому полягає суть показань обвинуваченого як процесуального джерела доказів?
  10. Які існують особливості перевірки та оцінки показань обвинуваченого?

### *Додаткові завдання:*

1. У чому полягає сутність показань експерта як процесуального джерела доказів?
2. Які існують особливості перевірки та оцінки показань експерта?
3. У чому полягає сутність висновку експерта як процесуального джерела доказів?
4. Які існують особливості перевірки та оцінки висновку експерта?
5. У чому полягає сутність поняття речових доказів у кримінальному провадженні?
6. Які існують особливості використання речових доказів?
7. Який існує порядок зберігання речових доказів у кримінальному провадженні?
8. Що таке предмет доказування у кримінальному провадженні?
9. Що становить «подія кримінального правопорушення» як обставина, що підлягає доказуванню?
10. Які вимоги закону щодо встановлення (доказування) суб'єкта кримінального правопорушення?
11. Що таке межі доказування у кримінальному провадженні?
12. Як співвідносяться предмет і межі доказування?
13. Які основні риси (ознаки) доказування?
14. Які виокремлюють елементи (етапи) процесу доказування?

## **РОЗДІЛ 3. ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДІЗНАННЯ**

### **3.1. Заходи забезпечення кримінального провадження під час дізнання: поняття, мета, система та загальні положення застосування**

Кримінальне процесуальне законодавство не містить нормативного визначення заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання, проте в навчальній літературі, такі заходи визначаються як передбачені кримінально-процесуальним законом засоби державно-правового примусу, що застосовуються уповноваженими державними органами та посадовими особами у встановленому законом порядку до підозрюваного, потерпілого, свідка та інших осіб, котрі залучаються до сфери кримінальної процесуальної діяльності, з метою запобігання та припинення їхніх неправомірних дій, забезпечення виявлення та закріплення доказів а також з метою досягнення дієвості кримінального провадження.

Мета застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання регламентована в ч. 1 ст. 131 КПК України та полягає в досягненні дієвості кримінального провадження, тобто у виконанні завдань кримінального судочинства, що містяться у ст. 2 КПК України, а саме: захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Систему заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання, відповідно до ч. 2 ст. 131 КПК України та гл. 25 КПК України складають:

- 1) виклик дізнавачем;
- 2) привід;
- 3) накладення грошового стягнення;
- 4) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 5) тимчасовий доступ до речей і документів;
- 6) тимчасове вилучення майна;
- 7) арешт майна;
- 8) затримання особи;
- 9) особисте зобов'язання;
- 10) особиста порука.

Дізнавач відповідно до ст. 40<sup>1</sup> КПК України уповноважений звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування усіх вищеперерахованих заходів забезпечення кримінального провадження або застосовувати окремі із них самостійно.

*Загальними правилами застосування зазначених заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання є:*

1) заходи забезпечення кримінального провадження під час дізнання застосовуються на підставі ухвали слідчого судді, за винятком: виклику дізнавачем; тимчасового вилучення майна та затримання особи, які дізнавач уповноважений застосовувати самостійно.

2) клопотання дізнавача про застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, окрім кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду;

3) застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання не допускається, якщо дізнавач не доведе, що: 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що

може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні дізнавача;

3) може бути виконане завдання, для виконання якого дізнавач звертається із клопотанням.

4) для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя зобов'язаний врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні.

5) під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання дізнавач повинен подати слідчому судді докази обставин, на які він посилається.

6) до клопотання дізнавача про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додається витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

На сьогодні в КПК України досі відсутня однозначна відповідь на питання щодо *можливості та законності застосування до внесення відомостей до ЄРДР заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання.*

Це пов'язано з тим, що КПК України не забороняє, але прямо і не дозволяє застосування заходів забезпечення кримінального провадження до початку досудового розслідування. Такий висновок можна зробити з того, що призначення вказаних заходів полягає у забезпеченні потреб досудового розслідування, а ч. 3 ст. 214 КПК України забороняє проводити досудове розслідування до внесення відомостей до ЄРДР, за виключенням: огляду місця події, проведення якого дозволяється лише у невідкладних випадках а також - відібрання пояснень; проведення медичного освідування; отримання висновку спеціаліста, зняття показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки,

відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; вилучення знарядь і засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, що можуть проводитися лише для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку. До того ж виникають питання і щодо допустимості доказів, отриманих під час проведення обшуку особи, яку затримали за вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР.

Відповіді на ці питання були роз'яснені Офісом Генерального прокурора та Верховним судом. Так, висновок про те, що затримання особи та особистий обшук затриманої особи до внесення відомостей до ЄРДР не є порушенням норм кримінального процесуального законодавства зробив Верховний суд в своїй ухвалі від 16 лютого 2021 року у справі , де зазначив «що затримання і особистий обшук затриманої особи може відбуватися до внесення відомостей у ЄРДР... адже затримання без дозволу суду є непередбачуваною подією, тому вимога до органу правопорядку внести відомості до ЄРДР до такої події є нереалістичною.... Особистий обшук затриманої особи є необхідним, крім фіксації доказів правопорушення, також для забезпечення безпеки як осіб, що затримують, так і інших осіб, включаючи саму затриману особу. Тому проведення особистого обшуку не може відкладатися до внесення відомостей до ЄРДР. Внесення чи невнесення відомостей до ЄРДР на час затримання та особистого обшуку особи не може бути умовою законності затримання і, відповідно, фактором, який визначає допустимість доказів, отриманих під час такого обшуку».



Окрім того, для однозначного розуміння вимог вищезазначених положень КПК України, Офісом Генерального прокурора ще у 2020 році було підготовлено лист «Щодо дотримання вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Кримінального процесуального кодексу України під час затримання особи» (від 17.08.2020 № 13/4-565вих-328окв-20), в якому зазначено що однією з

системних проблем, що призводять до порушень основоположних свобод прав і свобод людини, зокрема права на свободу і особисту недоторканність є неправильне розуміння терміну «кримінальне провадження», внаслідок чого затримання обліковується не з моменту фактичного затримання, який чітко визначений у ст. 209 КПК України, а після внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР та роз'яснено що «відповідно до п. 10 ч.1 ст. 3 КПК України кримінальне провадження включає в себе досудове розслідування, судове провадження, а також процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. З моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР починається досудове розслідування як одна із стадій кримінального провадження (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Затримання ж є процесуальною дією, яка безпосередньо пов'язана з вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, і є складовою кримінального провадження, незважаючи на те, що відповідні відомості ще не були внесені до ЄРДР.

### **3.2. Підстави та процесуальний порядок застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання**

Попри те, що законодавець у розд. II КПК України серед учасників які застосовують заходи забезпечення кримінального провадження прямо не передбачив дізнавача, а лише згадав про нього в ст. 131 КПК України, дізнавач, відповідно до ст. 40<sup>-1</sup> КПК України уповноважений звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, оскільки при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого.

Отже, під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків, дізнавачі, для досягнення мети і виконання завдань кримінального процесу за наявності передбачених законом підстав, уповноваженні самостійно



застосовувати або звертатися до слідчого судді з клопотанням за погодженням з прокурором про застосування наступних заходів забезпечення кримінального провадження: виклик дізнавачем (гл. 11 КПК України); привід (гл. 11 КПК України); накладання грошового стягнення (гл. 12 КПК України); тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (гл. 13 КПК); тимчасовий доступ до речей і документів (гл. 15 КПК України); тимчасове вилучення майна (гл. 16 КПК України); арешт майна (гл. 17 КПК України), затримання уповноваженою службовою особою, особи, яка вчинила кримінальний проступок (ст. 298<sup>2</sup> КПК України), особисте обов'язання (ст. 179 КПК України), особиста порука (ст. 180 КПК України) відповідно до процесуального порядку, що передбачений у КПК України.

Підстави та процесуальний порядок їх застосування не має жодних особливостей від підстав та процесуального порядку застосування під час досудового слідства. Відмінності полягають лише в суб'єкті який їх застосовує або ініціює застосування. Під час затримання особи за вчинення кримінального проступку-відмінними є підстави та умови його застосування, процесуальні ж дії, які необхідно здійснити після затримання є аналогічними з тими, що передбачені для затримання за вчинення злочину. Окремо законодавець регламентував лише процесуальний порядок здійснення вилучення речей і документів, що є знаряддям та/або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання, виявлені під час затримання, особистого обшуку або огляду речей.

**Виклик дізнавачем (ст. 133, 134 КПК України)** – захід забезпечення кримінального провадження, який спрямований на інформування учасників провадження про необхідність явки до дізнавача з метою його участі в проведенні процесуальних дій та здійснюється шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

*Підставами для виклику дізнавачем* відповідно до ч. 2 ст. 133 та ч. 1 ст. 134 КПК України є достатні данні вважати, що особа може надати показання, які мають значення для

кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою.

Виклик дізнавачем може застосовуватися до підозрюваного, свідка, потерпілого та інших учасників кримінального провадження.

Метою здійснення виклику дізнавачем є проведення допиту або участі в іншій процесуальній дії.

Зміст повістки про виклик дізнавачем:

- 1) прізвище та посада дізнавача, який здійснює виклик;
- 2) найменування та адреса установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку;
- 3) ім'я (найменування) особи, яка викликається, та її адреса;
- 4) найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик;
- 5) процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа;
- 6) час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи;
- 7) процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа;
- 8) наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в тому числі можливість застосування приводу;
- 9) передбачені КПК України поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення;
- 10) підпис дізнавача, який здійснив виклик.

*Процесуальний порядок здійснення виклику дізнавачем (ст. 135 КПК України):*

Особа може викликатися до дізнавача шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи. Особа, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення.

Повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок вручення повістки допускається лише у випадку, якщо це обумовлюється обставинами кримінального провадження. Повістка про виклик обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику.

Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, дізнавачем, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду. Повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва. Повістка про виклик особи, стосовно якої існують достатні підстави вважати, що така особа виїхала та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, у випадку обґрунтованої неможливості вручення їй такої повістки згідно - публікується в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора. Особа в цьому випадку вважається такою, яка належним чином повідомлена про виклик, з моменту опублікування повістки про її виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора. У випадку наявності в такої особи захисника (захисників) копія повістки про її виклик надсилається захиснику (захисникам).

Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом. У випадку встановлення КПК України строків здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з

наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом.

Належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом (ч. 1 ст. 136 КПК України). Якщо особа попередньо повідомила дізнавача про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти (ч. 2 ст. 136 КПК України).

Поважні причини неприбуття особи на виклик (ст. 138 КПК України)

1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;

2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;

3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);

4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрадження, подорожі тощо;

5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;

6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;

7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;

8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик.

Наслідки неприбуття на виклик (ст. 139 КПК України).

Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, який був у встановленому КПК України порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик дізнавачем або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не

повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмір від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У випадку, встановленому в ч. 1 ст. 139 КПК України, до підозрюваного, свідка може бути застосовано привід. За злісне ухилення від явки свідок, потерпілий несе відповідальність, встановлену законом. Ухилення від явки на виклик дізнавача (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, який оголошений у міжнародний розшук, та/або який виїхав, та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження.

**Привід (ст. 140 КПК України)** захід забезпечення кримінального провадження, який проводиться шляхом примусового супроводження особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час.

*Підставами для приводу під час дізнання* є достатні данні вважати, що особа, яка була у встановленому порядку викликана (зокрема, наявне підтвердження отримання нею повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом) не з'явилася без поважних причин або не повідомила про причини свого неприбуття. *Процесуальні підстави здійснення приводу під час дізнання* - ухвала слідчого судді за клопотанням дізнавача або з власної ініціативи слідчого судді (ч. 2 ст. 140 КПК України). В умовах воєнного стану, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею зазначених повноважень – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури.

Привід під час дізнання здійснюється з метою проведення допиту або участі в іншій процесуальній дії.

Привід під час дізнання може застосовуватися до підозрюваного, свідка, співробітника кадрового складу розвідувального органу України. Привід свідка не може бути застосований до

неповнолітньої особи, вагітної жінки, осіб з інвалідністю першої або другої груп, особи, яка одноосібно виховує дітей віком до шести років або дітей з інвалідністю, а також осіб, які не можуть бути допитані як свідки. Привід співробітника кадрового складу розвідувального органу України під час виконання ним своїх службових обов'язків здійснюється тільки в присутності офіційних представників цього органу.

Підрозділи, які мають право здійснювати (виконувати) привід під час дізнання (ст. 143 КПК України):

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;
- в) органів Бюро економічної безпеки України;
- г) Національного антикорупційного бюро України;
- д) Державного бюро розслідувань.

*Процесуальний порядок проведення (здійснення) приводу під час дізнання:*

Привід здійснюється під час досудового розслідування – на підставі ухвали слідчим суддею за клопотанням дізнавача або з власної ініціативи слідчого судді (ч. 2 ст. 140 КПК України).

Клопотання дізнавача про надання дозволу на здійснення приводу під час дізнання повинно містити відомості про:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) процесуальний статус особи, про здійснення приводу якої заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання;
- 3) процесуальна дія, учасником якої повинна бути особа, про здійснення приводу якої заявлено клопотання;
- 4) положення КПК України, яким встановлено обов'язок особи з'явитися за викликом, та обставини невиконання особою цього обов'язку;
- 5) відомості, які підтверджують факти здійснення виклику особи у встановленому порядку та отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада дізнавача;
- 7) дата та місце складення клопотання.

До клопотання дізнавача також мають бути додані:

копії матеріалів, якими дізнавач обґрунтовує свої доводи (ч.1 ст.141 КПК України);

витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч.6 ст.132 КПК України).

Клопотання дізнавача під час досудового розслідування про здійснення приводу розглядається слідчим суддею у день його надходження до суду (ч. 1 ст. 142 КПК України).

Рішення про здійснення приводу під час дізнання приймається у формі ухвали (ч. 2 ст. 140 КПК України). Копія ухвали про здійснення приводу, завірена печаткою суду, негайно надсилається органу, на який покладено її виконання (ч. 4 ст. 142 КПК України).

Ухвала про здійснення приводу оголошується особі, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу (ч. 2 ст. 143 КПК України).

Особа, рішення про здійснення приводу якої прийнято слідчим суддею зобов'язана прибути до місця виклику в зазначений в ухвалі про здійснення приводу час у супроводі особи, яка виконує ухвалу (ч. 3 ст. 143 КПК України).

У випадку невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику (ч. 3 ст. 143 КПК України). Застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу.

Забороняється застосування заходів впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушення особи перебувати в умовах, що перешкоджають її вільному пересуванню, протягом часу більшого, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне

за собою відповідальність, встановлену законом (ч. 3 ст. 143 КПК України).

Ухвала слідчого судді про здійснення приводу під час дізнання надає право супроводити особу до органів досудового розслідування або суду у час визначений в ухвалі (ч. 3 ст. 143 КПК України).

У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу під час дізнання, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання (ч. 4 ст. 143 КПК України).

**Накладення грошового стягнення (гл. 12 КПК України)** захід забезпечення кримінального провадження, що здійснюється шляхом застосування до учасників кримінального процесу, які не виконують належним чином вимоги кримінального процесуального закону, заходів матеріального характеру.

*Підставами для накладення грошового стягнення під час дізнання є достатні данні вважати, що особа не виконує свої процесуальні обов'язки, з якими вона була ознайомлена у встановленому КПК України порядку (зокрема, наявне підтвердження отримання нею пам'ятки про процесуальні права та обов'язки; повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом та інше) без поважних причин, що заважає встановленню обставин у кримінальному провадженні. Процесуальні підстави здійснення накладення грошового стягнення - ухвала слідчого судді за клопотанням дізнавача або з власної ініціативи слідчого судді (ч. 2 ст. 144 КПК України).*

Мета здійснення накладення грошового стягнення під час дізнання – забезпечити виконання учасниками кримінального провадження своїх процесуальних обов'язків.

*Процесуальний порядок накладення грошового стягнення під час дізнання:*

Накладення грошового стягнення під час дізнання здійснюється на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням дізнавача або з власної ініціативи слідчого судді (ч. 2 ст. 144 КПК України).

Клопотання дізнавача про накладення грошового стягнення повинно містити відомості про:



1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) процесуальний статус особи, про накладення грошового стягнення на яку заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання;

3) обов'язок, який покладено на особу КПК України чи ухвалою слідчого судді;

4) обставини, за яких особа не виконала обов'язок;

5) відомості, які підтверджують невиконання особою обов'язку;

6) прізвище, ім'я, по батькові та посада дізнавача;

7) дата та місце складення клопотання.

До клопотання також мають бути додані:

- копії матеріалів, якими дізнавач обґрунтовує свої доводи (ч.5 ст.132 КПК України);

- витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч. 6 ст. 132 КПК України).

Клопотання дізнавача під час досудового розслідування про накладення грошового стягнення розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду (ч.1 ст.146 КПК України). Про час та місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, та особа, на яку може бути накладено грошове стягнення, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання.

Рішення про накладення грошового стягнення приймається у формі ухвали (ч. 2 ст. 140 КПК України). Копія відповідної ухвали не пізніше наступного робочого дня після її постановлення надсилається особі, на яку було накладено грошове стягнення (ч. 3 ст. 146 КПК України).

Особа, на яку було накладено грошове стягнення та яка не була присутня під час розгляду цього питання слідчим суддею, судом, має право подати клопотання про скасування ухвали про накладення на неї грошового стягнення. Клопотання подається слідчому судді, суду, який виніс ухвалу про накладення грошового стягнення (ч. 1 ст. 147 КПК України).

Слідчий суддя, суд, визнавши доводи особи обґрунтованими, може самостійно скасувати ухвалу про

накладення грошового стягнення, а в іншому випадку - призначає судове засідання для розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення. Особа, яка подала клопотання, а також дізнавач, за клопотанням якого було накладено грошове стягнення, повідомляються про місце та час розгляду клопотання, проте їх неприбуття не перешкоджає такому розгляду (ч. 2 ст. 147 КПК України).

Слідчий суддя скасовує ухвалу про накладення на особу грошового стягнення за результатами його розгляду в судовому засіданні, якщо буде встановлено, що стягнення накладено безпідставно, а в іншому випадку - відмовляє у задоволенні клопотання (ч. 3 ст. 147 КПК України).

Ухвала слідчого судді за результатами розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення оскарженню не підлягає (ч. 4 ст. 147 КПК України).

**Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (гл. 13 КПК України)** захід забезпечення кримінального провадження, що застосовується шляхом тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування таким спеціальним правом як:

- 1) право керування транспортним засобом або судном;
- 2) право полювання;
- 3) право на здійснення підприємницької діяльності.
- 4) право на володіння та носіння зброї.

*Підставами для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом під час дізнання є достатні данні вважати, що для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, необхідно тимчасово обмежити підозрюваного у користуванні спеціальним правом. Процесуальною підставою тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом під час дізнання є ухвала слідчого судді за клопотанням дізнавача (ч. 2 ст. 144 КПК України).*

Метою здійснення тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом під час дізнання є:

припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого;

припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню;

забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом під час дізнання може застосовуватися лише до підозрюваного.

*Процесуальний порядок тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом під час дізнання:*

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом під час дізнання здійснюється на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням дізнавача (ч. 2 ст. 148 КПК України).

Як виняток: у разі тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, дізнавач за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді із відповідним клопотанням не пізніше двох днів з моменту тимчасового вилучення. Пропуск зазначеного строку тягне за собою необхідність повернення тимчасово вилучених документів (ч. 1 ст. 150 КПК України).

Клопотання дізнавача про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом повинно містити відомості про:

1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;

2) правова кваліфікація кримінального правопорушення за законом України про кримінальну відповідальність;

3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилення на обставини;

4) причини, у зв'язку з якими потрібно здійснити тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;

5) вид спеціального права, яке підлягає тимчасовому обмеженню;

б) строк, на який користування спеціальним правом підлягає тимчасовому обмеженню;

7) перелік свідків, яких дізнавач, вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

До клопотання також мають бути додані:

копії матеріалів, якими дізнавач обґрунтовує доводи клопотання (ч.1 ст.150 КПК України);

документи, які підтверджують надання підозрюваному копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання (ч.1 ст.150 КПК України);

витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч.6 ст.132 КПК України).

Клопотання дізнавача під час досудового розслідування про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду за участю прокурора та/або дізнавача, підозрюваного, його захисника (ч. 1 ст. 151 КПК України).

Випадки відмови слідчого судді у задоволенні клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом під час дізнання:

1) якщо клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом подано без додержання вимог ст. 150 КПК України (ч. 4 ст. 151 КПК України).

2) якщо дізнавач, прокурор не доведе наявність достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (ч. 1 ст. 152 КПК України).

При вирішенні питання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом слідчий суддя зобов'язаний врахувати такі обставини:

1) правову підставу для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;

2) достатність доказів, які вказують на вчинення особою кримінального правопорушення;

3) наслідки тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом для інших осіб (ч. 2 ст. 152 КПК України).

Рішення про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом приймається у формі ухвали, в якій зазначається (ч. 3 ст. 152 КПК України):

1) мотиви застосування або відмови у задоволенні клопотання про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;

2) перелік документів, які посвідчують користування спеціальним правом та які підлягають поверненню особі або вилученню на час тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;

3) строк тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, який не може становити більше двох місяців;

4) порядок виконання ухвали.

Копія ухвали надсилається особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному, іншим заінтересованим особам не пізніше дня, наступного за днем її постановлення, та підлягає негайному виконанню в порядку, передбаченому для виконання судових рішень (ч. 4 ст. 152 КПК України).

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом може бути здійснене на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування на строк не більше двох місяців (ч. 2 ст. 148 КПК України).

Прокурор має право звернутися із клопотанням про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, яке розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду за участю прокурора та/або дізнавача, підозрюваного, його захисника (ч. 1 ст. 153 КПК України).

Рішення про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом приймається у формі ухвали.

Підстави для відмови у продовженні строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, якщо прокурор не доведе, що (ч. 2 ст. 153 КПК України):

1) обставини, які стали підставою для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, продовжують існувати;

2) сторона обвинувачення не мала можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких було обмежено користування спеціальним правом, іншими способами протягом дії попередньої ухвали.

**Тимчасовий доступ до речей і документів (гл. 15 КПК України)** захід забезпечення кримінального провадження, що проводиться шляхом надання стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах, комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення.

*Підставами для тимчасового доступу до речей і документів під час дізнання є достатні данні вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів та неможливість іншими способами довести обставини, які мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні.*

Речі і документи, до яких заборонено доступ (ч. 1 ст. 161 КПК України)

1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги;

2) об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією.

Речі і документи, які містять охоронювану законом таємницю (ч. 1 ст. 162 КПК України)

До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать:

1) інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

2) відомості, які можуть становити лікарську таємницю;

3) відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій;

4) конфіденційна інформація, в тому числі така, що містить комерційну таємницю;

5) відомості, які можуть становити банківську таємницю;

6) особисте листування особи та інші записи особистого характеру;

7) інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;

8) персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних;

9) державна таємниця;

10) таємниця фінансового моніторингу;

11) відомості, що становлять професійну таємницю відповідно до ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

*Процесуальні підстави тимчасового доступу до речей і документів* здійснюється на підставі ухвали слідчого судді або суду за клопотанням сторони кримінального провадження або за клопотанням дізнавача за погодженням з прокурором (ч. 1 ст. 160 КПК України). В умовах воєнного стану, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею зазначених повноважень – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури.

Мета здійснення тимчасового доступу до речей і документів під час дізнання – можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах.

Особи, до яких може застосовуватися тимчасовий доступ до речей і документів під час дізнання: особа, у володінні якої знаходяться такі речі і документи.

*Процесуальний порядок тимчасового доступу до речей і документів:*

Тимчасовий доступ до речей і документів – здійснюється на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням сторони кримінального провадження або за клопотанням дізнавача за погодженням з прокурором (ч. 1 ст. 160 КПК України).

Клопотання дізнавача про тимчасовий доступ до речей і документів повинно містити відомості про:

1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;

2) правову кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

3) речі і документи, тимчасовий доступ до яких планується отримати;

4) підстави вважати, що речі і документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи;

5) значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні;

6) можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів, у випадку подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю;

7) обґрунтування необхідності вилучення речей і документів, якщо відповідне питання порушується стороною кримінального провадження.

До клопотання також мають бути додані:



докази обставин, якими вони обґрунтовують свої доводи (ч. 5 ст. 132 КПК України);

витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч. 6 ст. 132 КПК України).

Після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи (ч. 1 ст. 163 КПК України).

Якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться (ч. 2 ст. 163 КПК України).

У повістці про судовий виклик, що слідчий суддя, суд надсилає особі, у володінні якої знаходяться речі і документи, зазначається про обов'язок збереження речей і документів у тому вигляді, який вони мають на момент отримання судового виклику (ч. 3 ст. 163 КПК України).

Клопотання сторони кримінального провадження або дізнавача за погодженням з прокурором про тимчасовий доступ до речей і документів розглядається слідчим суддею за аналогією (ч. 1 ст. 163 КПК України) не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду.

Слідчий суддя, суд розглядає клопотання дізнавача за участю сторони кримінального провадження, яка подала клопотання, та особи, у володінні якої знаходяться речі і документи. Неприбуття за судовим викликом особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, без поважних причин або неповідомлення нею про причини неприбуття не є перешкодою для розгляду клопотання (ч. 4 ст. 163 КПК України).

Слідчий суддя постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи:

1) перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи;

2) самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні;

3) не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім загальних обставин, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів.

Доступ особи до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, здійснюється в порядку, визначеному законом. Доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не може надаватися особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону.

Рішення про тимчасовий доступ до речей приймається у формі ухвали, в якій зазначається (ч. 1 ст. 164 КПК України):

1) прізвище, ім'я та по батькові особи, якій надається право тимчасового доступу до речей і документів;

2) дата постановлення ухвали;

3) положення закону, на підставі якого постановлено ухвалу;

4) прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи, які мають надати тимчасовий доступ до речей і документів;

5) назва, опис, інші відомості, які дають можливість визначити речі і документи, до яких повинен бути наданий тимчасовий доступ;

6) розпорядження надати (забезпечити) тимчасовий доступ до речей і документів зазначених в ухвалі особі та надати їй

можливість вилучити зазначені речі і оригінали або копії документів, якщо відповідне рішення було прийнято слідчим суддею, судом;

7) строк дії ухвали, який не може перевищувати двох місяців з дня постановлення ухвали, за виключенням ухвал, постановлених на виконання вимог ч. 2 ст. 562 КПК України;

8) положення закону, які передбачають наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду.

Слідчий суддя, суд в ухвалі про надання тимчасового доступу до речей і документів може дати розпорядження про надання можливості вилучення речей і документів, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів.

Виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів:

1. Особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду (ч. 1 ст. 165 КПК України).

2. Зазначена в ухвалі слідчого судді, суду особа зобов'язана пред'явити особі, яка зазначена в ухвалі як володілець речей і документів, оригінал ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів та вручити її копію (ч. 2 ст. 165 КПК України).

3. Особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і оригіналів або копій документів, зобов'язана залишити володільцю речей і оригіналів або копій документів опис речей і оригіналів або копій документів, які були вилучені на виконання ухвали слідчого судді, суду.

4. На вимогу володільця особою, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, має бути залишено копію вилучених оригіналів документів. Копії документів, які вилучаються або оригінали яких вилучаються, виготовляються з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або копіювальної техніки,

електронних засобів особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів

Наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів: у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку з метою відшукання та вилучення зазначених речей і документів (ч. 1 ст. 166 КПК України). У разі якщо дозвіл на проведення обшуку надано за клопотанням сторони захисту, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення дізнавачу, прокурору або органу Національної поліції за місцем проведення цих дій. Проведення обшуку здійснюється за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення (ч. 2 ст. 164 КПК України).

**Тимчасове вилучення майна (гл. 16 КПК України)** захід забезпечення кримінального провадження, що проводиться шляхом фактичного позбавлення особи можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення, або його спеціальну конфіскацію.

Відповідно до ст. 167 КПК України, *підставами тимчасового вилучення майна* є фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває майно, що зазначене у ч. 2 ст. 167 КПК України, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення, або його спеціальну конфіскацію в порядку, встановленому законом.

Тимчасово вилученим може бути майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони:

1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди;

2) призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або

матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення;

3) є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом;

4) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від них, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено.

Тимчасове вилучення електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку для вивчення фізичних властивостей, які мають значення для кримінального провадження, здійснюється лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі суду.

Забороняється тимчасове вилучення електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, крім випадків, коли їх надання разом з інформацією, що на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження, або якщо такі об'єкти отримані в результаті вчинення кримінального правопорушення чи є засобом або знаряддям його вчинення, а також якщо доступ до них обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

У разі необхідності дізнавач чи прокурор виготовляє за допомогою технічних, програмно-технічних засобів, апаратно-програмних комплексів копії інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах. Копіювання такої інформації здійснюється із залученням спеціаліста.

На вимогу володільця особа, яка здійснює тимчасове вилучення комп'ютерних систем або їх частин, залишає йому копії інформації з таких комп'ютерних систем або їх частин (за наявності технічної можливості здійснення копіювання) з використанням матеріальних носіїв володільця комп'ютерних систем або їх частин. Копії інформації з комп'ютерних систем або їх частин, які вилучаються, виготовляються з використанням

технічних засобів, програмно-технічних засобів, апаратно-програмних комплексів володільця із залученням спеціаліста.

*Процесуальний порядок тимчасового вилучення майна під час затримання особи:*

Відповідно до ч. 1 ст. 168 КПК України, тимчасово вилучити майно може кожен, хто законно затримав особу в порядку, передбаченому статтями 207, 208, 298<sup>-2</sup> КПК України. Відповідно до ст. 207 КПК України, кожен, хто не є уповноваженою службовою особою на затримання, має право затримати без ухвали слідчого судді, суду, будь-яку особу, окрім судді та народного депутата України, за наявності відповідних підстав, а саме:

1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;

2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Але для того, щоб таке затримання було законним, особа, яка здійснила затримання *зобов'язана*:

1) згідно зі ст. 207 КПК України – негайно доставити затриману особу до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

2) відповідно до ст. 168 КПК України – одночасно із доставленням затриманої особи до дізнавача, прокурора, іншої службової особи, передати їм тимчасове вилучене майно, у разі такого вилучення.

Факт передання тимчасово вилученого майна засвідчується відповідним протоколом, що складається дізнавачем, прокурором, іншою уповноваженою службовою особою, копія якого надається особі, у якої вилучено майно, або її представнику.

Проведення обшуку затриманої особи в порядку, передбаченому ст. 208, 298<sup>-2</sup> КПК України – це право уповноважених службових осіб на затримання, а не їх обов'язок. У разі прийняття такого рішення – уповноважена службова особа,

дізнавач чи прокурор відповідно до ч. 7 ст. 236 КПК України, уповноважені тимчасово вилучати речі, що мають значення для кримінального провадження. Ті предмети, які вилучені законом з обігу – підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження.

Аналогічними правами наділений дізнавач та прокурор, у разі проведення огляду місця події – єдиної слідчої (розшукової) дії, що може бути проведена до внесення відомостей до ЄРДР, відповідно до ст. 214 КПК України.

Дізнавач, прокурор, інша уповноважена службова особа під час огляду місця події чи під час обшуку затриманого і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення зобов'язані скласти відповідний протокол, копія якого надається особі, у якої вилучено майно, або її представнику.

Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував на необхідності дотримання вимог кримінального процесуального законодавства під час обшуку затриманої особи та вилученні речей і документів в межах його проведення.

Так, в постанові Касаційного кримінального суду Верховного суду від 08 лютого 2018 року, у справі №754/5978/16-к, Верховним Судом констатовано порушення ч. 2 ст. 208 КПК України, через те, що працівники Національної поліції при затриманні особи за підозрою у зберіганні при собі наркотичного засобу, що був вилучений ними з лівої внутрішньої кишені куртки обвинуваченого, у протоколі огляду місця події, замість протоколу затримання, зазначили що він вилучений не під час обшуку особи, а під час поверхневого огляду, у своєму рішенні Верховний Суд зробив висновок про те, що при проведенні вказаної слідчої (розшукової) дії працівниками Національної поліції не були враховані вимоги ст.34 ЗУ «Про Національну поліцію», якими передбачено, що поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу, отже у конкретному випадку фактично було проведено особистий



обшук особи, а не поверхневий перевірка та порушено вимоги ст. 208 КПК України.

Фактичне здійснення особистого обшуку під виглядом огляду місця події та складання в подальшому протоколу огляду місця події замість протоколу обшуку також становить істотне порушення прав людини і основоположних свобод, що має наслідком недопустимість отриманих доказів.

Таку позицію ВС висловив у постанові від 21 січня 2020 року у справі № 381/2316/17 (провадження № 51-2344км19), де зазначено «Вироком місцевого суду ОСОБА\_1 виправдано у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК України, за недоведеністю наявності в його діях складу кримінального правопорушення.



Ухвалою апеляційного суду зазначений вирок залишено без змін. У касаційній скарзі прокурора ставиться питання про безпідставність виправдання ОСОБА\_1, у тому числі, у зв'язку із визнанням недопустимими протоколу огляду місця події та похідних від нього доказів. ВС залишив оскаржувані судові рішення без змін. Суд першої інстанції встановив, що слідчий у присутності понятих ОСОБА\_5 та ОСОБА\_4 у приміщенні службового кабінету відділення поліції на станції «Фастів» провів огляд місця події, у ході якого під час поверхневого огляду ОСОБА\_1 у нього у присутності двох понятих було виявлено згорток із фольги, в якому змістився поліетиленовий пакетик із порошкоподібною речовиною білого кольору, ззовні схожою на амфетамін. Як пояснив ОСОБА\_1, цей згорток він знайшов у смт. Борова біля залізничної платформи та зберігав для власного вживання без мети збуту. Суд проаналізував у вирокі вимоги ч. 1 ст. 237 КПК України, за змістом якої огляд місцевості, приміщення, речей та документів проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Проведення огляду особи положеннями цієї статті не передбачено.

Відповідно до ст. 209 КПК особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в



приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Згідно з вимогами ч. 1, 3, 4 ст. 208 КПК України уповноважена особа має право затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, якщо цю особу застали на місці вчинення злочину, та може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК України.

Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК України. Згідно зі ст. 86 КПК України, доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом.

Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилається суд при ухваленні судового рішення. У пунктах 3, 4 ч. 2 ст. 87 КПК України передбачено, що суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, порушення права особи на захист та отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права. Таким чином, суд першої інстанції з'ясував, що слідчий під виглядом проведення огляду місця події фактично здійснив особистий обшук ОСОБА\_1, під час якого в нього було вилучено речовину білого кольору, ззовні схожу на амфетамін, чим порушив вимоги процесуального закону, якими не передбачено можливості проведення такої слідчої дії до внесення до ЄРДР відомостей про скоєне кримінальне правопорушення.

Крім того, суд першої інстанції врахував показання обвинуваченого ОСОБА\_1, який у судовому засіданні пояснив, що працівники поліції після того, як він показав їм знайдений

згорток, одягли на нього кайданки, посадили до автомобіля та повезли до лінійного відділу поліції на станції «Фастів», де завели його до кабінету слідчого. Упродовж усього часу ОСОБА\_1 залишався поруч з працівниками поліції спочатку в автомобілі, а потім у кабінеті слідчого і не міг вільно пересуватись.

При цьому суд установив, що затримання ОСОБА\_1 у порядку ст. 208 КПК не проводилося, протокол його затримання не складався, процесуальні права не роз'яснювалися, а отже фактичний обшук був проведений з грубим порушенням вимог кримінального процесуального закону. За таких обставин суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що протокол огляду місця події, в якому відображено вилучення у ОСОБА\_1 порошкоподібної речовини білого кольору, здобуто з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, встановлених нормами статей 208 і 214 КПК, у зв'язку з чим такий доказ належить визнати недопустимим».

Тимчасово вилучене майно повертається особі, у якої воно було вилучено:

1) за постановою прокурора, якщо він визнає таке вилучення майна безпідставним (ч.1 ст.169 КПК України);

2) за ухвалою слідчого судді чи суду, у разі відмови у задоволенні клопотання прокурора про арешт цього майна (ч. 1 ст.169 КПК України);

3) у разі подачі дізнавачем клопотання про арешт тимчасово вилученого майна пізніше наступного робочого дня після вилучення майна (ч. 5 ст. 171 КПК України);

4) у разі постановлення слідчим суддею ухвали про арешт тимчасово вилученого майна пізніше сімдесяти двох годин із дня знаходження до суду клопотання (ч.6 ст.173 КПК України).

5) за вирокom суду в кримінальному провадженні щодо кримінального проступку.

Копія судового рішення про відмову в задоволенні або про часткове задоволення клопотання про арешт тимчасово вилученого майна, копія судового рішення про повне або часткове скасування арешту тимчасово вилученого майна негайно після його оголошення вручається дізнавачеві. У разі

відсутності дізнавача під час оголошення судового рішення його копія надсилається таким особам не пізніше наступного робочого дня.

Дізнавач після отримання судового рішення про відмову в задоволенні або про часткове задоволення клопотання про арешт тимчасово вилученого майна, судового рішення про повне або часткове скасування арешту тимчасово вилученого майна повинні негайно вжити заходів щодо виконання судового рішення та направити повідомлення про його виконання слідчому судді.

Окрім того, в ст. 298<sup>-3</sup> КПК України законодавцем регламентована можливість **вилучення речей і документів, що є знаряддям та/або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання, виявлені під час затримання, особистого обшуку затриманої особи або огляду речей, уповноваженою службовою особою Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України.** Вилучені речі і документи зберігаються органом, що їх вилучив, до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. У виняткових випадках вилучені речі і документи можуть бути повернуті володільцеві до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді. Залежно від результатів розгляду вилучені речі та документи у встановленому порядку конфіскують або повертають володільцеві, або знищують.

Про вилучення речей і документів складається протокол або робиться відповідний запис у протоколі про затримання.

Вилучені під час обшуку затриманої особи речі і документи - визнаються речовими доказами, про що дізнавачем вноситься відповідна постанова, та приєднуються до матеріалів дізнання. Уповноважена службова особа за наявності достатніх підстав вважати, що особою вчинено порушення, за яке відповідно до КПК України може бути застосовано покарання у вигляді позбавлення права керування транспортними засобами, тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання вироком

законної сили, але не більш як на три місяці з моменту такого вилучення, і видає тимчасовий дозвіл на право керування транспортними засобами.

Вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей відповідно до ст. 214 КПК України дозволяється здійснювати також і до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань але лише з метою з'ясування обставин вчинення кримінального проступку.

**Арешт майна (гл. 17 КПК України)** — це тимчасове, до скасування у встановленому КПК України порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

Арешт майна допускається з метою забезпечення:

- 1) збереження речових доказів;
- 2) спеціальної конфіскації;
- 3) конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи;
- 4) відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

У випадку, передбаченому п. 1 ч. 2 ст. 170 КПК України, арешт накладається на майно будь-якої фізичної або юридичної особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК України.

Арешт на комп'ютерні системи чи їх частини накладається лише у випадках, якщо вони отримані внаслідок вчинення кримінального правопорушення або є засобом чи знаряддям його вчинення, або зберегли на собі сліди кримінального правопорушення, або у випадках, передбачених п. 2, 3, 4 ч. 2

ст. 170 КПК України, або якщо їх надання разом з інформацією, що на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження, а також якщо доступ до комп'ютерних систем чи їх частин обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

Арешт може бути накладений і на майно, на яке раніше накладено арешт відповідно до інших актів законодавства. У такому разі виконанню підлягає ухвала слідчого судді, суду про накладення арешту на майно відповідно до правил КПК України.

Забороняється накладати арешт на кошти на єдиному рахунку, відкритому у порядку, визначеному ст. 35<sup>1</sup> Податкового кодексу України, на кошти на рахунках платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, на кошти, що перебувають на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до ст. 15<sup>1</sup> Закону України «Про електроенергетику», на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до статті 19<sup>1</sup> Закону України "Про теплопостачання", на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для проведення розрахунків за інвестиційними програмами, на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для кредитних коштів, відкритих відповідно до статті 26<sup>1</sup> Закону України "Про теплопостачання" і статті 18<sup>1</sup> Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», на спеціальному рахунку експлуатуючої організації (оператора) відповідно до Закону України «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки».

У випадку, передбаченому п. 2 ч. 2 ст. 170 КПК України, арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або третьої особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно підлягатиме спеціальній конфіскації.

Арешт накладається на майно третьої особи, якщо вона набула його безоплатно або за ціною, вищою чи нижчою за ринкову вартість, і знала або повинна була знати, що таке майно відповідає будь-якій з ознак, передбачених п.п. 1-4 ч. 1 ст. 96 КПК України.

У випадку, передбаченому п. 3 ч. 2 ст. 170 КПК України, арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності достатніх підстав вважати, що суд може призначити покарання у виді конфіскації майна або застосувати до юридичної особи захід кримінально-правового характеру у виді конфіскації майна.

У випадку, передбаченому п. 4 ч.2 ст. 170 КПК України, арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, фізичної чи юридичної особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а також юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності обґрунтованого розміру цивільного позову у кримінальному провадженні, а так само обґрунтованого розміру неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою, щодо якої здійснюється провадження.

У разі задоволення цивільного позову або стягнення з юридичної особи розміру отриманої неправомірної вигоди суд за клопотанням прокурора, цивільного позивача може вирішити питання про арешт майна для забезпечення цивільного позову або стягнення з юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, доведеного розміру отриманої неправомірної вигоди до набрання судовим рішенням законної сили, якщо таких заходів не було вжито раніше.

Арешт може бути накладений на майно, на яке раніше накладено арешт відповідно до інших актів законодавства. У такому разі виконанню підлягає ухвала слідчого судді, суду про накладення арешту на майно.

Вартість майна, яке належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову або стягнення отриманої неправомірної вигоди, повинна бути співмірною розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням або зазначеної у цивільному позові, розміру неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою.

Арешт може бути накладений у встановленому цим Кодексом порядку на рухоме чи нерухоме майно, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковій формі, в тому числі кошти та цінності, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, видаткові операції, цінні папери, майнові, корпоративні права, віртуальні активи, щодо яких ухвалою чи рішенням слідчого судді, суду визначено необхідність арешту майна.

Не може бути арештовано майно, якщо воно перебуває у власності добросовісного набувача, крім арешту майна з метою забезпечення збереження речових доказів. Заборона або обмеження користування, розпорядження майном можуть бути застосовані лише у разі, коли існують обставини, які підтверджують, що їх незастосування призведе до приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування, передачі майна. Заборона використання житлового приміщення особам, які на законних підставах проживають у такому житловому приміщенні, не допускається.

*Процесуальні підстави арешту майна під час дізнання* - ухвала слідчого судді або суду за клопотанням прокурора чи дізнавача, за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову - також цивільного позивача (ч. 1 ст. 171 КПК України). В умовах воєнного стану, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею зазначених повноважень – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури.

*Процесуальний порядок арешту майна під час дізнання:*

Арешт майна здійснюється на підставі ухвали слідчого судді або суду за клопотанням прокурора чи дізнавача, за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову - також цивільного позивача.

Клопотання про арешт майна повинно містити відомості про (ч. 2 ст. 171 КПК України):

1) підстави, у зв'язку з якими потрібно здійснити арешт майна;

- 2) перелік і види майна, що належить арештувати;
- 3) документи, що підтверджують право власності на майно, що належить арештувати.
- 4) розмір шкоди, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою, у разі подання клопотання відповідно до ч. 6 ст. 170 КПК України.

До клопотання також мають бути додані:

- оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими дізнавач, прокурор обґрунтовує доводи клопотання (ч. 2 ст. 171 КПК України);
- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч. 6 ст. 132 КПК України).

У клопотанні цивільного позивача, дізнавача прокурора про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого, іншої особи для забезпечення цивільного позову повинно бути зазначено:

- 1) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- 2) докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди (ч. 3 ст. 171 КПК України).

Клопотання дізнавача, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено (ч. 5 ст. 171 КПК України). У разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої ст. 235 КПК України клопотання про арешт такого майна повинно бути подано дізнавачем, прокурором протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якої його було вилучено.

Клопотання дізнавача, прокурора про арешт майна розглядається слідчим суддею не пізніше двох днів із дня його надходження до суду за участю прокурора та/або дізнавача, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності – також захисника, законного представника. Неприбуття цих осіб у судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання (ч. 1 ст. 172 КПК України).



Під час розгляду клопотання про арешт майна слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про арешт майна (ч.5 ст.172 КПК України).

Випадки відмови слідчого судді у задоволенні клопотання про арешт майна:

1) якщо клопотання про арешт майна подано без додержання вимог ст. 171 КПК України, повертає його прокурору, цивільному позивачу для усунення недоліків, про що постановляє ухвалу (ч.3 ст.172 КПК України).

2) якщо особа, що подала клопотання, не доведе необхідність такого арешту (ч. 1 ст. 173 КПК України).

Відмова у задоволенні або часткове задоволення клопотання про арешт майна тягне за собою негайне повернення особі відповідно всього або частини тимчасово вилученого майна.

При вирішенні питання про арешт майна слідчий суддя зобов'язаний врахувати:

1) правову підставу для арешту майна;

2) можливість використання майна як доказу у кримінальному провадженні (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому п. 1 ч. 2 ст. 170 КПК України);

3) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (якщо арешт майна накладається у випадках, передбачених п. 3, 4 ч. 2 ст. 170 КПК України);

3<sup>-1</sup>) можливість спеціальної конфіскації майна (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому п. 2 ч. 2 ст. 170 КПК України);

4) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою (якщо арешт майна накладається у випадку, передбаченому п. 4 ч. 2 ст. 170 КПК України);

5) розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження;

б) наслідки арешту майна для підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб.

Рішення про арешт майна приймається у формі ухвали, в якій зазначається (ч. 5 ст. 173 КПК України):

- 1) перелік майна, яке підлягає арешту;
- 2) підстави застосування арешту майна;
- 3) перелік тимчасово вилученого майна, яке підлягає поверненню особі;
- 4) заборону розпоряджатися або користуватися майном у разі її передбачення та вказівку на таке майно;
- 5) порядок виконання ухвали.

Ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна слідчий суддя, суд постановляє не пізніше сімдесяти двох годин із дня знаходження до суду клопотання, інакше таке майно повертається особі, у якої його було вилучено.

Копія ухвали надсилається дізнавачу, прокурору, підозрюваному, обвинуваченому, іншим заінтересованим особам не пізніше наступного робочого дня після її постановлення (ч. 7 ст. 173 КПК України).

Скасування арешту майна:

1. Слідчим суддею або судом за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого, їх захисника, законного представника, іншого власника або володільця майна, які не були присутні при розгляді питання про арешт майна у разі, якщо вони доведуть:

- 1) що в застосуванні цього заходу відпала потреба;
- 2) арешт накладено необґрунтовано (ч. 1 ст. 174 КПК України)

Клопотання про скасування арешту майна розглядає слідчий суддя, суд не пізніше трьох днів після його надходження до суду. Про час та місце розгляду повідомляється особа, яка заявила клопотання, та особа, за клопотанням якої було арештовано майно (ч. 2 ст. 174 КПК України).

2. Прокурором одночасно з винесенням постанови про закриття кримінального провадження (ч. 3 ст. 174 КПК України).

3. Судом (ч. 4 ст. 174 КПК України):

- 1) одночасно з ухваленням судового рішення, яким закінчується судовий розгляд;
- 2) у випадку виправдання обвинуваченого;
- 3) закриття кримінального провадження;
- 4) не призначення судом покарання у виді конфіскації майна;
- 5) залишення цивільного позову без розгляду;
- 6) відмови в цивільному позові.

**Затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду, особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку (ст. 298<sup>-2</sup> КПК України)** – тимчасовий запобіжний захід, що застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження (ст. 131 КПК України) у випадках, передбачених п.п.1, 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, а саме:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин та лише за умови, що ця особа:

2.1.) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;

2.2.) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;

2.3.) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;

2.4.) перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим.

Отже, у ст. 298<sup>-2</sup> КПК України висунуто додаткові умови, за яких можна затримати особу. Застосування вищевказаних підстав для затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку можливе лише за умови, що ця особа: відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку; чинить опір

уповноваженій службовій особі; намагається залишити місце вчинення кримінального проступку без вказівки працівника правоохоронного органу; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи; перебуває у стані алкогольного наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим. В момент затримання уповноважена службова особа може лише спостерігати ознаки такого сп'яніння. Затримання за ст. 298<sup>2</sup> КПК України не застосовується за відсутності вищезазначених умов. Автори науково-практичного коментаря «Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок» дослідили їх більш детально.

*Законна вимога.* Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами. Тобто вимога поліцейського, яка ґрунтується на нормі закону, є необхідною для виконання. Законна вимога представляє собою рішуче та категоричне усне висловлювання бажаних дій (безпосередньо або через гучномовець), що може супроводжуватися відповідною недвозначною жестикуляцією та яке здійснюється в межах повноважень поліції. Варто додати, що невиконання вимоги працівника поліції, яка, очевидно, входить до кола його повноважень, не може бути визнане правомірним, якщо особа, виходячи зі своєї оцінки ситуації, вважає таку вимогу безпідставною, і навіть якщо в подальшому виявиться, що ця вимога ґрунтувалася на неправильній оцінці ситуації поліцейським і не мала достатніх підстав. В свою чергу необхідно розмежовувати законну вимогу поліцейського та прохання. При здійсненні законної вимоги, поліцейський повинен повідомити особі причину та законну підставу своєї вимоги.

*Проханням поліцейського* є висловлювання особі щодо здійснення бажаних дій, які не є обов'язковими до виконання відповідно до закону. Поліцейський має надати правопорушнику достатньо часу для сприйняття та виконання законної вимоги поліцейського, а також для припинення пасивного опору та демонстрації відсутності спротиву з його боку. Національним

законодавством встановлена адміністративна відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського відповідно до ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

*Опір.* Опором є спротив правопорушника законним вимогам поліцейського. Опір може бути активним та пасивним. Активним опором є фізичний спротив особи працівникам поліції шляхом застосування сили та або / сторонніх предметів з метою уникання контролю поліцейськими. Пасивним опором є невиконання законних вимог працівника поліції без здійснення активних дій. Відповідно до усталеної судової практики, опором у значенні ст. 342 КК України є активна фізична протидія виконанню поліцейським його законних повноважень. За здійснення опору працівникові правоохоронного органу національним законодавством передбачена кримінальна відповідальність відповідно до ст. 342 КК України. Слід відмітити, що затримання відповідно до ст. 298<sup>-2</sup> КПК України з підстави здійснення опору не обов'язково повинно тягнути за собою відкриття кримінального провадження за ст. 342 КК України.

*Місце вчинення кримінального проступку.* Під місцем вчинення кримінального проступку треба розуміти певну територію, частину будівлі, транспорт, інше місце у просторі де було розпочато, закінчено кримінальний проступок або де настали його наслідки.

*Безпосереднє переслідування.* Безпосереднє переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину означає, що поліцейський виявив факт вчинення злочину особою чи встановив особу, яка знаходиться в розшуку за вчинення злочину, та розпочав переслідувати дану особу. Безпосереднім переслідуванням слід вважати дії уповноважених службових осіб, направлених на затримання, маючи при цьому безперервний зоровий контакт з потенційним правопорушником.

*Стан сп'яніння.* За загальним правилом, стан сп'яніння повинен бути підтверджений відповідним медичним висновком. Однак в момент затримання, уповноважена службова особа може спостерігати лише ознаки, які можуть свідчити про сп'яніння особи. Для потреб процедури затримання за ст. 298<sup>-2</sup>

КПК України, належить використовувати положення інструкції «Про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції».

Відповідно до спільного наказу МВС та МОЗ від 09.11.2015 №1452/735, яким затверджена вищезгадана інструкція, *ознаками алкогольного сп'яніння* є: запах алкоголю з порожнини рота; порушення координації рухів; порушення мови; виражене тремтіння пальців рук; різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя; поведінка, що не відповідає обстановці.

*Ознаками наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції* є: наявність однієї чи декількох ознак стану алкогольного сп'яніння (крім запаху алкоголю з порожнини рота); звужені чи дуже розширені зіниці, які не реагують на світло; сповільненість або навпаки підвищена жвавість чи рухливість ходи, мови; почервоніння обличчя або неприродна блідість. Наявність вищевказаних ознак, можна підтвердити шляхом здійснення відео-фіксації та відбирання відповідних пояснень у свідків на місці події.

Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок здійснюється уповноваженою службовою особою, якою відповідно до ч. 3 ст. 207 КПК України, є особа, якій законом надано право здійснювати затримання. Власне цим законодавець і обмежився, не вдаючись до закріплення повного та вичерпного переліку категорій службових осіб, уповноважених здійснювати затримання, і відсилаючи в цьому питанні до інших законодавчих актів, які регламентують порядок функціонування правоохоронних органів в Україні. Виходячи із цього можна стверджувати, що суб'єктом затримання є службова особа правоохоронного органу України, якій спеціальним законом надано право затримувати осіб, підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень. На сьогоднішній день такими повноваженнями наділені усі поліцейські відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 23, ч. 1 ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію», однак, як цілком вірно було зазначено в листі Офісу

Генерального прокурора «Щодо дотримання вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Кримінального процесуального кодексу України під час затримання особи», однією з системних проблем, що призводять до порушень основоположних свобод прав і свобод людини, зокрема права на свободу і особисту недоторканність є віднесення до «уповноваженої службової особи», яка має право здійснювати затримання без ухвали слідчого судді, виключно працівників органів досудового розслідування. Така практика не є вірною, адже ««уповноважена службова особа» є родовим поняттям, що включає в себе як слідчого, так і інших працівників правоохоронних органів, яким відповідними законами надано право на здійснення затримання. До таких працівників, зокрема, належать і працівники патрульної поліції та оперативних підрозділів, які мають повноваження здійснювати затримання в порядку, передбаченому ст. 208 КПК України».

На цьому також наголосила і колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального Верховного суду в своїй ухвалі від 16 лютого 2021 року в справі № 204/6541/16-к (провадження № 51-2172км19), де дійшла до висновку, що зазначений термін включає поліцейських патрульної або іншої служби поліції, яким таких повноважень надано статтею 37 Закону «Про Національну поліцію», військовослужбовців Служби правопорядку, уповноважених на затримання Законом «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», службових осіб органів Державної прикордонної служби України тощо.



*Процесуальний порядок дій уповноважених службових осіб у разі затримання особи без ухвали слідчого судді за підозрою у вчиненні кримінального проступку є наступним:*

Після надходження інформації про вчинення правопорушення або його самостійного виявлення, уповноважені службові особи, на підставі аналізу об'єктивної сторони правопорушення, здійснюють його попередню правову кваліфікацію, що дозволяє віднести його до злочину,

кримінального проступку чи до адміністративного правопорушення. Умисні дії щодо надання завідомо невірної правової оцінки вчиненого правопорушення та здійснення в подальшому адміністративного затримання особи замість кримінально-процесуального, визнаються ЄСПЛ як такі, що суперечать принципу юридичної визначеності, є свавільними і несумісними з принципом верховенства права та порушують національні юридичні гарантії, отже є незаконними у значенні ЄКПЛ (рішення ЄСПЛ: «Ничипорук, Йонкало проти України» 21.04.2011 «Доронін проти України», заява № 16505/02).

Кваліфікувавши дії особи як кримінальний проступок та переконавшись у наявності підстав та умов затримання, що передбачені в ч. 1 ст. 298<sup>-2</sup> КПК України а також відсутності обмежень щодо застосування вищезазначеного заходу забезпечення кримінального провадження, уповноважена службова особа на затримання здійснює затримання особи з дотриманням вимог положень КПК України. Законодавець в ст. 209 КПК України достатньо чітко визначив момент початку затримання та обрахування пов'язаних із ним процесуальних строків: коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Вказаний момент є відправною точкою, з якої дії уповноважених службових осіб набувають процесуального характеру.

У разі здійснення затримання, уповноважена службова особа у відповідності до вимог ст. 42, ч. 2 та 3 ст. 276, ч. 4 ст. 208, ст. 298<sup>-2</sup> КПК України, зобов'язана *повідомити* затриманій особі:

підстави затримання та у вчиненні якого кримінального правопорушення вона підозрюється;

нормативно-правові акти, на підставі яких здійснюється обмеження її пересування,

а також *роз'яснити*:

право мати захисника і побачення з ним до першого допиту;

право отримувати медичну допомогу;

право давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього;



право на негайне повідомлення інших осіб про її затримання і місце перебування;

право вимагати перевірку обґрунтованості затримання;

інші процесуальні права, передбачені КПК України, зокрема в ст. 42.

Повідомлення особам, які не володіють мовою здійснення кримінального судочинства підстав затримання та у вчиненні якого кримінального правопорушення вони підозрюються, а також роз'яснення їх прав повинно здійснюватися за участю перекладача. Для забезпечення права на переклад, для осіб, які є суб'єктами права на безоплатну вторинну правову допомогу та не володіють державною мовою передбачено механізм залучення перекладачів через Центри з надання безоплатної правової вторинної допомоги відповідно до Порядку залучення перекладача, який визначається постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 № 401 «Деякі питання залучення перекладачів (сурдоперекладачів) для забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги» із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 № 1048.

Центри з надання безоплатної правової вторинної допомоги, після отримання повідомлення про необхідність залучення перекладача особам, які мають право на безоплатну правову допомогу, повинні залучати необхідних перекладачів на підставі укладених договорів щодо надання послуг перекладу, у тому числі з фізичними особами-підприємцями/юридичними особами згідно з вимогами цивільного законодавства. Для інших осіб – залучення перекладача відбувається в загальному порядку, передбаченому ст. 68 КПК України.

Однак, під час дії воєнного стану, законодавець в ч. 12 ст. 615 КПК України, передбачив можливість для дізнавача, слідчого, прокурора можливість, за наявності обставин, що унеможливають участь перекладача у кримінальному провадженні, особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо він володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний.

У відповідності до вимог ч. 8 ст. 42 та ст. 276 КПК України, уповноважена службова особа одночасно з повідомленням затриманій особі (підозрюваному) про його процесуальні права та обов'язки повинна *вручити пам'ятку про його процесуальні права та обов'язки*. Окрім того, згідно з наказом МВС України від 23.05.2017 № 440 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України» кожному затриманому після доставлення його до органу Національної поліції вручається ще окрема пам'ятка для затриманих осіб, яка містить окрім переліку прав, передбачених в ст. 42 КПК, також витяги з Конституції України, КПК України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про попереднє ув'язнення» та роз'яснення порядку звернення до Європейського суду з прав людини. Така пам'ятка видається на руки затриманій особі, а факт отримання пам'ятки засвідчується її власноручним підписом у Книзі обліку затриманих осіб.

Проведення обшуку затриманої особи – це право уповноважених службових осіб на затримання, а не їх обов'язок. У разі, якщо уповноважена службова особа дійде висновку про необхідність проведення обшуку особи під час кримінального процесуального затримання вона повинна запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих), якими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження (ч 3 ст. 208, ч. 7 ст. 223 КПК України).

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, якщо при проведенні обшуку особи залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я – обшук особи може бути проведений без залучення понятих. У такому разі хід і результати його проведення в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису. Проведення обшуку затриманої особи, здійснюється з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 та ст. 236 КПК України, а саме: обшук особи повинен бути здійснений

особами тієї ж статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку. Про те, що відсутність захисника під час затримання особи у випадку, передбаченому ст. 208 КПК України – не може вважатися порушенням вимог кримінального процесуального законодавства йдеться і у постанові Верховного суду від 14 червня 2022 року, у справі № 463/5551/15.

Хід і результати особистого обшуку підлягають обов'язковій фіксації у відповідному протоколі; під час обшуку особи, уповноважена службова особа має право проводити фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Затримання уповноваженою службовою особою, як і будь-яка процесуальна дія, для свого належного відображення у матеріалах кримінального провадження потребує відповідного документального оформлення в порядку, визначеному кримінальним процесуальним законодавством. Основним засобом фіксації процесуальної дії в кримінальному провадженні на сьогоднішній день є складення протоколу затримання. В протоколі затримання, крім відомостей передбачених в ст. 104 КПК України, зазначаються також додаткові відомості, передбачені в ч. 5 ст. 208 КПК України. У разі якщо на момент затримання прізвище, імя, по батькові затриманої особи не відомі, у протоколі зазначається докладний опис такої особи та долучається її фотознімок.

Протокол про затримання підписується особою, яка його склала і затриманим. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманій особі та надсилається прокурору, у відповідності до вимог ч. 5 ст. 208 КПК України.

Протокол затримання повинен складатися за правилами ст. 106 КПК України, а саме – під час його проведення або безпосередньо після його закінчення. Про відсутність порушень КПК України у випадку складення протоколу затримання не безпосередньо під час затримання а після йдеться і в рішенні Верховного суду у справі за № 127/8962/20 від 17 лютого 2022 року.



Окрім того, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, в умовах воєнного стану законодавець дозволив за відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій здійснювати фіксацію доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій.

На сьогодні, в переважній більшості випадків затримання осіб, уповноважені службові особи на затримання, використовують зразок протоколу затримання, який затверджений наказом МВС № 386 від 10.05.2018, хоча він є обов'язковим лише для уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України.

Недотримання процесуальних вимог щодо складання протоколу затримання, здійснення затримання за відсутністю складеного протоколу затримання, а також складення протоколу огляду місця події замість протоколу затримання є порушенням прямого припису ст. 208 КПК України, та призводить до визнання вищезазначених протоколів недопустимим доказом, а використання фактичних даних, отриманих під час проведення зазначених процесуальних дій неприпустимим.

Про кожне затримання, уповноважена службова особа у відповідності до вимог ст. 298<sup>2</sup>, ч. 2 ст. 210, ст. 213 КПК України, ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги органами досудового розслідування про випадки затримання осіб, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 року № 1363, зобов'язана:

одразу повідомити за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування;

негайно повідомити регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

надати затриманій особі можливість негайно повідомити про своє затримання та місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи. Якщо уповноважена службова особа, має підстави для обґрунтованої підозри, що при повідомленні про затримання ця особа може зашкодити досудовому розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності.

У відповідності до ч. 1 ст. 210 КПК України уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно здійснюється реєстрація дати, точного часу (година і хвилина) доставлення затриманого та інші відомості.

По суті, таке доставлення представляє собою примусове переміщення затриманої особи від місця, де згідно із вимогами ст. 209 КПК України відбулося затримання, до місця розташування найближчого підрозділу органу досудового розслідування.

Порядок передачі затриманого уповноваженою службовою особою до органу досудового розслідування повинен мати такий алгоритм:

1) службова особа органу досудового розслідування, відповідальна за перебування затриманих, реєструє точний час і дату доставлення затриманої особи та інші відомості, передбачені обліковою документацією;

2) після реєстрації особа, відповідальна за перебування затриманих, має здійснити такі дії: перевірити, чи були дотримані уповноваженою службовою особою вимоги кримінального процесуального законодавства щодо роз'яснення доставленій особі підстав затримання та її процесуальних прав, а також щодо повідомлення інших осіб про затримання. У разі невиконання цих вимог особа, відповідальна за перебування

затриманих, здійснює їх самостійно; приймає та фіксує заяви і скарги, які надійшли від затриманої особи; за зовнішніми ознаками та шляхом опитування затриманої особи перевіряє стан її здоров'я, наявність у неї тілесних ушкоджень та, у разі потреби, забезпечує невідкладне надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я затриманого. Лише після виконання цих заходів та їх належної фіксації у відповідних процесуальних документах затримана особа може вважатися такою, що передана в орган досудового розслідування.

Відповідно до ч. 2 ст. 298<sup>-2</sup> КПК України затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюється не більше як на три години. Цей строк зумовлений спрощеністю даної форми досудового розслідування та мінімізованим обсягом необхідних матеріалів, які в подальшому становитимуть фактичні дані обґрунтування підозри у вчиненні конкретного кримінального проступку певною особою. Загальним строком затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок є затримання не більше, ніж на три години, але ч. 4 ст. 298<sup>-2</sup> КПК України передбачено певну диференціацію строків з огляду на умови, передбачені ч. 1 цієї ж статті.

Так, особу може бути затримано до 72 годин за наступних умов:

1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;

2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;

3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи.

Поряд з цим, законодавцем передбачена необхідність дотримання норм ст. 211 КПК України, яка регламентує, що строк затримання не повинен перевищувати 72 годин, проте затримана особа не пізніше 60 годин повинна бути доставлена до суду для розгляду клопотання стосовно обрання запобіжного заходу стосовно неї або звільнення з-під варти. До 24 годин особа

може бути затриманою, якщо вона перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим.

Відповідно до ст. 299 КПК України існують і певні особливості щодо застосування запобіжних заходів, а саме - під час дізнання застосовуються лише такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання та особиста порука. Підстави та процесуальний порядок їх застосування не має жодних особливостей від підстав та процесуального порядку застосування під час досудового слідства. Відмінності полягають лише в суб'єкті який ініціює їх застосування.

**Особисте зобов'язання (ст. 179 КПК України)** – це запобіжний захід, суть якого полягає у покладенні на підозрюваного, обвинуваченого зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим суддею, судом обов'язків.

**Особиста порука (ст.180 КПК України)** – це запобіжний захід, суть якого полягає у наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу.

Мета застосування: забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання до вчинення дій, які вказані в ч. 1 ст. 177 КПК України, а саме:

1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;

2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;

3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;

4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;

5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

*Підстави застосування:*

Загальна підстава: наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення.

Підозра вважається обґрунтованою, коли вона:

формалізована у вигляді процесуального документа – повідомлення про підозру;

сформульована та перевірена у сукупності зі всіма доказами; визначена «розумною» прокурором.

Особлива підстава: наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний може здійснити дії, які вказані в ч. 1 ст. 177 КПК України.

Закон не зобов'язує застосовувати запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання чи особистої поруки до кожного підозрюваного.

*Процесуальний порядок застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.*

Системний аналіз норм КПК України, дозволив виділити наступний порядок застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання під час дізнання:

Складання клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. Відповідно до ч. 4 ст. 176 КПК України, при обґрунтованій необхідності застосувати до підозрюваного запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання (з метою та за наявності підстав, які передбачені в ст. 177 КПК України, а також враховуючи інші передбачені законом обставини, які чітко визначені в ст. 178 КПК України) дізнавач складає клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.

Таке клопотання, у відповідності до ст. 184 КПК України, в обов'язковому порядку повинно містити:

1) короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється або обвинувачується особа;



2) правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;

4) посилання на один або кілька ризиків, зазначених у статті 177 КПК України;

5) виклад обставин, на підставі яких дізнавач дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у його клопотанні, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;

6) обґрунтування неможливості запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів;

7) обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України.

Окрім того, до клопотання повинні додаватися:

1) копії матеріалів, якими дізнавач, прокурор обґрунтовує доводи клопотання;

2) перелік свідків, яких дізнавач вважає за необхідне допитати під час судового розгляду щодо запобіжного заходу;

3) підтвердження того, що підозрюваному, обвинуваченому надані копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу.

Звернення до прокурора для погодження клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. Дізнавач в порядку ст. 40<sup>1</sup> КПК України звертається до прокурора для погодження такого клопотання. Прокурор згідно з п. 10 ст. 36 КПК України може як погодити так і відмовити у його погодженні.

Подання клопотання дізнавача погодженого з прокурором чи прокурора про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання до слідчого судді. Вищезазначене клопотання згідно з ч. 1 ст. 184 КПК України подається до

місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

Визначення слідчого судді, який буде розглядати таке клопотання здійснюється в порядку ст. 35 КПК України.

Відкликання, зміна та доповнення клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. Згідно зі ст. 185 КПК України, якщо після подання клопотання, прокурору стали відомі обставини, що виключають обґрунтовану підозру у вчиненні особою кримінального правопорушення, він зобов'язаний відкликати зазначене клопотання. Якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання дізнавачу, прокурору стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу, він зобов'язаний доповнити або змінити клопотання, або замінити його новим клопотанням.

Забезпечення прибуття особи для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання та надання підозрюваному, обвинуваченому копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність його застосування. Відповідно до ч.1 ст. 187 КПК слідчий суддя, суд після одержання клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання призначає дату судового засідання і здійснює судовий виклик. Здійснення судового виклику відбувається в порядку ст. 134 КПК України.

Не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання підозрюваному, обвинуваченому повинні бути надані копії клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність його застосування, про що робиться відмітка в клопотанні.

Розгляд слідчим суддею клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. Розгляд такого клопотання здійснюється за участю прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника невідкладно, але не пізніше 72 годин з моменту надходження клопотання до суду.

Права та обов'язки слідчого судді під час такого розгляду передбачені ст. ст. 177, 193, 194 КПК України.

Постановлення ухвали слідчим суддею за результатами розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. За результатами розгляду такого клопотання, слідчий суддя постановляє одну з ухвал:

1) про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання;

2) про відмову у задоволенні клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.

Ухвала про відмову у задоволенні клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання апеляційному оскарженню не підлягає.

В ухвалі слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання, слідчий суддя зазначає відомості про:

1) кримінальне правопорушення (його суть і правову кваліфікацію із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність), у якому підозрюється, обвинувачується особа;

2) обставини, які свідчать про існування ризиків, передбачені КПК України;

3) обставини, які свідчать про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України;

4) посилення на докази, які обґрунтовують ці обставини;

5) запобіжний захід, який застосовується. Також в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання, зазначаються конкретні обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України, що покладаються на підозрюваного, обвинуваченого, та строк, на який їх покладено.

Виконання ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. Після оголошення ухвали про застосування запобіжного заходу вона підлягає негайному виконанню, а її копія негайно вручається підозрюваному, обвинуваченому.

Контроль за виконанням ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання здійснюється дізнавачем, а якщо справа перебуває у провадженні суду – прокурором.

Відповідальність за невиконання ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. Відповідно до ст. 179 КПК України, підозрюваному, обвинуваченому письмово під розпис повідомляються покладені на нього обов'язки та роз'яснюється, що в разі їх невиконання до нього може бути застосований більш жорсткий запобіжний захід і на нього може бути накладено грошове стягнення в розмірі від 0,25 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Припинення дії ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання. Ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання припиняє свою дію після закінчення строку її дії, ухвалення виправдувального вироку чи закриття кримінального провадження.

*Процесуальний порядок застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки*

Системний аналіз норм КПК України, дозволив зробити висновок, що порядок застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки є аналогічним з порядком застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання, але існують і певні особливості, а саме:

Складання клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки. Суб'єктами складання такого клопотання як і у попередньому випадку є дізнавач або прокурор, але суб'єктами ініціювання застосування особистої поруки як запобіжного заходу можуть виступати самі поручителі, так як застосування особистої поруки можливе лише за наявності заяви від поручителів або їх безпосередньої згоди. Отже передувати складанню клопотання може бути подання заяви від громадян, які виявили бажання бути поручителями.

Розгляд слідчим суддею клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки. Розгляд такого

клопотання здійснюється за участю також осіб, які виявили бажання бути поручителями. Окрім ст. ст. 177, 193, 194 КПК України, права та обов'язки слідчого судді під час такого розгляду передбачені ще і в ст. 180 КПК України. Слідчий суддя має впевнитися, що особи, які виявили бажання бути поручителями дійсно заслуговують на довіру та можуть позитивно впливати на поведінку підозрюваного, обвинуваченого, забезпечити його явку на першу про те вимогу чи виконання покладених на підозрюваного, обвинуваченого обов'язків. Окрім того, він повинен визначити достатню кількість поручителів та роз'яснити їм їхні права та обов'язки, передбачені ст. 180 КПК України.

Постановлення ухвали слідчим суддею за результатами розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки. За результатами розгляду такого клопотання, слідчий суддя постановляє одну з ухвал:

- 1) про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки;
- 2) про відмову у задоволенні клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки;
- 3) про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.

Відповідальність за невиконання ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки. У разі відмови поручителем взятих на себе зобов'язань, він повинен забезпечити явку підозрюваного, обвинуваченого до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу на інший. В іншому разі, відповідно до ст. 180 КПК України, на нього накладається грошове стягнення в розмірі:

- 1) у провадженні щодо кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше трьох років, або інше, більш м'яке покарання, - від двох до п'яти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 2) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від

трьох до п'яти років, - від п'яти до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, - від десяти до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

4) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років, - від двадцяти до п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

### **Застосування запобіжних заходів у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки до неповнолітніх.**

Запобіжні заходи до неповнолітнього застосовуються з урахуванням його вікових та психологічних особливостей і роду занять, а також з урахуванням визначених законом підстав.

Порядок застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання чи особистої поруки до цієї категорії осіб відрізняється від загального лише тим, що при обранні вищезазначених запобіжних заходів дізнавач та прокурор зобов'язані забезпечити участь законного представника неповнолітнього та його захисника (ст. 52, 488 КПК України).

Підтвердженням ознайомлення цих осіб із тим, що до неповнолітнього застосовується запобіжний захід слугують їх підписи у клопотанні про обрання запобіжного заходу.

Застосування запобіжних заходів у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки до осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження.

Порядок застосування вищезазначених запобіжних заходів до осіб, перерахованих в ст. 480 КПК України, нічим не відрізняється від загального, окрім лише того, що про застосування таких заходів в обов'язковому порядку повинні бути повідомленні відповідні органи та установи, а саме:

- щодо адвокатів - відповідні органи адвокатського самоврядування;

- щодо інших категорій осіб, передбачених ст. 480 КПК України - органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад.

## Тести для самоконтролю:

**1) Який з наведених запобіжних заходів застосовується під час дізнання?**

- а) особиста порука;
- б) домашній арешт;
- в) тримання під вартою;
- г) застава.

**2) Який з наведених запобіжних заходів не застосовується під час дізнання?**

- а) затримання;
- б) особиста порука;
- в) застава;
- г) особисте зобов'язання.

**3) Який із наведених заходів забезпечення кримінального провадження може застосовуватися під час дізнання до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань?**

- а) тимчасовий доступ до речей і документів;
- б) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- в) тимчасове вилучення майна;
- г) виклик дізнавачем.

**4) Який із наведених заходів забезпечення кримінального провадження може застосовуватися дізнавачем без ухвали слідчого судді?**

- а) накладення грошового стягнення;
- б) привід;
- в) виклик;
- г) арешт майна.

**5) Який із наведених заходів забезпечення кримінального провадження не застосовується під час дізнання?**

- а) тимчасовий доступ до речей і документів;
- б) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- в) відсторонення від посади;

г) привід.

**б) У яких випадках, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку?**

- а) передбачених п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України;
- б) передбачених п.п. 1–3 ч. 1 ст. 208 КПК України;
- в) передбачених п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК України;
- г) у будь яких випадках.

**7) Максимальний строк затримання особи без ухвали слідчого судді за вчинення кримінального проступку не може перевищувати?**

- а) 72 годин;
- б) 24 годин;
- в) 60 годин;
- г) 12 годин.

**8) Який із перерахованих заходів забезпечення кримінального провадження застосовується під час дізнання лише на підставі ухвали слідчого судді?**

- а) виклик дізнавачем;
- б) затримання;
- в) привід;
- г) тимчасове вилучення майна.

**9) Тимчасово вилученими під час дізнання можуть бути документи, які посвідчують користування спеціальним правом:**

- а) право керування транспортним засобом;
- б) право полювання, право на володіння та носіння зброї;
- в) право на здійснення підприємницької діяльності;
- г) усі відповіді є правильними.

**10) Привід не може бути застосований до:**

- а) свідка;
- б) потерпілого;
- в) підозрюваного;
- г) обвинуваченого.



## **Обов'язкові та додаткові завдання:**

### *Обов'язкові завдання:*

1. Поняття заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання?
2. Яка система заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання?
3. Якою є мета застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання?
4. Якими є загальні положення застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання?
5. Які заходи забезпечення кримінального провадження під час дізнання можуть застосовуватись до внесення відомостей до ЄРДР?
6. Підстави застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання?
7. Процесуальний порядок застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання?
8. Підстави застосування запобіжних заходів під час дізнання?
9. Процесуальний порядок застосування запобіжних заходів під час дізнання?
10. Відмінності застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання від застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового слідства

### *Додаткові завдання:*

1. Підстави та процесуальний порядок застосування виклику дідзнавачем?
2. Підстави та процесуальний порядок застосування приводу під час дізнання?
3. Підстави та процесуальний порядок накладення грошового стягнення під час дізнання?
4. Підстави та процесуальний порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів під час дізнання?

5. Підстави та процесуальний порядок застосування тимчасового вилучення майна під час дізнання?

6. Підстави та процесуальний порядок застосування тимчасового обмеження у користування спеціальним правом під час дізнання?

7. Підстави та процесуальний порядок накладення арешту на майно під час дізнання?

8. Підстави та процесуальний порядок здійснення затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок?

9. Підстави та процесуальний порядок застосування особистого зобов'язання під час дізнання?

10. Підстави та процесуальний порядок застосування особистої поруки під час дізнання?

## **РОЗДІЛ 4. СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ТА НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ**

### **4.1. Поняття слідчих (розшукових) дій та їх система під час провадження дізнання**

На початку розгляду даного питання, доцільно зупинитись на доволі розповсюдженому юридичному терміні «слідчі дії», які мають свої підстави, завдання, мету, встановлений порядок проведення та оформлення, а також використання результатів їх проведення. Новим Кримінальним процесуальним кодексом України (ділі КПК України) у назву поняття слідчі дії включено слово «розшукові». Так, в частині 1 статті 223 КПК України визначено, що: «**Слідчі (розшукові) дії** є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні».

З'ясування даного питання досліджено науковцями, які приймали участь у підготовці нового КПК України 2012 року. Зі слів члена робочої групи Національної комісії з розробки нового КПК України – Лобойка Л.М, перед робочою групою стояло завдання реформувати кримінально-процесуальне законодавство таким чином, щоб розірвати «ланцюг», яким у доказуванні сковані органи кримінального переслідування і суд, та визначити останній суб'єкт який має право збирати докази. У зв'язку з тим, що доказами не можуть бути дані, отримані органами розслідування на досудовому провадженні, тому ці ж органи не повинні й наділятися повноваженнями проводити дії направлені на збирання і/або перевірку доказів у справі, тобто на проведення слідчих дій. Разом з тим, органи досудового розслідування проводять досудове розслідування під час, якого збирають фактичні дані або відомості про них. Таку інформацію зазначені органи збирають та перевіряють у ході слідчих (розшукових) дій, ось чому КПК України містить термін «слідчі (розшукові) дії» замість терміну «слідчі дії», що містився у КПК 1960 року.

Під час досудового розслідування кримінальних проступків службова особа підрозділу дізнання (дізнавач), або уповноважені

особи інших підрозділів в межах компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, виконує дії і рішення, передбачені або зумовлені кримінальним процесуальним законом.

Так, відповідно до ст. 300 КПК України *під час досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені частиною другою статті 264 та статтею 268 КПК України, а також відбирати пояснення для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, проводити медичне освідування, отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта, знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань.*

Ці дії та рішення різні, кожне з них, як правило, має свою мету та завдання, виконати які прагне дізнавач. Процесуальні дії, незалежно від їх безпосереднього завдання, сукупності спрямовані на повне, всебічне та неупереджене дослідження кримінального провадження. У такому значенні всі процесуальні дії дізнавача у кримінальному провадженні, здавалося б, повинні називатися слідчими. Однак в юридичній літературі прийнято називати слідчими лише ті процесуальні дії слідчого або дізнавача які на відміну від інших (обрання запобіжних заходів, роз'яснення прав учасникам процесу тощо), спрямовані на виявлення, перевірку і закріплення доказів.

Відповідно до ст. 3 КПК України визначені терміни:

**Дізнання** – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків;

**Дізнавач** – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної

безпеки України, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків;

**Досудове розслідування** – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

Всі дії, які проводяться під час провадження досудового розслідування, називаються процесуальними діями. В залежності від завдань, які вирішуються під час провадження цих дій, їх можна умовно поділити на три відносно самостійні групи:

**Слідчі (розшукові) дії** – як процесуальні дії дослідницького характеру, за допомогою яких орган досудового розслідування чи прокурор вирішують завдання, пов'язані з виявленням, закріпленням і дослідженням доказів під час досудового провадження.

Відповідно до КПК України слідчі (розшукові) дії поділяються на дві групи:

**1) Слідчі (розшукові) дії**, тобто дії, які спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Закон передбачає проведення таких слідчих (розшукових) дій:

пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК України);  
пред'явлення речей для впізнання (ст. 229 КПК України);  
пред'явлення трупа для впізнання (ст. 230-231 КПК України);  
проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232-233 КПК України);  
обшук (ст. ст. 234- 236 КПК України);  
огляд (ст. 237 КПК України);  
огляд трупа (ст. 238 КПК України);

огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України);

слідчий експеримент (ст. 240 КПК України);

освідування особи (ст. 241 КПК України);

проведення експертизи (ст.ст. 242 - 244 КПК України);

отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК України);

зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису (стаття 245<sup>-1</sup> КПК України).

**2) Негласні слідчі (розшукові) дії** – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню.

Послідовність та кількість слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, які необхідно провести у кримінальному провадженні, залежить від конкретних обставин і повинні визначатись особою, яка провадить досудове розслідування або дізнання. У необхідних випадках це також можуть вирішувати прокурор, керівник органу досудового розслідування та керівник органу дізнання.

Не обов'язково у кожному кримінальному провадженні проводити всі слідчі (розшукові) дії, передбачені законом.

#### **4.2. Кримінальна процесуальна класифікація слідчих (розшукових) дій**

В кримінальній процесуальній науці не сформована загальноновизнана класифікація слідчих дій. Відмінності в класифікаціях слідчих дій, запропонованих різними авторами, викликані тим, що кожен з них в системі слідчих дій досліджує лише окремі види слідчих дій по обраним підставам їх диференціації. На наш погляд, класифікація слідчих дій повинна ґрунтуватися на розумінні (дусі) і нормі (букві) кримінального процесуального закону.

У зв'язку з класифікацією слідчих (розшукових) дій значну актуальність має вірне тлумачення змісту КПК України.

На нашу думку, кримінальну процесуальну класифікацію слідчих (розшукових) дій доцільно провести за наступними підставами:

**1. За цільовим призначенням:**

а) доказові (пізнавально-інформаційні) слідчі (розшукові) дії, безпосередньо спрямовані на збирання та перевірку вже отриманих доказів (огляд, слідчий експеримент, обшук, допит, одночасний допит двох і більше осіб, пред'явлення для впізнання);

б) організаційні слідчі (розшукові) дії, проведення, яких пов'язане із створенням умов для отримання доказів (ексгумація трупа, отримання зразків для експертизи, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом );

**2. За метою доказування:**

а) дії, спрямовані на збирання доказів – до них відносяться допит, огляд та інші;

б) дії, спрямовані на перевірку доказів. До складу перевірочних по своїй природі слідчих дій входять, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання та інші.

**3. За особливостями взаємного зв'язку:**

а) базові слідчі (розшукові) дії;

б) похідні слідчі (розшукові) дії;

Як приклад, базовою слідчою дією є допит, а пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент - похідні слідчі дії, що проводяться за результатами проведеного допиту.

**4. За особливостями прийняття кримінального процесуального рішення – слідчі (розшукові) дії, що проводяться на підставі:**

а) ухвали слідчого судді – обшук, огляд;

б) за постановою прокурора – освідування особи, ексгумація трупа;

в) за постановою слідчого, дізнавача – допит, у разі, якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування (ч. 3 ст. 232 КПК України);

**5. За необхідності присутності понять:**

а) слідчі дії, які проводяться в присутності понятих: обшук, огляд, освідування особи, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання;

б) слідчі дії, які проводяться у відсутності таких: допит, проведення експертизи;

**6. За суб'єктом:**

а) одноосібні – слідчі (розшукові) дії проводяться слідчим, дізнавачем одноособово, без допомоги інших осіб: допит, проведення експертизи;

б) колективні. До них відносяться ексгумація трупа, освідування особи, де запрошується судово-медичний експерт, (ч. 1 ст. 162 КПК України), пред'явлення для впізнання, одночасний допит двох і більше осіб;

**7. По об'єкту,** такі різновиди огляду:

а) огляд місцевості, приміщення, речей і документів (ч. 1 ст. 237 КПК України);

б) огляд трупа (ч. 2 ст. 238 КПК України) огляд трупа, пов'язаного з ексгумацією (ст. 239 КПК України).

**8. За змістом:**

а) однорідні слідчі (розшукові) дії мають єдину природу і не містять елементів інших слідчих (розшукових) дій (огляд, допит та ін.)

б) комплексні слідчі (розшукові) дії, елементи декількох слідчих. До них можна віднести пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент. Так, згідно зі ст. 240 КПК України слідчий експеримент включає в себе елементи допиту та огляду.

**9. За стадіями кримінального судочинства** – дії, що проводяться під час досудового провадження і судового розгляду.

**10. За часом проведення** – невідкладні та інші. Практика розслідування кримінальних проступків вказує на те, що до невідкладних найчастіше проводяться огляд місця події, допити потерпілих, свідків. Інші слідчі дії проводяться залежно від обставин і повинні визначатись особою, яка провадить досудове розслідування та дізнання.



### **4.3. Підстави, завдання та загальні правила проведення і оформлення слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання**

Процесуальні дії під час досудового розслідування кримінальних проступків здійснюються лише за правилами, які встановлені нормами КПК України (процесуальний порядок). Законодавець у КПК України чітко визначив підстави та процесуальний порядок проведення кожної слідчої (розшукової) дії, навіть ті які мають особливості. Взагалі є і загальні правила проведення кожної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до ст. 223 КПК України, загальні правила проведення слідчих (розшукових) дій на нашу думку, це кримінальні процесуальні норми, що регламентують кожну окрему слідчу (розшукову) дію. При цьому треба мати на увазі, що в судових стадіях кримінального процесу діють дещо інші правила проведення слідчих дій, характерні для змагальної моделі розслідування (ст. 351-361 КПК України).

Розглянемо кожну слідчу (розшукову) дію окремо.

**Допит**, відповідно до ст. 224-226 КПК України – це врегульована кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Вказана слідча дія проводиться шляхом отримання показань (відомостей) від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні.

В залежності від процесуального становища особи, яка допитується, розрізняють:

- а) допит свідка;
- б) допит потерпілого;
- в) допит підозрюваного;
- г) допит експерта.

В залежності від віку допитуваних осіб:

- а) допит повнолітньої особи;
- б) допит малолітньої або неповнолітньої особи.

Одним із різновидів допиту є одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях.

Підставами проведення допиту є наявність достатніх відомостей про те, що особі може бути відома будь-яка інформація про обставини кримінального провадження. Ці відомості можуть бути отримані як з процесуальних, так і з не процесуальних джерел.

Метою проведення допиту є отримання від особи правдивих показань про обставини, що мали місце в дійсності.

Засоби, що використовуються під час проведення допиту (ст. 107 та ст. 232 КПК України):

1) проведення вказаної слідчої (розшукової) дії може фіксуватися за допомогою технічних засобів;

2) фіксація ходу і результатів даної слідчої (розшукової) дії повинно відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України та відомчими нормативно-правовими актами.

Особи, які мають право проводити допит:

1) слідчий або дізнавач, який здійснює досудове розслідування (ч. 2 ст. 40 КПК України);

2) уповноважені оперативні підрозділи — за дорученням слідчого або дізнавача (ч. 3 ст. 41 КПК України);

3) прокурор (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України);

4) суд (суддя) (ст. 225 КПК України);

Процесуальний порядок проведення та фіксації ходу і результатів:

1. Рішення про проведення слідчої (розшукової) дії допит приймається слідчим, дізнавачем самостійно і не потребує отримання згоди від прокурора або слідчого судді. У разі здійснення допиту у режимі відеоконференції - слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження.

2. Допит може бути проведено виключно у межах строків досудового розслідування. Проведення слідчих (розшукових) дій після закінчення строку досудового розслідування, є недійсними,

а встановлені внаслідок них докази – недопустимими (ч.8 ст.223 КПК України).

3. Допит проводиться, як правило, в місці проведення досудового розслідування. Існує два варіанти місця проведення допиту:

- в приміщенні (наприклад, правоохоронного органу);
- в місці знаходження особи, яку мають намір допитати.

4. Особи викликаються для допиту шляхом вручення повістки про виклик, яка надсилається поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику можливе й по телефону або телеграмою. Особа, що перебуває під вартою, викликається на допит через адміністрацію місця ув'язнення. Повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику (ч. 1 ст. 135 КПК України).

5. Особа має отримати повістку про виклик на допит або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом. У випадку встановлених КПК України строків здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом (ч. 8 ст. 135 КПК України).

6. Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому - понад вісім годин на день (ч. 2 ст. 224 КПК України), а допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день (ч. 2 ст. 226 КПК України).

7. Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо-та/або відеозапис.

8. Допит осіб під час досудового розслідування може бути проведено у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках:

- неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;

- необхідності забезпечення безпеки осіб;
- проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;
- наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми (ст. 232 КПК України).

9. Слідчий, дізнавач, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести у режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора (ст. 232 КПК України).

10. Допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті (ч.6 ст.224 КПК України).

11. За бажанням допитуваної особи вона має право викласти свої показання власноручно. За письмовими показаннями особи їй можуть бути поставлені додаткові запитання (ч. 7 ст. 224 КПК України).

12. Особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення, а також щодо службових осіб, які виконують негласні слідчі (розшукові) дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють із органами досудового розслідування (ч. 8 ст. 224 КПК України).

13. Алгоритм допиту:

дізнавач засвідчується в особистості і перевіряє документи, особи, яка підлягає допиту;

особі, яка підлягає допиту роз'яснюється, по якому кримінальному провадженні та у зв'язку з чим вона викликана на допит;

роз'яснюються права та обов'язки (допитуваної особи) особи, яка підлягає допиту;

вирішується питання про допуск перекладача; педагога або психолога, а за необхідності – лікаря (якщо це допит малолітньої або неповнолітньої особи);

якщо це свідок то він під розписку попереджається про кримінальну відповідальність за ст. 384 та 385 КК України за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань; якщо це потерпілий – за давання завідомо неправдивих показань; якщо це особа яка не досягла шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання;

допитуваній особі пропонується розповісти все відоме їй у справі;

у разі відмови підозрюваного давати показання, відповідати на запитання, особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви;

в разі необхідності допитуваній особі задаються питання, причому навідні питання не допускаються;

складається змістовна частина протоколу допиту, показання записуються або слідчим від першої особи в порядку зв'язкової розповіді, або за наявності відповідного клопотання самою допитуваною особою власноруч;

по закінченні допиту допитувана особа знайомиться з протоколом допиту шляхом особистого прочитання; при наявності прохання – протокол може бути прочитаний їй вголос;

допитувана особа має право вимагати внесення до протоколу доповнень і поправок; в разі відсутності таких, вона робить власноручний запис про ознайомлення з протоколом і підписує його, якщо протокол складається з декількох аркушів, допитувана особа підписує кожен аркуш;

останнім протокол підписує слідчий, дізнавач.

14. Алгоритм одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях:

дознавач засвідчується в особистості обох учасників і встановлює їх правовий статус;

роз'яснюються права та обов'язки учасників одночасного допиту, у разі необхідності вони попереджаються про відповідальність;

з'ясовується, чи знають учасники один одного і в яких стосунках перебувають між собою;

особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит;

вислухавши показання, слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання;

складається змістовна частина протоколу допиту, показання записуються або слідчим від першої особи в порядку зв'язкової розповіді, або за наявності відповідного клопотання самою допитуваною особою власноруч;

по закінченні допиту допитувана особа знайомиться з протоколом допиту шляхом особистого прочитання; при наявності прохання — протокол може бути прочитаний їй вголос;

допитувані особи мають право вимагати внесення до протоколу доповнень і поправок; в разі відсутності таких, вони робить власноручний запис про ознайомлення з протоколом і підписують його, якщо протокол складається з декількох аркушів, допитувані особа підписують кожен аркуш;

останнім протокол підписує слідчий.

**Оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань.**

У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх

показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним.

15. Процесуальна фіксація допиту повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України та відповідати вимогам ст. 107 та ст. 232 КПК України.

16. За результатами проведення допиту складається протокол (ст. 104 КПК України), до якого в разі необхідності долучаються додатки (ст. 105 КПК України).

17. За результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, дізнавач, прокурор складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувався опитуваним, а також обставини, які були ним повідомлені. За необхідності опитування фіксується за допомогою технічних засобів аудіо- чи відеозапису (ч. 11 ст. 232 КПК України).

**Пред'явлення для впізнання** ст. 228-230 КПК України – врегульована кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Вказана слідча дія проводиться шляхом пред'явлення раніше допитаному свідку, потерпілому, підозрюваному або обвинуваченому людини, предмета, тварини, трупа або його частини.

Об'єктами впізнання можуть бути:

пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК України);

пред'явлення особи «в живу» (ч. 2 ст. 228 КПК України);

пред'явлення особи поза її візуальним та аудіоспостереженням (ч. 4 ст. 228 КПК України);

пред'явлення особи за фотознімками (ч. 6 ст. 228 КПК України);

пред'явлення особи за матеріалами відеозапису (ч. 6 ст. 228 КПК України);

пред'явлення речей для впізнання (ст. 229 КПК України);

пред'явлення трупа для впізнання (ст. 230 КПК України).

Крім того законом передбачено пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходою (ч. 9 ст. 228 КПК України )

Підставами проведення впізнання є наявність достатніх відомостей вважати, що учасник процесу може впізнати відповідний об'єкт і, отже, надати допомогу у з'ясуванні обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Метою проведення впізнання є перевірка показань раніше допитаних осіб, щодо встановлення тотожності, групової належності або відмінності об'єктів, які раніше спостерігала або сприймала особа.

Також є ототожнення (впізнавання) певним учасником кримінального процесу раніше сприйнятого об'єкта або встановлення його тотожності, схожості або відмінності з об'єктом, який особа, що впізнає, сприймала раніше у зв'язку з обставинами події, яка розслідується, тобто змістом його є ідентифікація об'єкта.

Засоби, що використовуються під час проведення впізнання (ст. 107 та ст. 232 КПК України):

1) проведення вказаної слідчої (розшукової) дії може фіксуватися за допомогою технічних засобів;

2) фіксація ходу і результатів даної слідчої (розшукової) дії повинно відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України та відомчими нормативно-правовими актами.

Особи, які мають право проводити впізнання:

1) дізнавач який здійснює досудове кримінальних проступків (ч. 2 ст. 40<sup>1</sup> КПК України);

2) уповноважені оперативні підрозділи – за дорученням слідчого, дізнавача (ч. 1 ст. 41 КПК України);

3) прокурор (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України);

Процесуальний порядок проведення та фіксації ходу і результатів:

1. Рішення про проведення слідчої (розшукової) дії пред'явлення для впізнання приймається дізнавачем самостійно і не потребує отримання згоди від прокурора або слідчого судді.

2. Пред'явлення для впізнання може бути проведено виключно у межах строків досудового розслідування.



Проведення слідчих (розшукових) дій після закінчення строку досудового розслідування, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими (ч. 8 ст. 223 КПК України)

3. Проведення слідчої (розшукової) дії пред'явлення для впізнання проводиться, як правило, в місці проведення досудового розслідування.

4. Особи викликаються для проведення слідчої (розшукової) дії пред'явлення для впізнання шляхом вручення повістки про виклик, яка надсилається поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику можливе й по телефону або телеграмою. Особа, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення. Повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику (ч. 1 ст. 135 КПК України).

5. Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом. У випадку встановлення цим Кодексом строків здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом (ч. 8 ст. 135 КПК України).

Обов'язковими умовами пред'явлення для впізнання є:

а) попередній допит особи, яка впізнає за зовнішнім виглядом та іншими прикметами, а також, за яких обставин впізнаючий бачив об'єкт, що підлягає впізнанню. Якщо пред'являється річ – спочатку з'ясовується в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, допитується про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протоколи (ч. 1 ст. 228 та ч. 1 ст. 229 КПК України).

Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає об'єкт, проте може впізнати його за сукупністю ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає це у протоколі. Ця умова стосується і у разі пред'явлення трупа для впізнання (ст. 230 КПК України);

б) обов'язкова присутність не менше, ніж двох понятих (ч. 7 ст. 223 КПК України);

в) особа пред'являється для впізнання разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі (ч. 2 ст. 228 КПК України):

якщо це річ — у числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох (ч.2 ст.229 КПК України), але якщо інших однорідних речей не існує, особі, яка впізнає, пропонується пояснити, за якими ознаками вона впізнала річ, яка їй пред'являється в одному екземплярі (ч.3 ст.229 КПК України);

фотознімок з особою, яка підлягає впізнанню, пред'являється разом з іншими фотознімками, яких повинно бути не менше трьох і які не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню (ч.7 ст.228 КПК України);

матеріали відеозапису з зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них не менше чотирьох осіб, які повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню (ч.7 ст.228 КПК України).

г) безпосередньо перед пред'явленням особи для впізнання, обов'язково при відсутності впізнаючого, їй пропонується зайняти будь-яке місце серед інших осіб, щоб забезпечити достовірність впізнання, виключити можливість інформування впізнаючого про місце розташування особи, яка впізнається (ч. 2 ст. 228 КПК України);

д) якщо об'єкти пред'являється для впізнання свідку чи потерпілому, то вони попереджаються перед початком цієї слідчої дії про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдиві показання, а свідок – ще й за відмову від дачі показань;

е) роз'яснюються понятим та іншим учасникам пред'явлення для впізнання їх права робити зауваження з приводу цієї слідчої дії, які підлягають занесенню в протокол.

Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, об'єкти, які повинні бути пред'явлені для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цих об'єктів (ч. 1 ст. 228 КПК України).

З метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням. Про умови проведення такого впізнання та його результати зазначається в протоколі. Про результати впізнання повідомляється особа, яка пред'являлася для впізнання (ч. 4 ст. 228 КПК України).

При пред'явленні для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти (ч. 8 ст. 228 та ст. 230 КПК України).

Процесуальна фіксація пред'явлення для впізнання повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України та відповідати вимогам ст. 107 та ст. 231 КПК України.

За результатами проведення пред'явлення для впізнання складається протокол, у якому докладно зазначаються ознаки, за якими особа впізнала особу, річ чи труп, або зазначається, за сукупністю яких саме ознак особа впізнала особу, річ чи труп (ст. 104 та ст. 231 КПК України).

У разі проведення пред'явлення для впізнання особі, щодо якої вжито заходи безпеки, у протоколі обов'язково зазначається, що пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, коли особа, яка пред'явлена для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, а також вказуються всі обставини і умови проведення такого пред'явлення для впізнання. У такому разі анкетні дані особи, яка впізнає, до протоколу не вносяться і не долучаються до матеріалів досудового розслідування і зберігаються окремо (ч. 3 ст. 231 КПК України).

**Обшук**, що передбачається ст. 234 КПК України - це врегульована кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Вказана слідча дія проводиться шляхом:

а) відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення;

б) встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Підставами для проведення обшуку є наявність достатніх відомостей вважати, що знаряддя кримінального правопорушення або майно, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також розшукувана особа знаходяться в певному приміщенні або місці чи в якій не будь особи. Як правило ці фактичні дані отримуються, наприклад, під час допиту свідків, підозрюваних або проведення інших слідчих чи процесуальних дій.

Процесуальні підстави проведення обшуку – дізнавача, як суб'єкта уповноваженого законодавцем на проведення вказаної дії в КПК України не має. Прокурор, він же процесуальний керівник, може самостійно в рамках кримінального провадження звернутися з клопотання про проведення вказаної слідчої (розшукової) дії до слідчого судді, останній виносить ухвалу про дозвіл на проведення вказаної слідчої (розшукової) дії (ч. 3 ст. 223 КПК України), або відмовляє в задоволенні клопотання.

У разі відмови у задоволенні клопотання про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи слідчий, прокурор не має права повторно звертатися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на обшук того самого житла чи іншого володіння особи, якщо у клопотанні не зазначені нові обставини, які не розглядалися слідчим суддею.

Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого-судді (ч. 2 ст.234 КПК України).

Як виняток, у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого

судді увійти до житла чи іншого володіння особи. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді. (ч. 3 ст. 233 КПК України).

Клопотання про надання дозволу на проведення обшуку повинно бути розглянуто у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора (ч. 4 ст. 234 КПК України).

Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку не може перевищувати *одного місяця з дня постановлення ухвали* (ч. 2 ст. 235 КПК України).

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз (ч. 1 ст. 235 КПК України).

Обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку (ч. 5 ст. 236 КПК України).

Обшук може бути проведений виключно у межах строків досудового розслідування. Проведений обшук після закінчення строку досудового розслідування, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими (ч. 8 ст. 223 КПК України).

Обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважатиме, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку (ч. 2 ст. 236 КПК України).

Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії (ч. 7 ст. 223 КПК України).

Для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, спеціаліст, представник та інші учасники кримінального провадження (ч. 1 ст. 236

КПК України), які мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку (ч. 8 ст. 236 КПК України).

Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності - іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія (ч. 3 ст. 236 КПК України).

Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти дії, що заважають проведенню обшуку (ч. 3 ст. 236 КПК України).

Слідчий, прокурор під час проведення обшуку має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук здійснюється за відсутності осіб (ч. 6 ст. 236 КПК України).

За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи повинен бути здійснений особами тієї ж статі (ч.5 ст. 236 КПК України).

При обшуку можуть бути вилучені речі, документи й затримана особа, для виявлення яких проводився обшук (п. 6 ч. 2 ст. 236 КПК України).

Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном (ч. 7 ст. 236 КПК України).

При обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження.

Процесуальна фіксація обшуку повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження,

передбаченим КПК України та відповідати вимогам ст. 107 КПК України.

За результатами проведення обшуку складається протокол (ст. 104 КПК України), де всі вилучені предмети, документи або цінності повинні бути перераховані і описані з точним зазначенням їх кількості, міри ваги, індивідуальних ознак і по можливості вартості. До протоколу в разі необхідності долучаються додатки (ст. 105 КПК України).

**Огляд** ст. 234 КПК України – це врегульована кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Вказана слідча дія проводиться шляхом безпосереднього сприйняття і дослідження об'єктів (місцевості, приміщення, речей та документів), що мають значення для кримінального провадження.

Види огляду: огляд місцевості або певної території; огляд приміщення; огляд речей; огляд документів; огляд трупа; огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією.

Підставами для проведення огляду є наявність достатніх відомостей вважати, що в процесі огляду об'єктів можуть бути виявлені сліди злочину та речові докази, а також встановлено механізм вчинення кримінального проступку.

Метою проведення огляду є виявлення та фіксації відомостей про механізм вчинення кримінального правопорушення, відшукання слідів злочину та речових доказів.

В разі проведення огляду в житлі чи іншому володінні особи необхідною умовою є добровільна згода особи, яка ним володіє (ч. 1 ст. 223 КПК України).

Засоби, що використовуються під час проведення огляду (ст. 107 та ст. 232 КПК України):

1) проведення вказаної слідчої (розшукової) дії може фіксуватися за допомогою технічних засобів;

2) фіксація ходу і результатів даної слідчої (розшукової) дії повинно відповідати загальним правилам фіксації кримінального

провадження, передбаченим КПК України та відомчими нормативно-правовими актами.

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії (ч. 7 ст. 223 КПК України).

Для участі в проведенні огляду може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, спеціаліст, представник та інші учасники кримінального провадження (ч. 1 ст. 237 КПК України), які мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду (ч. 4 ст. 237 КПК України).

При проведенні огляду дозволяється вилучати лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу (ч. 5 ст. 237 КПК України).

Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування. (ч. 5 ст. 237 КПК України).

Фіксація огляду повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України та відповідати вимогам ст. 107 КПК України.

За результатами проведення огляду складається протокол (ст. 104 КПК України), де всі вилучені предмети, документи або цінності повинні бути перераховані і описані з точним зазначенням їх кількості, міри ваги, індивідуальних ознак і по можливості вартості. До протоколу в разі необхідності долучаються додатки (ст. 105 КПК України).

**Слідчий експеримент** ст. 240 КПК України – це врегульована кримінальним процесуальним законом слідча дія, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Вказана слідча дія проводиться шляхом відтворення дій, обстановки та обставин певної події, проведення необхідних дослідів, випробувань та вимірювань.



Підставами для проведення слідчого експерименту є наявність достатніх відомостей вважати, що відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань забезпечить органам досудового розслідування з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Метою проведення слідчого експерименту є перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення.

В разі необхідності проведення слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи, необхідною умовою є добровільна згода особи, яка ним володіє. В разі відмови особи яка володіє житлом або іншим володінням, то правовою підставою для проникнення є ухвала слідчого судді (ч.5 ст.240 КПК України).

Під час проведення слідчого експерименту можлива фіксація за допомогою технічних засобів, яка повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження.

**Освідування особи**, що передбачено ст. 241 КПК України – це врегульована кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Вказана слідча (розшукова) дія проводиться шляхом безпосереднього огляду тіла підозрюваного, свідка чи потерпілого.

Підставами для проведення освідування особи є наявність достатніх відомостей вважати, що дана слідча дія забезпечить виявлення фактичних обставин вчинення кримінального правопорушення, інших обставин, що мають значення для кримінального провадження, і виявлення нових доказів у кримінальному провадженні.

Метою проведення освідування особи є виявлення на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Хід та результати проведення вказаної слідчої (розшукової) дії можуть фіксуватися за допомогою технічних засобів та повинні відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження.

Освідування особи здійснюється на підставі постанови прокурора (ч. 2 ст. 241 КПК України).

Проведення освідування особи допускається за умови, що при цьому не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність (ч.4 ст. 241 КПК України).

Освідування особи проводиться у денний час, не допускається проводити освідування особи у нічний час (з 22 до 6 години), за винятком невідкладних випадків, коли затримка в його проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 223 КПК України).

Дізнавач, слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для проведення освідування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії (ч. 7 ст. 223 КПК України).

У разі необхідності освідування здійснюється за участю судово-медичного експерта, лікаря або спеціаліста.

Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, а також відповідальність, встановлена законом.

Перед початком освідування особі, яка підлягає освідуванню, пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно пройти освідування, а в разі її відмови освідування проводиться примусово (ч. 3 ст. 241 КПК України).

Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується.

Дізнавач, слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу, що підлягає освідуванню.

За результатами проведення даної слідчої (розшукової) дії складається протокол (ч. 4 ст. 241 КПК України), копія якого надається освідуваній особі.

**Проведення експертизи**, що регулюється ст. 242 КПК України - це врегульована кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Вказана слідча дія проводиться шляхом дослідження експертом, за зверненням сторін кримінального провадження або за дорученням слідчого судді або суду, представлених об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення.

Підставами для проведення експертизи є наявність достатніх відомостей вважати, що для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

Метою проведення експертизи є отримання необхідних спеціальних знань для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, а також для:

- 1) встановлення причин смерті;
- 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень;
- 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності;
- 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості;
- 5) визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням..

Процесуальними підставами проведення експертизи є: постанова дізнавача, слідчого чи прокурора (ч. 1 ст. 242 КПК України та ч. 3 ст. 110 КПК України);

ухвала слідчого судді (ч. 1 ст. 242 та ст. 244 КПК України);  
за зверненням сторони захисту про залучення експертів для  
проведення експертизи на договірних умовах (ч. 2 ст. 242  
КПК України).

Особи, які мають право проводити експертизи (ст. 69  
КПК України) – це особи, які володіють науковими, технічними  
або іншими спеціальними знаннями, мають право відповідно до  
Закону України «Про судову експертизу» на проведення  
експертизи і яким доручено провести дослідження об'єктів, явищ  
і процесів, що містять відомості про обставини вчинення  
кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які  
виникають під час кримінального провадження і стосуються  
сфери її знань (ч. 1 ст. 69 КПК України).

Не можуть бути експертами особи, які перебувають у  
службовій або іншій залежності від сторін кримінального  
провадження або потерпілого (ч. 2 ст. 69 КПК України).

Експертиза проводиться експертом за зверненням сторони  
кримінального провадження, якщо для з'ясування обставин, що  
мають значення для кримінального провадження, необхідні  
спеціальні знання (ч. 1 ст. 242 КПК України).

Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності  
підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням  
сторони захисту чи потерпілого (ч. 2 ст. 243 КПК України).

Клопотання сторони захисту, потерпілого і його  
представника чи законного представника про виконання будь-  
яких процесуальних дій дізнавач, слідчий, прокурор зобов'язані  
розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і  
задовольнити їх за наявності відповідних підстав (ч. 1 ст. 220  
КПК України).

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа,  
яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в  
задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова,  
копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі  
неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй  
(ч. 2 ст. 220 КПК України).

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (ч. 2 ст. 243 КПК України).

Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках, у разі відмови дізнавача, слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді (ч. 1 ст. 244 КПК України).

Клопотання розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду.

Особа, яка подала клопотання, повідомляється про місце та час його розгляду, проте її неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли її участь визнана слідчим суддею обов'язковою.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення клопотання.

Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, що звернулася з клопотанням, доведе, що:

1) для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або на вирішення залученого стороною обвинувачення експерта були поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок;

2) вона не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин.

До ухвали слідчого судді про проведення експертизи включаються запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням. Слідчий суддя має право не включити до ухвали запитання, поставлені особою, що звернулася з відповідним клопотанням, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі (ч. 7 ст. 244 КПК України).

За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом (ст. 70 КПК України).

Експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову має бути вмотивованою (ч. 4 ст. 69 КПК України).

У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє клопотання особі, яка призначила експертизу, чи суду, що доручив її проведення, щодо його уточнення або повідомляє про неможливість проведення експертизи за поставленим запитанням або без залучення інших осіб (ч. 7 ст. 69 КПК України).

Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду (ч. 3 ст. 242 КПК України).

За результатами проведених експертом досліджень та зроблених за їх результатами висновками, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи складається висновок експерта (ч. 1 ст. 101 КПК України).

**Отримання зразків** для експертизи, передбачається ст. 245 КПК України - це врегульована кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка спрямована на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Вказана слідча дія

проводиться шляхом відібрання від учасників кримінального процесу біологічних зразків, зразків з речей і документів.

Підставами для отримання зразків для експертизи є наявність достатніх відомостей вважати, що за допомогою отримання зразків буде проведена порівняльна експертиза, вході якої можна буде встановити приналежність відповідних об'єктів конкретній особі або виявити нові докази.

Метою отримання зразків для експертизи є встановлення приналежності біологічних зразків, зразків з речей і документів конкретній особі або виявлення нових доказів по кримінальному провадженні.

Процесуальними підставами для отримання зразків для експертизи є:

постанова прокурора (ч. 3 ст. 245 та ч. 2 ст. 241 КПК України) – у разі відібрання біологічних зразків у особи;

прокурор про проведення вказаної слідчої (розшукової) дії звертається з клопотанням до слідчого судді, останній виносить ухвалу про дозвіл на проведення вказаної слідчої (розшукової) дії – у разі відібрання зразків з речей і документів (ч. 2 ст. 245 та ст. 163 КПК України).

Фіксація ходу і результатів даної слідчої (розшукової) дії повинно відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України.

**Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису** стаття 245<sup>-1</sup> КПК України – це врегульована кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка полягає в одержанні слідчим, прокурором від особи, яка є власником або володільцем відповідних приладів або засобів, необхідних для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, копій фото- або кінозйомки, відеозапису, здійснених у публічно доступних місцях, у тому числі в автоматичному режимі, за виключенням місць, що відносяться до приватних помешкань осіб.

Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-,

кінозйомки, відеозапису здійснюється на підставі постанови слідчого, прокурора та, за необхідності, за участю спеціаліста.

Для здійснення зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису особі, яка є власником або володільцем відповідних приладів або засобів, пред'являється постанова слідчого, прокурора.

Постанова слідчого, прокурора про зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису повинна містити:

найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

відомості про власника або володільця відповідних приладів або засобів;

період часу, за який має бути здійснено зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису.

Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису здійснюється у присутності слідчого, прокурора шляхом самостійного копіювання особою, яка є власником або володільцем відповідних приладів та засобів, або копіювання такою особою за участю спеціаліста відповідних записів на носії, які надаються слідчим, прокурором. Надання таких копій на носіях, особи, яка є власником або володільцем відповідних приладів та засобів, здійснюється за бажанням такої особи.

Про здійснення зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису складається протокол.

Розглянувши вичерпний перелік слідчих (розшукових) дій, які містяться в гл. 20 КПК України можемо зробити висновок, що це дії, регламентовані нормами процесуального права та здійснювані в рамках кримінального провадження



уповноваженою на те особою, а також забезпечувані заходами державного примусу та супроводжувані необхідним документуванням процесуальні дії, які являють собою комплекс пізнавально-засвідчувальних операцій, спрямованих на отримання, дослідження та перевірку доказів.

#### **4.4. Негласні слідчі (розшукові) дії під час провадження дізнання**

Поняття негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) визначене в ст. 246 КПК України наступним чином: **негласні слідчі (розшукові) дії** – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, їх проведення має відповідати положенням гл. 21 КПК України та Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (далі – Інструкція) і допускається проведення лише у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Під час досудового розслідування кримінальних проступків, КПК України суттєво обмежує застосування негласних слідчих (розшукових) дій щодо нетяжких злочинів. Так, відповідно до ч. 1 ст. 300 КПК України та п. 1.14 Інструкції, визначено негласні слідчі (розшукові) дії, які проводять незалежно від тяжкості злочину:

1) зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України), що полягає в одержанні інформації з електронних інформаційних систем, що містять відповідну інформацію, зокрема із застосуванням технічного обладнання (п. 1.14.1 Інструкції);

2) **установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу ст. 268 КПК України**, полягає в застосуванні технічного обладнання для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, зокрема мобільного терміналу, систем зв'язку й інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передають, якщо внаслідок його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження (п. 1.14.2 Інструкції).

Законодавець в КПК України (ч.3 ст. 246) визначив суб'єктів які мають право приймати рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, так само визначено в п. 2.1 Інструкції – це слідчий та прокурор. Однак, кримінальним процесуальним законодавством дозволено проводити негласні слідчі (розшукові) дії незалежно від тяжкості злочину, тобто дозволено їх проведення під час досудового розслідування кримінальних проступків, а саме:

– зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, у разі коли доступ до них не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 246 КПК України). **Проведення вказаної НСРД не потребує дозволу слідчого судді;**

– установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України). **Вказана НСРД проводиться на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду.**

#### **4.5. Загальні правила проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання**

Відповідно до п.1.16 Інструкції визначено порядок, тактику та методику проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодію уповноважених оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого, прокурора на їх проведення, з особами (підрозділами), що залучаються до проведення таких дій, регулюються окремим нормативно-

правовим актом органів, у складі яких перебувають уповноважені оперативні підрозділи.

Негласна слідча (розшукова) дія передбачена ч.2 ст. 264 КПК України проводиться незалежно від тяжкості злочину і рішення про її проведення приймає дізнавач, слідчий, прокурор у вигляді процесуального документа – постанова. Проведення вказаної НСРД не потребує дозволу слідчого судді.

Постанова дізнавача, слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна містити:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) правову кваліфікацію кримінального правопорушення;
- 3) відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких проводитиметься негласна слідча (розшукова) дія;
- 4) початок, тривалість і мету негласної слідчої (розшукової) дії;
- 5) відомості про особу (осіб), яка буде проводити негласну слідчу (розшукову) дію;
- 6) обґрунтування прийнятої постанови, у тому числі обґрунтування неможливості отримання відомостей про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, в інший спосіб;
- 7) вказівку на вид негласної слідчої (розшукової) дії, що проводиться.

Негласна слідча (розшукова) дія передбачена ст. 268 КПК України – проводиться за загальними правилами проведення НСРД визначеними КПК України та Розділом II Інструкції, тобто її проведення дозволяється лише за дозволом (ухвалою) слідчого судді Апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ч.1 ст. 247 КПК України).

Дізнавач за погодженням з прокурором, при прийнятті рішення про проведення НСРД, складає клопотання, яке має гриф обмеження доступу.

У клопотанні зазначаються:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;
- 3) правова кваліфікація кримінального правопорушення;
- 4) відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- 5) обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення;
- 6) вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення;
- 7) обґрунтування неможливості отримання відомостей про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, в інший спосіб;
- 8) відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання тощо;
- 9) обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення або встановлення осіб, які його вчинили.

До клопотання додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання.

Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання.

Слідчий суддя задовольняє клопотання та постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий, дізнавач доведе наявність достатніх підстав для проведення НСРД.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна відповідати загальним вимогам досудових рішень, передбачених КПК України та повинна містити відомості про:

- 1) суб'єкта звернення з клопотанням;
- 2) кримінальне правопорушення, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого постановляється ухвала;
- 3) особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- 4) вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання тощо;
- 5) строк дії ухвали.

В разі відмови слідчим суддею у задоволенні клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дізнавач, прокурор мають право на повторне звернення з новим клопотанням про надання такого дозволу.

Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбачених КПК України.

За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися із забезпеченням конфіденційності даних про таких осіб у порядку, визначеному законодавством. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів. Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору. Прокурор вживає заходів щодо збереження отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні.

## Тести для самоконтролю:

**1) Яка з наведених процесуальних дій не є слідчою (розшуковою) дією:**

- а) огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією;
- б) тимчасове вилучення майна;
- в) обшук;
- г) освідування.

**2) Перед початком проведення слідчої (розшукової) дії – допит, потерпілий попереджається про кримінальну відповідальність за:**

- а) відмову від дачі показань і дачу завідомо неправдивих показань;
- б) дачу завідомо неправдивих показань;
- в) відмову від дачі показань щодо себе та близьких родичів;
- г) взагалі потерпілий перед початком допиту не попереджається про кримінальну відповідальність.

**3) Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути:**

- а) проведено допит потерпілого;
- б) проведено медичне освідування;
- в) проведено допити свідків;
- г) проведено слідчий експеримент.

**4) Назвіть тривалість проведення без перерви слідчої (розшукової) дії – допит:**

- а) допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому понад вісім годин на день;
- б) допит не може продовжуватися без перерви понад годину, а в цілому понад шість годин на день;
- в) допит не може продовжуватися без перерви понад годину, а в цілому понад шість годин на день потерпілого та вісім годин на день підозрюваного, обвинуваченого;
- г) жодна відповідь неправильна.

**5) За результатами проведення слідчої (розшукової) дії – освідування, складається:**

- а) постанова;
- б) висновок;
- в) протокол;
- г) акт освідування.

**6) Які слідчі (розшукові) дії проводяться з обов'язковою участю понятих?**

- а) ексгумація трупа, освідування особи, обшук або огляд житла чи іншого володіння особи;
- б) пред'явлення для впізнання, обшук особи;
- в) слідчий експеримент, обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, а також обшук особи на розсуд слідчого;
- г) обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи.

**7) Вкажіть, хто приймає рішення про проведення слідчої (розшукової) дії – слідчий експеримент, під час досудового розслідування кримінальних проступків:**

- а) виключно дізнавач;
- б) дізнавач за ухвалою прокурора;
- в) слідчий суддя;
- г) всі відповіді вірні.

**8) Назвіть найбільш точні правила проведення слідчої (розшукової) дії - пред'явлення для впізнання:**

а) особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше двох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі;

б) особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути троє і які не мають різких відмінностей у віці та зовнішності;

в) особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі;

г) особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше чотирьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності.

**9) Під час розслідування кримінальних проступків, чи може дізнавач провести негласну слідчу (розшукову) дію – установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу):**

а) так, але лише тільки за усною вказівкою прокурора;

б) так, на підставі ухвали слідчого судді;

в) ні, не може, так як вказана НСРД проводиться тільки по тяжких і особливо тяжких злочинах;

г) ні, не може, оскільки по кримінальним проступкам НСРД не проводяться.

**10) Чи потрібно отримувати дозвіл (ухвалу) слідчого судді на здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту:**

а) так, за клопотанням погодженим з прокурором;

б) так, якщо виникла необхідність проведення НСРД під час досудового розслідування;

в) ні, не потрібно отримувати дозвіл (ухвалу), оскільки КПК України не передбачає такої вимоги;

г) ні, не потрібно, оскільки НСРД по кримінальним проступкам НСРД не проводяться.



## **Обов'язкові та додаткові завдання:**

### *Обов'язкові завдання:*

1. Поняття, види та система слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання.
2. Класифікація слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання.
3. Загальні процесуальні вимоги до проведення та оформлення слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання.
4. Допит та його процесуальне оформлення.
5. Особливості виклику і допиту малолітньої або неповнолітньої особи.
6. Процесуальний порядок пред'явлення для впізнання.
7. Проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції.
8. Огляд і його види.
9. Слідчий експеримент.
10. Освідування і його види.
11. Експертиза та підстави її проведення.
12. Поняття та види негласних слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання.
13. Загальні вимоги до проведення та оформлення негласних слідчих (розшукових) дій під час провадження дізнання.

### *Додаткові завдання:*

1. Які загальні процесуальні вимоги до проведення та оформлення слідчих (розшукових) дій?
2. Які особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи?
3. Який процесуальний порядок пред'явлення особи для впізнання?
4. Який процесуальний порядок проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції?
5. Який процесуальний порядок проведення обшуку?
6. Процесуальний порядок проведення окремих видів огляду.
7. Який процесуальний порядок освідування потерпілої особи?
8. Який процесуальний порядок призначення експертизи та підстави її проведення?
9. Який процесуальний порядок отримання зразків для проведення експертизи?
10. Які загальні процесуальні вимоги до проведення та оформлення негласних слідчих (розшукових) дій?

## **РОЗДІЛ 5. ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ**

### **5.1. Поняття та підстави письмового повідомлення про підозру. письмове повідомлення про підозру: структура, зміст, логіка, мова і стиль**

Особливе місце в структурі досудового розслідування посідає повідомлення про підозру. Воно узагальнює проведену до цього моменту роботу, зібрані докази, здебільшого визначає подальший хід кримінального провадження та є відправною точкою для кримінального переслідування та притягнення особи до кримінальної відповідальності. Цей акт означає появу в кримінальному провадженні нового учасника процесу – підозрюваного. Підозрюваний є центральною особою кримінального процесу, навколо якого зосереджуються процесуальні дії органів досудового розслідування, прокурора, суду та інших учасників процесу.

Теоретичні та практичні питання щодо повідомлення про підозру є фактично новим інститутом юридичної літератури. Разом з тим, дуже актуальною є проблема обґрунтованості повідомлення особі про підозру на стадії досудового розслідування, неухильного дотримання закону під час його здійснення.

Правове значення акта повідомлення особі про підозру полягає також у тому, що на стадії досудового розслідування настає новий етап, який пов'язаний з наявністю достатньої кількості доказів у процесі доказування, які були підозрювані для підозри конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення або кримінального проступку. Ця підозра вперше чітко сформульована в офіційному документі – повідомленні особи про підозру. У ньому слідчий, дізнавач, прокурор подає первинний висновок про наявність і суть злочину, вчиненого конкретною особою.

Першочерговим завданням системи кримінального судочинства є захист особи, суспільства і держави від злочинних діянь. Виконання цього завдання можливе лише у разі досудового розслідування, під час якого при суворому

дотриманні закону буде викрито та притягнуто до відповідальності за ступенем винуватості кожного, хто вчинив злочин або проступок. При цьому жодна невинна особа не може бути обвинувачена чи засуджена, ніхто не може бути підданий необґрунтованому процесуальному примусу, а кожен учасник кримінального провадження має бути підданий належній правовій процедурі (ч. 2 КПК).

На виконання цих завдань орієнтоване кримінальне судочинство. Завданням стадії досудового розслідування є встановлення за допомогою законних процесуальних дій конкретної особи (осіб), яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення (проступку), за ознаками якої розпочато кримінальне провадження. За умови виконання цього завдання функція прокуратури у кримінальному провадженні починає реалізовуватися в повному обсязі.

*Повідомлення про підозру* є кримінально-процесуальним терміном і означає наявність вимог держави щодо реалізації нею права на публічне визнання особи винною. Повідомлення про підозру означає попереднє з'ясування змісту кримінального спору між державою та підозрюваним за фактичними даними, встановленими під час досудового розслідування, але не передбачає визнання останній себе винним.

Письмове повідомлення про підозру може бути зроблено та вручено лише на стадії досудового розслідування.

Суть письмового повідомлення про підозру, яке здійснюється на стадії досудового розслідування, полягає в тому, що прокурор або слідчий (дознавач) за погодженням з прокурором робить попередній висновок про наявність злочинних відносин між конкретною особою та державою. Особа, яка вчинила злочин, вступає в особливі відносини з державою, оскільки ця особа зобов'язана відповідати за свої дії перед державою і суспільством з моменту вчинення злочину (кримінального проступку).

Повідомлення про підозру є вимогою органів досудового розслідування для визнання в судовому порядку права держави публічно визнати особу, яка притягується до суду, злочинцем та справедливо покарати її відповідно до закону.

Письмове повідомлення про підозру у кримінальному провадженні діє як позов. Такий позов пред'являється до конкретної особи прокурором або слідчим(дізнавачем) за погодженням з прокурором у разі державного обвинувачення від імені держави, а у разі приватного обвинувачення - потерпілим від свого імені.

Рушійною силою процесу є функція обвинувачення. Повідомлення про підозру – перший етап діяльності прокуратури. Після направлення обвинувального акта до суду підозрюваний набуває статусу обвинуваченого. Відмова прокурора підтримати обвинувальний акт і небажання потерпілого підтримати обвинувачення в суді мають наслідком закриття кримінального провадження судом (ст. 284 КПК України).

Під повідомленням про підозру слід розуміти первинну кваліфікацію дій особи, щодо якої є фактичні дані, що вказують на її участь у вчиненому злочині, і полягає в правовій оцінці дій особи у процесуальному документі – письмовому повідомленні про підозру.

Після повідомлення про підозру слідчий (дізнавач) та прокурор продовжують обвинувальну діяльність, спрямовану на підтвердження підозри, висунутої особі, до прийняття остаточного рішення до початку судового розслідування, яким може бути як пред'явлення обвинувачення, так і ухвала про закриття провадження у кримінальному провадженні.

Суть повідомлення про підозру полягає в тому, що на підставі зібраних слідчим (дізнавачем), прокурором доказів певна особа ставиться на роль основного фігуранта кримінального провадження, щодо якого держава в особі органів досудового розслідування, публічно оформляє та оголошує про підозру у вчиненні злочину (проступку). Проте слід пам'ятати, що підозрюваний ще не визнаний винним через презумпцію невинуватості. Повідомлення про підозру є важливою процесуальною дією, спрямованою на практичну реалізацію функції прокуратури та забезпечення захисту прав і законних інтересів особи, щодо якої розпочато кримінальне провадження.

**Такий акт складається з кількох взаємопов'язаних етапів:**

1) складання повідомлення про підозру та роз'яснення їй прав на захист (ст. 277 КПК України);

2) вручення письмового повідомлення про підозру (ст. 278 КПК України);

3) складання протоколу допиту підозрюваного.

Підозрюваним є особа, якій повідомлено про підозру в порядку, передбаченому ст. 276-279 КПК України, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні злочину або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. Після направлення обвинувального акта до суду в порядку, встановленому ст. 291 КПК України, ця особа набуває вже нового процесуального статусу - обвинуваченого.

Необхідно розрізняти:

1) підстави повідомлення про підозру та

2) процесуальний порядок повідомлення про підозру.

Статтею 276 КПК України визначено випадки повідомлення про підозру:

1) затримання особи на місці вчинення злочину або безпосередньо після його вчинення;

2) обрання одного із запобіжних заходів, встановлених КПК України;

3) наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Можна відзначити, що вищевказані причини пов'язані один з одним. Єдине, що їх об'єднує і без чого неможливо прийняти процесуальне рішення – «повідомлення про підозру» – це наявність у органів досудового розслідування фактичних даних, які свідчать про наявність вчиненого злочину, та доказів, на підставі яких його можна обґрунтовано припускати, що злочин вчинено певна особа. А вже затримання особи на місці злочину, навіть безпосередньо після його вчинення, або обрання одного із запобіжних заходів, встановлених КПК України, можливе лише тоді, коли органи досудового розслідування дізналися відомості про вчинений затриманим злочин і зафіксували ці відомості у відповідних документах у відповідному процесуальному порядку.

І тому можна стверджувати, що без достатніх доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення неможливо затримати особу, а тим більше обрати їй запобіжний захід. Третій пункт «наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні злочину» як підстава для повідомлення про підозру врегульовано в законі, оскільки не у всіх випадках під час досудового розслідування і є підстави для затримання чи обрання стосовно неї запобіжного заходу. Щоб не «прив'язувати» таке процесуальне рішення, як «повідомлення про підозру» до запобіжного заходу, законодавець встановив випадок повідомлення про підозру, застосування якого не потребує застосування запобіжного заходу.

Слід звернути увагу на причини, за якими особа може бути затримана як підозрювана, або їй може бути обрано запобіжний захід.

У ст. 207 КПК України надає право кожному затримувати будь-яку особу, за винятком осіб, зазначених у статті 482 КПК України:

- 1) при вчиненні кримінального правопорушення або замаху на нього;
- 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення або під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні.

КПК України також вимагає від особи, яка затримала підозрюваного, негайно передати його уповноваженій службовій особі або невідкладно повідомити уповноважену особу про затримання та місцезнаходження підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення.

Стаття 208 КПК України встановлює підстави затримання підозрюваного уповноваженою службовою особою.

Відповідно до цієї статті уповноважена особа має право без ухвали слідчого судді чи суду затримати особу, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, лише у випадках:

- 1) якщо цю особу застали при вчиненні злочину або замаху на його вчинення;
- 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність явних прикмет на тілі,

одязі чи місці події вказують на те, що ця особа щойно вчинила злочин.

3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України;

4) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого статтями 255, 255<sup>-1</sup>, 255<sup>-2</sup> КК України.

Заслуговує на увагу другий випадок повідомлення про підозру: «обрання одного із запобіжних заходів, встановлених КПК України».

Оцінюючи вказаний випадок повідомлення про підозру особі, слід зазначити, що статтями КПК України, які регулюють обрання запобіжних заходів, а саме ст. 179-183 КПК України, встановлення застосування запобіжних заходів лише щодо підозрюваного. Проте, ч. 1 ст. 42 КПК України визначено, що підозрюваним є особа, яка в порядку, встановленому ст. 276-279 КПК України:

- 1) повідомлено про підозру;
- 2) або особа, затримана за підозрою у вчиненні злочину;
- 3) або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень.

Враховуючи викладене, застосувати запобіжний захід до моменту вчинення процесуальної дії (складення повідомлення про підозру можливо лише протягом 24 годин після затримання особи як підозрюваної, а це означає, що можна повідомляти про підозру особі, щодо якої обрано запобіжний захід, лише протягом 24 год. Це правило визначено ч. 2 та 3 ст. 278 КПК України.

Іншим випадком повідомлення особі про підозру є «наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення».

Під достатністю доказів (фактичних даних) розуміється їх сукупність, яка дає підстави обґрунтовано припускати вчинення

певною особою кримінального правопорушення та встановлює (доводить) в її діях склад кримінального правопорушення (в теорії процесу також використовується термін "недостатня сукупність доказів", тобто доказів повинно бути стільки, щоб у слідчого, дізнавача і прокурора виникло суб'єктивне переконання, що в діях особи, щодо якої буде складено повідомлення про підозру, є склад кримінального правопорушення. Це оціночне поняття.

Підставою для повідомлення особі про підозру є наявність достатньої кількості доказів отриманих на стадії досудового розслідування, на підставі яких можна обґрунтовано припустити, що кримінальне правопорушення, яке розслідується, вчинене певною особою.

Для того, щоб повідомлення про підозру було обґрунтованим, у будь-якому випадку необхідно довести:

1) склад кримінального правопорушення (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона).

2) вчинення цього діяння конкретною особою, яка за своїми ознаками може бути суб'єктом злочинного діяння (фізична особа; осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності).

3) характер і розмір завданої шкоди;

4) кваліфікуюча ознаки кримінального правопорушення (наприклад, групою осіб).

Підставою для повідомлення про підозру не можуть бути такі факти:

1) припущення, домисли дізнавача (слідчого), що не підтверджені фактичними даними (презумпція невинуватості);

2) визнання підозрюваним своєї вини без підтвердження цього визнання сукупністю наявних у провадженні доказів.

З презумпцією невинуватості тісно пов'язане питання про причини повідомлення про підозру. Він починає діяти вже на стадії досудового розслідування. Чи можна стверджувати, що слідчий, дізнавач, прокурор, повідомляючи особі про підозру, керується презумпцією невинуватості?

Слідчий, дізнавач прокурор виходить з обґрунтованого припущення про вчинення кримінального правопорушення цією особою, яке ґрунтується на фактичних даних кримінального провадження. Проте слідчий і прокурор також повинні



дотримуватися презумпції невинуватості як принципу, який дозволяє особі повідомити про підозру лише за наявності підстав вважати, що загальне припущення про дотримання закону не було виправданим.

Поряд із підставами необхідно також наголосити на умовах повідомлення про підозру, якими є:

1) відсутність у справі обставин, за якими провадження підлягає закриттю (ч. 1 ст. 284 КПК України);

2) відсутність у слідчого (дознавача), прокурора сумніву щодо необхідності повідомлення особі про підозру;

3) отримання фактичних даних із процесуальних джерел, за допомогою процесуальних засобів.

Незаконне (безпідставне) повідомлення про підозру несе в собі:

1) кримінальну відповідальність;

2) відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконним повідомленням про підозру.

Важливість повідомлення особі про підозру визнається тим, що цей акт по суті є центральним на стадії досудового розслідування. Його значення велике не тільки для цієї стадії, але і в цілому для всього кримінального процесу.

Коли у кримінальному провадженні з'являється офіційна підозра, з'являється конкретна особа, якої вона стосується - підозрюваний (ст. 42 КПК України).

2. Підозрюваному надаються права, які дозволяють йому захищатися від висунутої йому підозри (ст. 42 КПК України).

3. Слідчий, дізнавач зобов'язаний надати підозрюваному можливість реалізувати надані йому права.

4. Підозрюваний має певні процесуальні обов'язки, невиконання яких тягне за собою застосування заходів кримінально-процесуального примусу (привід, запобіжні заходи тощо).

5. Слідчий має процесуальні повноваження: шляхом допиту підозрюваного отримати фактичні дані, застосувати заходи процесуального примусу тощо.

У письмовому повідомленні про підозру в установленій законом формі висловлюється переконання слідчого, дізнавача про те, що в діях підозрюваного є кримінальне правопорушення.

Це суб'єктивне переконання має ґрунтуватися на всебічному, повному та об'єктивному розгляді всіх обставин.

Письмове повідомлення про підозру визначає обсяг обвинувачення та кваліфікацію злочину, межі судового розгляду в цілому.

Розгляд справи в суді проводиться в межах повідомленої особі підозри. Суд не має права пред'явити підсудному обвинувачення за будь-який факт, не зазначений у письмовому повідомленні про підозру.

Зміст письмового повідомлення про підозру визначено ст. 277 КПК України. Відповідно до зазначеної статті повідомлення про підозру повинно містити такі відомості:

1) прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення;

2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру;

3) найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення;

4) зміст підозри;

5) правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру;

7) права підозрюваного;

8) підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення.

Повідомлення про підозру є процесуальною дією, яка має бути вчинена виключно в межах компетенції (юрисдикції) відповідної посадової особи.

Письмове повідомлення про підозру характеризується:

1) законністю;

2) об'єктивністю викладених в ньому фактичних даних;

3) обґрунтованістю;

4) юридичною чіткістю формулювання підозри;

5) вмотивованістю;

б) логічністю.

**Законність** письмового повідомлення про підозру означає:

а) повідомлення про підозру складено слідчим, дізнавачем, прокурором у межах його компетенції за наявності для цього встановлених законом підстав;

б) у повідомленні про підозру надано правильну правову кваліфікацію дій підозрюваного;

в) повідомлення особі про підозру відповідає встановленій законом процесуальній формі та містить встановлені реквізити, засвідчується підписами слідчого (дізнавача) та прокурора.

**Об'єктивність** – відповідність викладених у повідомленні про підозру відомостей і висновків про обставини кримінального правопорушення об'єктивній дійсності, фактичним обставинам

**Логічність** – змістовне відображення внутрішнього зв'язку фактів між собою, відповідність змісту логіки фактичних обставин кримінального правопорушення.

**Обґрунтованість** повідомлення про підозру означає, що кожне положення в ньому ґрунтується на зібраних доказах.

Під **мотивацією** повідомлення про підозру слід розуміти таку систему і форму викладення підозри, які спонукають до логічного переконання в обґрунтованості висновку.

Вимоги щодо **юридичної чіткості** формулювання підозри будуть дотримані, якщо висновок є коротким, чітко сформульованим та не містить логічного протиріччя, а фактичні обставини кримінального провадження викладено з використанням юридичних термінів та тих юридичних формулювань, якими користується законодавець щодо конкретного складу кримінального правопорушення. Мова цього документа має бути простою, зрозумілою та конкретною. Використовуються такі граматичні засоби мови, які забезпечують максимальне інформування за умови стислої викладу. Всі речі позначені словами, які дають точне уявлення про них.

Текст письмового повідомлення про підозру має бути точним, простим, лаконічним і конкретним.

## **5.2. Процесуальний порядок повідомлення про підозру. особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб**

Повідомлення про підозру є важливою процесуальною дією, під час якої має розпочатися реалізація функції обвинувачення. Виклик підозрюваного до слідчого, дізнавача, прокурора здійснюється шляхом вручення повістки, надіслання поштою, електронною поштою чи факсом, телефонним дзвінком чи телеграмою.

У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка про виклик під розпис вручається повнолітньому члену сім'ї особи або іншій особі, яка проживає разом з нею, до житлово-експлуатаційної організації за місцем проживання особи. за місцем проживання або до адміністрації за місцем роботи.

Повістка про виклик неповнолітнього підозрюваного, як правило, вручається батькові, матері, усиновителю або законному представнику неповнолітнього. Інший порядок вручення повістки допускається лише у разі, якщо цього вимагають обставини кримінального провадження.

Повістка про виклик особі вручається працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, дізнавачем або прокурором.

Підозрюваний повинен отримати повістку або бути повідомленим про неї в інший спосіб не пізніше як за три дні до дня, в який він зобов'язаний з'явитися за викликом. У разі встановлення КПК України строків вчинення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк, підозрюваний повинен отримати повістку або бути повідомленим про це в інший спосіб якнайшвидше, але в будь-якому випадку з тим, що підозрюваному надається необхідний час для підготовки та з'явитися за викликом. Підозрюваний зобов'язаний з'явитися за викликом слідчого в зазначений час. Якщо підозрюваний не з'явиться без поважних причин, його доведеться викликати.

Поважні причини неявки підозрюваного до слідчого, дізнавача в зазначений час зазначені в ст. 138 КПК України:

1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;

2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;

3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);

4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрадження, подорожі тощо;

5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;

6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;

7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;

8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик.

У разі неявки підозрюваного без поважних причин або неповідомлення причин неявки на нього накладається штраф. Крім того, у разі неявки без поважних причин або не повідомив про причини неявки до підозрюваного може застосовуватися привід.

Ухвала про виконання приводу оголошується підозрюваному, якого воно стосується, особою, яка виконує рішення. Підозрюваний зобов'язаний прибути на місце виклику у зазначений в постанові про виклик час у супроводі особи, яка виконує постанову.

У разі невиконання передбачених законом умов про здійснення приводу до підозрюваного можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дають можливість його супроводити до місця виклику. Застосуванню заходів фізичного впливу має передувати попередження про намір їх застосування. Якщо неможливо уникнути застосування заходів фізичного впливу, вони не повинні перевищувати обсягу, необхідного для виконання рішення про здійснення приводу, і повинні обмежуватися мінімальним впливом на людину. Забороняється застосовувати заходи впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю підозрюваного, а також примушувати його до перебування в умовах, що перешкоджають його вільному пересуванню, довше, ніж це необхідно для негайної доставки до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування

заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Закон не визначає, коли саме особі має бути повідомлено про підозру, але містить норму, згідно з якою повідомлення про підозру має бути вручено підозрюваному в день його складання слідчим, дізнавачем чи прокурором. У разі неможливості такого вручення воно здійснюється в порядку, встановленому КПК України для вручення повідомлень.

Водночас необхідно розуміти, що слідчий, дізнавач має своєчасно повідомити особі про підозру. За цієї умови повідомлення про підозру є гарантією реалізації принципу забезпечення права підозрюваного на захист. Якщо в ході розслідування буде отримано докази, на підставі яких можна обґрунтовано припустити, що кримінальне правопорушення вчинила конкретна особа, слідчий, дізнавач зобов'язаний повідомити їй про підозру. Відкладення прийняття даного рішення є порушенням прав особи, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність. Чим швидше (за наявності для цього підстав) особі буде повідомлено про підозру, тим швидше вона матиме можливість реалізувати свої права на захист від цієї підозри, а тому в досудовому розслідуванні не повинно бути випадків, коли повідомлення про підозру відбувається безпосередньо перед закінченням досудового розслідування.

Так, повідомлення про підозру має бути вручено затриманій особі не пізніше 24 годин з моменту її затримання. Якщо протягом 24 годин після затримання затриманій особі не буде повідомлено про підозру, вона негайно звільняється (ч. 3 ст. 278 КПК України).

Повідомленню про підозру повинно передувати роз'яснення підозрюваному права на захист та забезпечення реалізації ним процесуальних прав, як самостійно, так і за допомогою захисника.

Права підозрюваного встановлені ч. 3 ст.42 КПК України:

- 1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують;
- 2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені цим Кодексом, а також отримати їх роз'яснення;

3) на першу вимогу мати захисника і зустріч із ним незалежно від часу в робочі, вихідні, святкові, неробочі дні до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту - зустрічі без обмеження в часі та кількості у робочі, вихідні, святкові, неробочі дні; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних діях; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів для оплати такої допомоги;

4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

5) давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

7) у разі затримання або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою - на негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями ст. 213 КПК України;

8) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази;

9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

11) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала);

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 221 КПК України, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі ст. 290 КПК України;

15) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому цим Кодексом;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердилися;

18) користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Факт повідомлення про підозру негайно вноситься до ЄРДР.

Підозрюваний, його законні представники, а також інші особи за клопотанням або згодою підозрюваного можуть у будь-який час залучити до участі у кримінальному провадженні захисника. Слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні контакту з захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використовувати засоби зв'язку для запрошення захисника. Слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від рекомендацій щодо залучення конкретного захисника (ст. 48 КПК України).

Захисник допускається до участі в кримінальному провадженні на першу вимогу підозрюваного, також має право побачення з підозрюваним до першого допиту за умов таємниці спілкування, а також після першого допиту - проводити такі



зустрічі без обмеження їх кількості та тривалості; участь захисника в допиті та інших процесуальних діях; на відмову від захисника в будь-який момент та на будь-якій стадії кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, встановлених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, у тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату (ч. 3 ст. 42 КПК України).

Захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист яких він забезпечує, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути покладена на захисника, від момент подання документів, передбачених ст. 50 КПК України (підтвердження повноважень захисника), слідчому, дізнавачу прокурору, слідчому судді, суду.

У разі тримання підозрюваного під вартою адміністрація слідчого ізолятора або ізолятора тимчасового тримання зобов'язана створити підозрюваному умови для реалізації права на побачення із захисником наодинці. Таке побачення з підозрюваним допускається без обмеження кількості та тривалості в період вільний від проведення слідчих дій (ст. 12 Закону України «Про попереднє ув'язнення»).

Кримінальний процесуальний кодекс забороняє вчиняти будь-які процесуальні дії за участю підозрюваного за відсутності захисника, якщо підозрюваний заперечує проти вчинення такої процесуальної дії (ч. 2 ст. 46 КПК України). Відповідно до ст. 52 КПК України присутність захисника при повідомленні про підозру є обов'язковою для вчинення особливо тяжких злочинів. У цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного.

В інших випадках обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні забезпечується:

1) щодо осіб, які підозрюються, обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, - з моменту становлення факту неповноліття або виникнення сумніву щодо повноліття цієї особи;

2) щодо осіб, до яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, - з моменту

встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

3) щодо осіб, які через вади психічного або фізичного розвитку (німі, глухі, сліпі тощо) не можуть у повному обсязі реалізувати свої права, - з моменту виявлення цих вад;

4) щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, - з моменту виявлення цього факту;

5) щодо осіб, до яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, - з моменту виявлення наявності у особи психічної хвороби або інших відомостей, що викликає сумніви щодо його осудності;

б) щодо реабілітації померлого - з моменту виникнення права на реабілітацію померлого.

Чинним КПК України (ст. 42, 54 КПК України) встановлено право підозрюваного відмовитися від захисника або замінити його. У законі йдеться про відмову підозрюваного від захисту. Якщо підстав для обов'язкової участі захисника у справі немає і підозрюваний бажає захищати свої права сам, захисник до участі у справі не залучається.

Надати можливість захищатися означає, по-перше, роз'яснити підозрюваному всі його права, по-друге, суть підозри, про яку йому повідомлено; по-третє, забезпечити можливість реалізації своїх прав. Тому у разі письмового повідомлення про підозру необхідно роз'яснити підозрюваному не лише право на захисника, а й усі інші його права.

Якщо підозрюваний не володіє мовою провадження, зміст повідомлення буде перекладено мовою, якою він володіє.

Факт повідомлення про підозру та з'ясування суті підозри засвідчується підписами підозрюваного, захисника та слідчого (дізнавача).

Перш ніж повідомляти про підозру, слідчий (дізнавач) повинен з'ясувати права підозрюваного регулюються ст. 42 КПК України, про що вже наголошувалося.

Підозрюваному роз'яснюються вказані права, про що йому вручається «Пам'ятка про процесуальні права та обов'язки підозрюваного» за підписами підозрюваного та слідчого (дізнавача). Про вручення зазначеної пам'ятки та роз'яснення

прав підозрюваному зазначається в письмовому повідомленні про підозру, яке підозрюваний засвідчує своїм підписом.

Крім того, необхідно нагадати, що ч. 3 ст. 276 КПК України вимагає не тільки повідомити підозрюваному права та обов'язки, а й у разі звернення підозрюваного до слідчого, дізнавача або прокурора кожне з перелічених прав має бути детально йому роз'яснено.

Роз'яснення прав підозрюваного та обов'язків є важливою процесуальною дією у кримінальному провадженні, а її порушення є неприпустимим, оскільки порушення права особи на захист і, як наслідок, на виправдання. Повідомлення про підозру неповнолітньому та його допит відбувається за правилами гл. 38 КПК України з обов'язковою присутністю захисника. Крім того, до участі у кримінальному провадженні залучається також законний представник неповнолітнього, про що слідчий, дізнавач, прокурор виносить відповідну постанову. Законними представниками можуть бути батьки (усиновлювачі), опікуни або піклувальники особи, представники органів опіки та піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітня, недієздатна або обмежено дієздатна особа.

Процесуальний порядок повідомлення про підозру у кримінальних провадженнях, де встановлено обов'язкова участь захисника, має здійснюватися лише за його участю. Відмова захисника не може бути погоджена. Крім того, у разі повідомлення про підозру особам з вадами - німим, глухим, сліпим та їх допиті повинна бути присутня особа, яка розуміє їх ознаки. Така особа набуває статусу перекладача і наділяється правами та обов'язками, встановленими ст. 68 КПК України. Це загальний порядок повідомлення про підозру. КПК України встановлює деякі особливості письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку (ст. 298-4 КПК України).

Одночасно з врученням повідомлення про підозру особі повідомляються результати медичного огляду та висновок лікаря-спеціаліста за наявності. У разі незгоди з результатами медичного огляду або висновком лікаря-спеціаліста, особа має право протягом сорока восьми годин вимагати від дізнавача або прокурора проведення огляду.

У цьому випадку дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи за правилами, встановленими КПК України. Якщо особа не подасть клопотання про проведення експертизи у зазначений строк, відповідне клопотання може бути подано лише під час судового провадження.

Також є особливий порядок повідомлення про підозру, який пов'язаний з особливим процесуальним статусом особи.

Такий особливий порядок визначено ст. 481 КПК України. Особливість повідомлення про підозру окремим особам, які займають особливо важливе становище, проявляється в тому, що повідомлення про підозру таким особам може бути чітко визначено у КПК України лише суб'єктами правоохоронних органів.

Відповідно до зазначеного письмове повідомлення про підозру таким особам здійснюється:

1) адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові – Генеральним прокурором, його заступником, керівником обласної прокуратури в межах його повноважень;

2) народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові або іншому члену Рахункової палати, прокурору Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Директору або іншому працівнику Національного антикорупційного бюро України, заступникам Генерального прокурора, Голові Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступнику - Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора - керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

3) судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного антикорупційного бюро України - Генеральним прокурором або його заступником;

3-1) судді Вищого антикорупційного суду - Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора);

Отже, повідомлення про підозру є однією із складних і важливих процесуальних дій.

### **5.3. Допит підозрюваного. Зміна і доповнення підозри**

Після складання письмового повідомлення про підозру та вручення його підозрюваному слідчий, дізнавач зобов'язаний надати йому можливість дати показання про суть підозри. Закон не вимагає негайного проведення допиту підозрюваного, але такий допит має бути проведений у найкоротший термін після повідомлення про підозру, що дозволить підозрюваному реалізувати своє право на захист.

Під час допиту отримуються та перевіряються докази, з'ясовується ставлення підозрюваного до підозри, йому надається можливість захиститися від підозри шляхом дачі показань.

Допит підозрюваного, за винятком виняткових випадків, повинен проводитися протягом дня. Під час допиту підозрюваного на його прохання може бути присутнім захисник (його присутність як ми розглядали вище, обов'язкова у випадках, передбачених ст. 52 КПК України).

Підозрюваний допитується за місцем досудового розслідування або в іншому місці, погодженому з підозрюваним. Декількох підозрюваних по одному кримінальному провадженні допитують окремо. Одночасно дізнавач, слідчий вживає заходів, щоб підозрювані в одному кримінальному провадженні не могли спілкуватися між собою.

Після з'ясування необхідних відомостей про особу підозрюваного дізнавач, слідчий повинен з'ясувати у підозрюваного його відношення до винесеної стосовно нього підозри. Кримінальний процесуальний кодекс цього не вимагає, але з'ясування цієї інформації дозволить дізнавачу, слідчому в подальшому тактично правильно проводити досудове розслідування.

Вислухавши розмовну розповідь підозрюваного, дізнавач, слідчий може за необхідності поставити йому запитання. Пропонується з'ясувати факти та обставини, що мають значення

для кримінального провадження, і вони можуть бути: доповнювальними – спрямованими на розширення та доповнення показань, запитаннями про обставини, які підозрюваний у своїй розповіді не пояснив (забув, навмисно обійшов), не надав їм значення); конкретизуючий – спрямований на з'ясування окремих фактів; пригадування - запитання, що викликають асоціації з досліджуваною подією, допомагають запам'ятати обставини, що мають значення для справи (при цьому не допускаються запитання, що нав'язують певну відповідь); перевірка - питання для перевірки правильності даних, повідомлених свідком.

Не можна задавати навідні запитання, тобто запитання, що спонукають, примушують до певної відповіді, запитання.

Під час допиту дізнавач, слідчий може пред'явити допитуваному речові докази, документи, протоколи інших слідчих дій або матеріали технічної документації з метою викриття підозрюваного та отримання правдивих показань і достовірної інформації.

У процесі допиту дізнавач, слідчий остаточно встановлює наявність або відсутність фактів, що дають підстави сумніватися у винуватості підозрюваного, перевіряє зібрані у кримінальному провадженні докази, вирішує питання про можливість направлення кримінального провадження до суду, для вирішення питання про звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності.

Якщо підозрюваний відмовляється відповідати на запитання чи давати показання, особа, яка проводить допит, повинна негайно його зупинити. (ч. 3 ст. 224 КПК України)

Допит підозрюваного також є одним із засобів його викриття та взагалі з'ясування об'єктивної істини.

Показання підозрюваного заноситься до протоколу, який складається відповідно до вимог ст. 42, 104, 105, 224 КПК України. Він містить вступну, описову та заключну частини.

У вступній частині зазначаються: місце і дата допиту; посада та прізвище особи, яка проводила допит, та осіб, які були присутні при допиті; час початку і закінчення допиту; прізвище, ім'я та по батькові підозрюваного, рік, місяць, день і місце його народження, громадянство, національність, освіта, сімейний стан,

місце роботи, роботи чи посади, місце проживання, судимість підозрюваного та інші дані про нього, які мають значення, для обставин провадження.

В описовій частині допиту підозрюваного викладаються його показання. Його свідчення та відповіді на запитання подаються від першої особи та максимально дослівно, але без зайвої натуралізації та нецензурної термінології. За клопотанням підозрюваному надається можливість власноручно записати до протоколу, про що робиться відповідний запис у протоколі допиту. Після ознайомлення з письмовими показами, викладеними власноруч підозрюваним дізнавач, слідчий може поставити додаткові запитання. Ці запитання та відповіді на них заносяться до протоколу.

У заключній частині зазначається, що підозрюваного та інших учасників допиту ознайомлено з протоколом, а також їм роз'яснено право на внесення доповнень та зауважень.

Після закінчення допиту дізнавач, слідчий пред'являє підозрюваному протокол для ознайомлення. На прохання підозрюваного дізнавач, слідчий може його зачитати, про що робиться відповідний запис у протоколі. Підозрюваний має право вимагати внесення до протоколу доповнень і виправлень. Ці доповнення та виправлення обов'язково вносяться до протоколу. Кожна сторінка протоколу допиту повинна бути підписана підозрюваним.

Усі особи, які брали участь у допиті (адвокат, перекладач, спеціаліст та інші особи), ознайомлюються з протоколом і своїм підписом засвідчують відповідність записів у протоколі фактичним обставинам і результатам допиту.

Під час допиту підозрюваного допускається застосування звукозапису, кіно- та відеозапису (ч. 5 ст. 224 КПК України). Про це допитуваний та всі інші учасники слідчої(розшукової) дії повідомляються до її початку. Аудіо-запис повинен відображати весь хід процесуальної дії. Повторення спеціально для аудіо-запису будь-якої частини слідчої(розшукової) дії під час її проведення не допускається.

Аудіо-запис буде відтворено учасникам допиту повністю. Їхні зауваження та доповнення до аудіо-запису фіксуються у фонограмі. У протоколі також мають бути зазначені засоби

звукзапису, кінозйомки та відеозапису та повідомлення про це учасників слідчої (розшукової) дії, технічні засоби та умови проведення звукзапису, кінозйомки та відеозапису, відтворення результатів технічної дії. документація учасників слідчої (розшукової) дії та їх заяви про використання технічної документації. В якості підозрюваного може бути допитана і неповноліття особа. Допит неповнолітнього підозрюваного повинен проводитися в присутності захисника. Згідно зі статтею 491 КПК у випадках, якщо неповнолітній не досяг 16 років або якщо неповнолітній визнаний розумово відсталим, під час його допит як підозрюваного повинні бути присутні педагог, психолог або лікар. Дізнавач, слідчий роз'яснює присутнім на допиті педагогу, психологу або лікарю їх право задавати підозрюваному запитання та висловлювати свої думки. Слідчий має право відкласти питання, але про відкладене питання зазначається обов'язково в протоколі.

#### **Зміна і доповнення підозри.**

Після повідомлення особі про підозру продовжується формування сукупності доказів, а отже може бути встановлено факт вчинення іншого кримінального правопорушення або встановлені нові обставини вчиненого кримінального правопорушення. Такі обставини потребують повідомлення про нову підозру або зміни раніше повідомленої підозри (ст. 279 КПК України).

Повідомлення про нову підозру – це одночасне повідомлення особі про підозру в первинній редакції та про підозру у вчиненні іншого окремого кримінального діяння. Наприклад, одночасно з первинною підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, встановленого ст. 185 КК України оголошено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, встановленого ст. 187 КК України.

Повідомлення про нову підозру здійснюється у разі виявлення під час розслідування кримінального правопорушення, відмінного від уже розслідуваного (новий епізод).

У разі, якщо досліджені факти вказують на те, що розслідуване кримінальне правопорушення підлягає кваліфікації за іншою ознакою Кримінального кодексу України, необхідно змінити раніше повідомлену підозру. Таким чином зміною



раніше повідомленої підозри є зміна повідомлення особі про підозру у вчиненні:

а) більш тяжкого злочину, тобто кваліфікованого за законом, який передбачає більш суворе покарання. Наприклад, зміна повідомлення про підозру за ч. 1 ст. 121 КК України на ч. 2 цієї ж статті;

б) кримінальне правопорушення, яке суттєво відрізняється з точки зору фактичних обставин (зміна формулювання підозри – наприклад, замість готування до кримінального правопорушення формулюють підозру у замаху на кримінальне правопорушення; опис іншого кримінального правопорушення). - напр., замість ст. 358 КК України на статтю 366 КК України;

в) менш тяжкого злочину. Наприклад, замість ст. 126 КК України – ст. 125 КК України.

У зазначених випадках дізнавач, слідчий зобов'язаний здійснити всю процедуру повідомлення про підозру, яка встановлена ст. 278 КПК України.

Якщо частина повідомленої підозри не підтвердиться, кримінальне переслідування в цій частині має бути припинено згідно з нормами Кримінального процесуального кодексу.

Під час досудового розслідування можлива зміна повідомлення про підозру, як у бік погіршення стану підозрюваного, так і в бік його покращення. Закон також передбачає обмеження щодо повідомлення про нову підозру або заміни раніше повідомленої підозри. Йдеться про ті випадки, коли повідомлення про підозру здійснював прокурор. У таких випадках тільки прокурор має право повідомити про нову підозру або змінити вже оголошену підозру (ст. 279 КПК України).

## **Тести для самоконтролю:**

**1) Якого статусу набуває особа після повідомлення про підозру**

- а) свідка;
- б) підсудного;
- в) підзахисного;
- г) підозрюваного.

**2) З якого моменту особа набуває статусу підозрюваного?**

- а) пред'явлення обвинувачення;
- б) допиту особи як підозрюваного;
- в) коли особу повідомлено про підозру, або коли особа затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;
- г) винесення постанови про визнання особи підозрюваним.

**3) Хто уповноважений складати повідомлення про підозру?**

- а) тільки слідчий;
- б) тільки прокурор;
- в) прокурор, дізнавач або слідчий за погодженням з прокурором;
- г) слідчий суддя.

**4) Протягом якого строку треба допитати підозрюваного після вручення йому повідомлення про підозру?**

- а) не пізніше двох днів;
- б) конкретних строків в законі не визначено;
- в) негайно;
- г) не пізніше десяти днів.

**5) Протягом якого строку особі має бути вручено повідомлення про підозру?**

а) не пізніше 2 місяців з моменту складання повідомлення про підозру;

б) в день його складання, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб передбачений КПК для вручення повідомлень;

в) не пізніше 10 днів з моменту складання повідомлення про підозру;

г) не пізніше 2 днів з моменту складання повідомлення про підозру.

**6) Якщо під час досудового розслідування треба змінити повідомлення про підозру, то дізнавач, слідчий або прокурор:**

а) виносить постанову про зміну підозри, про що оголошує підозрюваному;

б) закриває кримінальне провадження щодо певної частини повідомлення про підозру, про що оголошує підозрюваному;

в) складає та вручає підозрюваному нове повідомлення про підозру;

г) складає нове повідомлення про підозру

**7) Привід підозрюваного здійснюється за:**

а) усним розпорядженням слідчого про привід;

б) ухвалою слідчого судді;

в) мотивованою постановою слідчого або дізнавача про привід;

г) дорученням слідчого, дізнавача про привід.

**8) Якими повинні бути дії слідчого, дізнавача у разі відмови підозрюваного поставити підпис у протоколі допиту підозрюваного?**

а) слідчий (дізнавач) робить відмітку про відмову від підпису на протоколі, зазначає мотиви відмови, про що сповіщає прокурора;

б) слідчий, дізнавач робить відмітку про відмову від підпису на протоколі і ставить тільки свій підпис;

в) дізнавач, слідчий робить відмітку про відмову від підпису на протоколі, зазначає мотиви відмови, про що сповіщає суддю;

г) дізнавач, слідчий запрошує захисника (законного представника), а у разі його відсутності не менше двох понятих, при яких робить відмітку про відмову від підпису на протоколі, зазначає мотиви відмови, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови.

**9) На якій стадії вручається письмове повідомлення про підозру?**

а) лише на стадії досудового розслідування;

б) тільки на стадії підготовчого провадження;

в) на стадії судового розгляду;

г) може бути вручене як і на стадії досудового розслідування так і на стадії підготовчого провадження.

**10) В чому полягає суть письмового повідомлення про підозру?**

а) в тому, що слідчий суддя робить попередній висновок про наявність злочинних відносин між конкретною особою та державою;

б) в тому, що слідчий (дізнавач) робить попередній висновок про наявність злочинних відносин між конкретною особою та державою;

в) в тому, що прокурор або слідчий (дізнавач) за погодженням з слідчим суддею робить попередній висновок про наявність злочинних відносин між конкретною особою та державою;

г) в тому, що прокурор або слідчий (дізнавач) за погодженням з прокурором робить попередній висновок про наявність злочинних відносин між конкретною особою та державою.

## **Обов'язкові та додаткові завдання:**

### *Обов'язкові завдання:*

1. Поняття та підстави письмового повідомлення про підозру під час здійснення дізнання.
2. Форма та зміст письмового повідомлення про підозру.
3. Процесуальні дії щодо забезпечення права на захист особі, якій планується повідомити про підозру.
4. Який процесуальний порядок здійснення повідомлення про підозру по кримінальним проступкам, допит підозрюваного.
5. Процесуальний порядок здійснення повідомлення про підозру
6. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку.
7. Процесуальні дії щодо забезпечення права на захист особі, яку планується повідомити про підозру.
8. Процесуальний порядок здійснення повідомлення про підозру, допит підозрюваного.

### *Додаткові завдання:*

1. Хто є підозрюваним у кримінальному провадженні?
2. Ким вручається письмове повідомлення про підозру затриманій особі?
3. Чим підтверджується повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні?
4. Випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні згідно зі ст. 52 КПК України?
5. Хто визнається захисником у кримінальному провадженні?
6. Які існують випадки залучення у кримінальному провадженні законного представника?
7. Хто має право змінити повідомлення про підозру, яку здійснив прокурор?

## РОЗДІЛ 6. ОСОБЛИВОСТІ ЗУПИНЕННЯ ТА ЗАКІНЧЕННЯ ДІЗНАННЯ

### 6.1. Підстави та умови зупинення та відновлення дізнання

Зупинення дізнання - це тимчасове вимушене припинення провадження слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій у кримінальному провадженні внаслідок появи обставин, передбачених ст. 280 КПК України, за яких досудове розслідування не може бути закінченим. Зупинення дізнання може бути здійснено лише після повідомлення особі про підозру та наявності підстав, передбачених ч. 3 ст. 298<sup>5</sup>, ст. 280 КПК України, а саме у разі, якщо:

1) підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком;

2) оголошено в розшук підозрюваного;

3) наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

4) наявні об'єктивні обставини, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану;

5) уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Рішення про зупинення досудового розслідування з цієї підстави оскарженню не підлягає.

Перелік підстав зупинення досудового розслідування є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Будь-які інші обставини, що перешкоджають закінченню досудового розслідування, наприклад: хвороба потерпілого, свідка, експерта, тривале відрядження підозрюваного, проведення експертизи або необхідність застосування тимчасового доступу до речей і документів як підстави зупинення дізнання не передбачені. Тому за наявності зазначених обставин дізнання повинно продовжуватись, а якщо його строк закінчується, дізнавач повинен порушити перед відповідним прокурором клопотання про продовження строку дізнання.

Розглянемо окремо зміст кожної з підстав зупинення дізнання та умови її застосування:

**1. Підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком (п.1 ч.1 ст.280 КПК України).**

Провадження за цією підставою може бути зупинено за наявності таких умов:

1) особу повідомлено про підозру;

2) хвороба підозрюваного є тяжкою. Закон не містить переліку захворювань, а вказує лише на те, що захворювання повинно бути тяжким. В практиці діяльності органів досудового розслідування тяжким визнається захворювання, за якого стан здоров'я підозрюваного не дозволить допитати його як підозрюваного або залучити до участі у інших слідчих (розшукових) діях;

3) хвороба має тимчасовий, а не хронічний характер. Тобто хвороба піддається лікуванню і можна очікувати одужання підозрюваного.

Якщо захворювання є хронічним, то в разі:

фізичного захворювання слід розглянути питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності за ст. 48 КК України та ст. 286 КПК України у зв'язку із зміною обстановки (особа внаслідок тяжкого захворювання перестає бути суспільно небезпечною);

психічного захворювання – про направлення провадження до суду для вирішення питання про застосування до особи примусових заходів медичного характеру;

4) захворювання підозрюваного повинно бути підтверджене медичним висновком, який засвідчує лікар, що працює в лікувальній установі, або висновком судово-медичної чи судово-психіатричної експертизи. Це означає, що для зупинення дізнання недостатньо наявності у підозрюваного лікарняного чи довідки про звернення до медичного закладу за консультацією або виписки з історії хвороби, необхідний саме медичний висновок про наявність тяжкої хвороби.

5) виконані всі слідчі (розшукові) та процесуальні дії, провадження яких можливе за відсутності хворого

підозрюваного, вжито всіх можливих заходів до знайдення, отримання та збереження всіх доказів. Тобто не можна зупинити дізнання, якщо підозрюваний хворіє на тяжку хворобу, але не виконані усі слідчі (розшукові) дії, проведення яких можливе без його участі.

Розслідування зупиняється за мотивованою постановою прокурора, або дізнавача за погодженням з прокурором, до одужання підозрюваного. Якщо ж захворів один підозрюваний, а в провадженні є декілька підозрюваних осіб, прокурор може виділити в окреме провадження матеріали досудового розслідування щодо підозрюваного, який захворів тяжкою хворобою, та зупинити у ньому досудове розслідування.

Слід враховувати й те, що якщо підозрюваний захворів тяжкою психічною хворобою, то в такому разі виникає необхідність проведення судово-психіатричної експертизи і дізнавач за ухвалою дізнавача судді може направити підозрюваного у відповідну медичну установу для дослідження, нагляду та лікування.

Згідно із ст. 509 КПК України, якщо при проведенні судово-психіатричної експертизи виникає необхідність тривалого спостереження за підозрюваним або обстеження його, суд за поданням дізнавача, погодженим з прокурором, поміщає його у відповідний медичний заклад, про що виносить постанову.

Необхідно зазначити, що зупинення розслідування з приводу призначення вказаної експертизи не допускається. Обґрунтуванням цьому служить те що:

п. 1 ст. 280 КПК України передбачає зупинення розслідування тоді, коли факт тяжкого захворювання підозрюваного вже засвідчений відповідним медичним закладом, експертом, тобто експертиза вже проведена, а не у випадку, коли вона тільки призначається, і наслідки її, тобто висновки, ще невідомі;

експертиза – завжди слідча (розшукова) дія, тому дізнання повинно продовжуватись, а не зупинятись;

при проведенні стаціонарної експертизи завжди може виникнути необхідність у додаткових даних про підозрюваного, які дізнавач і повинен витребувати та зібрати. До того ж підозрюваний може заявити бажання дати додаткові показання, а



дознавач, в свою чергу, ці показання повинен прийняти і перевірити, оскільки підозрюваний ще не визнаний психічно хворим.

Між тим, якщо підозрюваний хворіє іншим тяжким захворюванням, яке лікарем або медичною установою визнано невиліковним, дізнавачу доцільно вирішувати питання про звільнення такої особи від кримінальної відповідальності внаслідок зміни обстановки.

## **2. Оголошено в розшук підозрюваного (п. 2 ч. 1 ст. 280, 281 КПК України).**

Характерною ознакою цієї підстави зупинення дізнання є те, що органами досудового розслідування встановлено, хто вчинив кримінальний проступок, відносно цієї особи складено повідомлення про підозру, але місцезнаходження підозрюваного не встановлено, оскільки він переховується від органів дізнання і суду.

Провадження за цією підставою може бути зупинено за наявності таких умов:

1) зібрані достатні та неспростовні докази, які вказують на те, що кримінальний проступок вчинений певною особою;

2) особу повідомлено про підозру. Слід зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 278, ч. 1 ст. 298<sup>4</sup> КПК, повідомлення про підозру вручається в день його складення, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. Тобто перед оголошенням розшуку особи вона повинна набути статусу підозрюваного.

Якщо особа почала переховуватися від дізнання та суду вже після вручення їй повідомлення про підозру, то вона вже набула відповідного статусу, підтвердженням чого є, наприклад, її підпис у повідомленні про підозру.

Якщо ж повідомлення про підозру складено, але його не вручено внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, то дізнавач повинен вжити заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень (ч. 1 ст. 42, ст. 111, гл. 11 КПК України). У протилежному випадку це може бути підставою для скасування постанови дізнавача про зупинення досудового розслідування.

3) виконані всі слідчі (розшукові) дії, провадження яких можливе за відсутності підозрюваного, вжито всіх можливих заходів до знайдення, отримання та збереження всіх доказів.

Запровадження цієї умови має на меті, забезпечення реалізації принципу публічності (ст. 25 КПК України), а також дає змогу дізнавачу якомога швидше зафіксувати обставини, що мають значення для провадження, і після встановлення місця знаходження підозрюваного відразу розпочати виконання дій за його участю;

4) встановлено, що підозрюваний переховується від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності.

5) вжито усіх заходів щодо встановлення місцезнаходження підозрюваного, але встановити його місцезнаходження не виявилось можливим. Тобто допитано як свідків родичів, сусідів, колег по роботі підозрюваного, проведено обшуки за місцем його реєстрації, проживання та у інших місцях, де може перебувати підозрюваний, надано доручення оперативним підрозділам щодо встановлення його місцезнаходження, отримано відповідні відомості з місця роботи (навчання) підозрюваного, із закладів охорони здоров'я за місцем його проживання, міграційної служби, прикордонної служби та інших установ.

б) винесено постанову про оголошення підозрюваного у розшук та забезпечено виконання цієї постанови. Це означає, що дізнавач повинен направити постанову про оголошення підозрюваного у розшук разом із дорученням про здійснення розшуку до відповідного оперативного підрозділу, яким заводиться оперативно-розшукова справа. До постанови дізнавач долучає копії матеріалів кримінального провадження (копії повідомлення про підозру, протоколів слідчих дій, копії паспорту підозрюваного та інших документів, що засвідчують його особу та містять відомості щодо його анкетних даних, родинних зв'язків, кола спілкування тощо).

Про зупинення дізнання прокурор, дізнавач за погодженням з прокурором виносить мотивовану постанову. Якщо ж у кримінальному провадженні є декілька підозрюваних, а переховується лише один з них, прокурор може виділити

матеріали досудового розслідування відносно нього в окреме провадження та зупинити у ньому досудове розслідування.

**3. Наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва (п. 3 ч. 1 ст. 280 КПК України).**

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження регламентується розділом IX КПК України та полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження (ст. 542 КПК України).

Потреба у міжнародному співробітництві виникає, коли наприклад необхідно допитати свідка, який перебуває на території іноземної держави, або витребувати документи від певних установ та організацій інших країн. При здійсненні міжнародного співробітництва потрібно обов'язково звернути увагу на наявність міжнародного договору між Україною та іноземною державою про взаємну допомогу у кримінальних справах, а також на умови цього договору. За відсутності такого договору міжнародне співробітництво можливе на засадах взаємності (ст. 544 КПК України).

Міжнародне співробітництво здійснюється шляхом надсилання судом, прокурором або дізнавачем за погодженням з прокурором до уповноваженого (центрального) органу України запиту про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює (ст. 551 КПК України). Уповноважений (центральный) орган України протягом 10-ти днів надсилає запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо, або дипломатичним шляхом.

У разі відмови у направленні запиту всі матеріали протягом 10-ти днів повертаються відповідному органу України з викладом недоліків, які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту.

В рамках міжнародного співробітництва органи досудового розслідування та суду мають змогу клопотати перед іноземною країною провести необхідні процесуальні дії на території цієї іноземної країни і надання результатів цих процесуальних дій до України. Також в рамках міжнародного співробітництва, органи розслідування та суду України можуть здійснювати на території України процесуальні дії, про необхідність проведення яких звернулася з запитом іноземна держава.

Враховуючи вищевикладене можливо зазначити, що зупинення досудового розслідування за п. 3 ч. 1 ст. 280 КПК України можливе лише за наступних умов:

- 1) особу повідомлено про підозру;
- 2) під час дізнання проведені всі можливі слідчі (розшукові) та процесуальні дії, проведення яких можливе до виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва;
- 3) наявна підстава для здійснення міжнародного співробітництва під час дізнання.

Про зупинення дізнання прокурор, дізнавач за погодженням з прокурором виносить мотивовану постанову.

**4. Наявні об'єктивні обставини, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану (п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК України).**

Зазначеним пунктом ч. 1 ст. 280 КПК України доповнено згідно із Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 2201-IX від 14.04.2022.

Провадження за цією підставою може бути зупинено за наявності таких умов:

- 1) особу повідомлено про підозру;
- 2) у країні введено воєнний стан. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для

відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

3) наявні об'єктивні підстави, за яких неможливо подальше проведення досудове розслідування та прийняття законного рішення у кримінальному провадженні. Тобто, наприклад, на території за місцем розташування органу дізнання, суду, відбуваються бойові дії, або вона є оточеною (тимчасово окупованою).

4) до зупинення досудового розслідування дізнавач виконав всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе.

Про зупинення дізнання прокурор, дізнавач за погодженням з прокурором виносить мотивовану постанову.

**5. Уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Рішення про зупинення досудового розслідування з цієї підстави оскарженню не підлягає (п. 5 ч. 1 ст. 280 КПК України).**

Провадження за цією підставою може бути зупинено за наявності таких умов:

1) особу повідомлено про підозру;

2) відносно підозрюваного уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого. Тобто ця особа, яка має статус підозрюваного, включена відповідним уповноваженим органом до списку для обміну як військовополонений (п. 28 ч. 1 ст. 3 КПК України). Уповноваженим органом на прийняття рішення щодо обміну осіб як військовополонених є Головне управління розвідки Міністерства оборони України.

3) підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Це означає, що підозрюваний, будучи повідомленими про свої права та обов'язки, розуміючи наслідки

свого рішення, надає свою згоду на обмін як військовополоненого та підтверджує цю згоду у письмовій формі.

4) до зупинення досудового розслідування дізнавач виконав всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе.

Про зупинення дізнання прокурор, дізнавач за погодженням з прокурором виносить мотивовану постанову.

**Перелік підстав зупинення дізнання** (ст. 280 КПК України), є **вичерпним** і не підлягає розширеному тлумаченню. Будь-які інші обставини, що перешкоджають закінченню досудового розслідування, наприклад: хвороба потерпілого, експерта, тривале відрядження підозрюваного, необхідність встановлення якогось факту рішенням адміністративного, господарського суду не можуть бути підставою до зупинення досудового розслідування.

Тому за наявності зазначених обставин, дізнання повинно продовжуватись, а якщо строк дізнання закінчується, дізнавач повинен порушити перед відповідним прокурором клопотання про його продовження.

**Загальні процесуальні вимоги щодо прийняття рішення про зупинення дізнання:**

1) у разі прийняття рішення про зупинення дізнання, прокурор або дізнавач за погодженням із прокурором складає мотивовану постанову;

2) в описовій частині постанови зазначається дата, час, місце вчинення кримінального проступку й інші обставини провадження, які відомі органу досудового розслідування, а також статті КК України, під ознаки якої підпадає цей кримінальний проступок, а також зазначається про наявність підстав та виконання необхідних умов для зупинення дізнання, з посиланням на відповідні статті КПК України;

3) в резолютивній частині постанови викладається рішення про зупинення дізнання. В необхідних випадках у постанові зазначається також і рішення про оголошення розшуку підозрюваного;

4) постанову підписує дізнавач та затверджує прокурор, або прокурор підписує таку постанову самостійно;

5) відомості про зупинення дізнання вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

б) копія постанови надсилається стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

7) під час зупинення дізнання не можуть проводитись слідчі (розшукові) дії, окрім спрямованих на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

Також слід зазначити, що якщо підстави для зупинення у кримінальному провадженні стосуються не всіх підозрюваних, прокурор має право виділити матеріали досудового розслідування відносно окремого підозрюваного та прийняти рішення про його зупинення.

Постанова про зупинення досудового розслідування (окрім зупинення на підставі п. 5 ч. 1 ст. 280 КПК України) може бути оскаржена підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, шляхом подання скарги слідчому судді у строк 10-ти днів з дня отримання особою копії постанови про зупинення досудового розслідування (п.2 ч.1 ст. 303, ч.1 ст. 304 КПК України).

#### **Відновлення дізнання.**

Якщо підстави, що були причиною зупинення провадження, перестали існувати, то відповідно до ст. 282 КПК України досудове розслідування у зупиненому провадженні обов'язково відновлюється. А саме, досудове розслідування підлягає відновленню за наступних підстав:

- 1) підозрюваний видужав;
- 2) встановлено місцезнаходження підозрюваного;
- 3) завершено проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва;
- 4) припинено чи скасовано воєнний стан;
- 5) обмін військовополоненого проведено або такий обмін не відбувся;
- б) наявна можливість подальшого проведення досудового розслідування за існуючих умов;

7) у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій;

8) у разі скасування слідчим суддею постанови про зупинення досудового розслідування.

Копія постанови про відновлення досудового розслідування невідкладно надається, а у випадку неможливості надання надсилається у триденний строк стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Відомості про відновлення дізнання вносяться дізнавачем, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

## **6.2. Підстави і процесуальний порядок закриття кримінального провадження за наслідками проведення дізнання**

Закінчення досудового розслідування є заключним етапом діяльності органу досудового розслідування у кримінальному провадженні.

На цьому етапі дізнавач здійснює оцінювання зібраних доказів з точки зору належності, допустимості, достовірності, та оцінює сукупність зібраних доказів з точки зору достатності для прийняття відповідного процесуального рішення у кримінальному провадженні.

Відповідно до ст. 283, 301 КПК України, дізнання може бути закінчене шляхом прийняття одного з зазначених рішень:

- 1) закриття кримінального провадження;
- 2) звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 3) звернення до суду з обвинувальним актом;
- 4) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 5) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру.

Відомості про закінчення досудового розслідування вносяться прокурором до ЄРДР.

Розглянемо більш детально підстави і процесуальний порядок закриття кримінального провадження.



**Закриття кримінального провадження** – це одна із форм закінчення досудового розслідування, що полягає у прийнятті прокурором, дізнавачем рішення про припинення кримінального провадження (здійснення кримінального переслідування) і вирішення інших процесуальних питань, а саме: вирішення долі речових доказів; скасування запобіжних заходів щодо підозрюваного; скасування застосованих заходів забезпечення кримінального провадження; роз'яснення заінтересованим учасникам досудового розслідування прав, що виникають у них у зв'язку із прийняттям цього рішення.

**Підстави закриття кримінального провадження.**

Кримінальне провадження закривається на стадії досудового розслідування за наступних підстав:

1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України);

2) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України);

3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати (п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України);

4) помер підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого (п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України);

5) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК України);

6) потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України);

7) існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав,

передбачених п.п.1, 2, 4, 9 ч.1 ст.284 КПК України, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності (п. 9<sup>1</sup> ч. 1 ст. 284 КПК України);

8) після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи (п. 10 ч.1 ст. 284 КПК України).

Також останнім абзацом ч.1 ст. 284 КПК України встановлено, що дізнавач, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження у разі, коли строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру.

**Відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України)** означає, що діяння (дія або бездіяльність людини), у зв'язку з припущенням про наявність якого розпочато кримінальне провадження в дійсності не мало місця. Наприклад: припускали, що людина, яка зникла – вбита, але виявилось, що вона жива. Або припускалося, що будинок знищений шляхом підпалу, але в ході досудового розслідування було з'ясовано, що займання будинку відбулося внаслідок влучання блискавки.

Розглядувана підстава є реабілітаційною, а тому закриття провадження за цією підставою надає право на реабілітацію особі, стосовно якої була висунута підозра.

**Відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України)** свідчить про те, що діяння (дія або бездіяльність), з приводу якого було розпочате провадження, дійсно вчинене людиною, але воно не визнається кримінальним законом як кримінальне правопорушення. Іншими словами, подія, з приводу якої велося розслідування, хоча і була в дійсності, але не є кримінальним правопорушенням.

В ряді випадків закон прямо вказує на обставини, в силу яких діяння не визнаються кримінальним правопорушенням. Згідно з ч.2 ст. 11 КК України, не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і

містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

За цією ж підставою закривається кримінальне провадження у разі, коли встановлено, що особа на момент вчинення суспільно небезпечного діяння **не досягла одинадцятирічного віку**.

Якщо ж буде встановлено, що суспільно-небезпечне діяння вчинила особа у віці від 11 років і до виповнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність, то вона за ці дії не несе кримінальної відповідальності. Але відносно такої особи розпочинається кримінальне провадження, яке після проведення досудового розслідування направляється до суду для застосування стосовно неповнолітнього примусових заходів виховного характеру (гл. 38 пар. 2 КПК України). Цей порядок буде розглянутий дещо пізніше.

Підстава закриття кримінального провадження, передбачена п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, є реабілітаційною. Це означає, що особа, стосовно якої була висунута підозра, може реабілітуватися, тобто відновити усі свої права, які були обмежені під час досудового розслідування.

**Невстановлення достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді і вичерпання можливості їх отримати (п. 3 ст. 284 КПК України)** є підставою для закриття провадження за наступних умов:

а) повинна бути встановлена наявність події та складу кримінального правопорушення;

б) особі, щодо якої приймається рішення про закриття провадження, повинно бути повідомлено про підозру (складено обвинувальний акт);

в) під час провадження органами розслідування вичерпані всі процесуальні можливості для подальшого збору доказів (тобто проведені всі можливі слідчі (розшукові) та процесуальні дії, спрямовані на отримання доказів);

г) доказів, що є в матеріалах кримінального провадження стосовно причетності особи до вчинення кримінального правопорушення, недостатньо для притягнення її до кримінальної відповідальності.

**Смерть підозрюваного, обвинуваченого, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю (п.5 ч.1 ст. 284 КПК України) є підставою для закриття кримінального провадження, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого.**

Смерть особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, є підставою для закриття кримінального провадження незалежно від того, чи було повідомлено їй про підозру, чи ні. Якщо особі не повідомлялося про підозру то кримінальне провадження за цією підставою закривається лише тоді, коли під час розслідування зібрано достатньо доказів, що підтверджують, що кримінальне правопорушення вчинено померлим. Якщо таких доказів немає, розслідування повинно продовжуватися з метою забезпечення розкриття кримінального правопорушення.

Закриття провадження у зв'язку зі смертю особи, що підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, не реабілітує померлого, тому, якщо родичі цієї особи переконані, що померлий був невинним, вони мають право клопотати про подальше здійснення досудового розслідування з метою реабілітації померлого, або закриття кримінального провадження щодо нього за реабілітаційних підстав (за відсутності події кримінального правопорушення, складу кримінального правопорушення, тощо).

**Існування вироку по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК України) є беззаперечною підставою для закриття кримінального провадження, оскільки заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення є однією із загальних засад кримінального провадження (п. 12 ч. 1 ст. 7, ст. 19 КПК України).**

Після вступу в законну силу вирок чи ухвала суду є обов'язковими для всіх державних, громадських установ, підприємств, організацій, посадових осіб та громадян, і підлягають обов'язковому виконанню на всій території України.

Зазначені процесуальні рішення набувають сили преюдиціальності. Це означає, що в основу прийняття процесуального рішення, яким вирішується кримінальне провадження, може бути покладено раніше винесений вирок або ухвалу суду за тим же фактом. За цим правилом, особа не може бути двічі притягнута до кримінальної відповідальності або засуджена за вчинення одного і того ж кримінального правопорушення, тобто, якщо існуючий у відношенні даної особи вирок по тому ж обвинуваченню або ухвала суду про закриття провадження по цьому ж обвинуваченню не скасовані, то кримінальне провадження підлягає закриттю.

**Якщо потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України), це також є підставою для закриття кримінального провадження.**

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення – це провадження, яке може бути розпочато дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, перелік яких зазначено у п. 1 ч. 1 ст. 477 КПК України.

Відповідно, якщо під час розслідування буде встановлено ознаки вчинення кримінального правопорушення, зазначеного у переліку, а також встановлено факт відсутності відповідної заяви потерпілого про притягнення винної особи до кримінальної відповідальності, таке провадження підлягає закриттю.

Слід звернути увагу, що це не стосується кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством; у таких провадженнях досудове розслідування проводиться у загальному порядку. До вказаних кримінальних правопорушень відносяться такі, обставини вчинення яких свідчать про наявність у діянні хоча б одного з елементів (ознак), перелічених у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

З метою здійснення правильної кваліфікації таких кримінальних правопорушень слід звернути увагу на ст. 67 КК України (обставини, що обтяжують покарання), яка містить п.

б) вчинення кримінального правопорушення щодо .... малолітньої дитини або у присутності дитини; та п. 6<sup>-1</sup>) вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

**Існування не скасованої постанови дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності (п. 9<sup>-1</sup> ч. 1 ст. 284 КПК України) є підставою для закриття кримінального провадження, яка сформульована з урахуванням преюдиціальності, що стосується процесуальних рішень прокурора чи органу досудового розслідування, якими закінчується стадія досудового розслідування. Для закриття кримінального провадження за цією підставою потрібні наступні умови:**

- кримінальне провадження було раніше закрито лише з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України;
- раніше прийнята постанова стосується того ж самого факту, що розслідується у чинному кримінальному провадженні. А саме співпадають час, місце вчиненого діяння, завдана шкода, особа яка притягалася до кримінальної відповідальності у якості підозрюваного (якщо таке рішення було), та інші відомості;
- постанова про закриття кримінального провадження, що прийнята раніше, не скасована у передбаченому законом порядку.

**Якщо після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України), кримінальне провадження підлягає закриттю.**

Здійснення досудового розслідування обмежується процесуальними строками. Відповідно до ч. 3 ст. 219 КПК України строки досудового розслідування можливо розділити на два види:

1) строк досудового розслідування з моменту внесення інформації до ЄРДР і до повідомлення про підозру;

2) строк з моменту повідомлення про підозру і до прийняття кінцевого рішення на стадії досудового розслідування.

Підстава закриття кримінального провадження, передбачена п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, застосовується саме у разі повідомлення особі про підозру.

Стосовно провадження дізнання, рішення про закриття кримінального провадження за п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України застосовується якщо строки дізнання не були продовжені, а з моменту повідомлення про підозру **минули наступні строки:**

- сімдесят дві години – якщо особа була затримана особи згідно ч. 4 ст. 298<sup>-2</sup> КПК України;

- двадцять діб – у таких випадках: 1) підозрюваний не визнає вину; 2) встановлені підстави проведення додаткових процесуальних, слідчих (розшукових) дій; 3) кримінальний проступок вчинено неповнолітнім;

- один місяць – у тому випадку коли підозрюваний надасть клопотання щодо проведення експертизи. Зазначений строк застосовується тих випадків, коли підозрюваний не погоджується з висновками медичного освідування або висновком спеціаліста. У такому разі особа впродовж 48 годин звертається з клопотанням до дізнавача про проведення відповідної експертизи.

**Окрім того, відповідно до останнього абзацу ч.1 ст. 1 ст. 284 КПК України, дізнавач, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження також у разі, коли строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру.**

Ця підстава застосовується у кримінальних провадженнях, в яких жодній особі не повідомлялося про підозру, а строк досудового розслідування вичерпано і його неможливо продовжити відповідно до норм КПК України.

Слід зазначити, що дізнавач вправі закрити кримінальне провадження лише за підставами, зазначеними у п. 1, 2, 4, 9, 9<sup>-1</sup> ч. 1 ст. 284 КПК України і лише за умови, якщо у кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру.

Прокурор може закрити кримінальне провадження за наявності підстав, передбачених ч.1 ст. 284 КПК, у тому числі щодо підозрюваного, крім випадку, передбаченого абз.4 ч.1 ст. 284 КПК, яким визначено, що закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої п.3-1 ч.1 ст. 284 КПК, здійснюється судом за клопотанням прокурора.

При цьому рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення (ч.5 ст. 284 КПК).

Також при закритті кримінального провадження на підставі п.5 ч.1 ст. 284 КПК прокурор до винесення постанови про закриття кримінального провадження повинен направити одному з близьких родичів або члену сім'ї, коло яких визначено КПК, та/або захиснику померлого письмове повідомлення про можливість закриття кримінального провадження у зв'язку із смертю підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, із роз'ясненням права заявити клопотання про непогодження із закриттям кримінального провадження. (ч.10 ст. 284 КПК).

Після прийняття рішення про закриття кримінального провадження учасники кримінального провадження, яких вона стосується, мають право на її оскарження.

Так, копія постанови дізнавача про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, прокурору. При цьому прокурор протягом 20-ти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Також постанова дізнавача про закриття кримінального провадження може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом 10-ти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копією постанови (ч. 6 ст. 284 КПК).

Копія постанови прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи надсилається заявнику, одному із близьких родичів або члену сім'ї, коло яких визначено цим Кодексом, та/або захиснику



померлого, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, які мають право її оскаржити слідчому судді у строк 10-ти днів з дня отримання особою копії постанови про закриття кримінального провадження (ч.6 ст.284, п.4 ч.1 ст. 303, ч.1 ст. 304 КПК).

Слід звернути увагу і на те, що лише судом можуть бути застосовані підстави закриття кримінального провадження, які передбачають так звані альтернативні способи розв'язання кримінально-правового конфлікту (звільнення від кримінальної відповідальності). Застосування цих підстав пов'язано з встановленням винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, а тому застосовуються ці підстави закриття провадження лише судом, з урахуванням принципу презумпції невинуватості. Згідно КПК України, кримінальне провадження закривається виключно судом за такими підставами:

1) у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності;

2) з підстави, передбаченої п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК України, коли не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Вказані підстави застосовуються судом у судових стадіях кримінального провадження. Якщо вони будуть встановлені на стадії досудового розслідування, орган досудового розслідування складає та подає до суду клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, або клопотання.

У разі встановлення підстав закриття кримінального провадження за п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК України на стадії досудового розслідування прокурор складає клопотання про закриття кримінального провадження та направляє його до суду.

Відомості про прийняття рішення про закриття кримінального провадження обов'язково вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

### **6.3. Підстави і процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності**

Окрім закриття кримінального провадження, законодавцем, згідно зі ст. 285-289 КПК України, передбачено звільнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, від кримінальної відповідальності у таких випадках:

1) дійове каяття (ст. 45 КК України; ст. 285-289 КПК України);

2) примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК України; ст. 285-289 КПК України);

3) передача особи на поруки (ст. 47 КК України; ст. 285-289 КПК України);

4) зміна обстановки (ст. 48 КК України; ст. 285-289 КПК України);

5) закінчення строків давності (ст. 49 КК України; ст. 285-289 КПК України);

6) застосування примусових заходів виховного характеру (ч.1 ст. 97 КК України; ст. 285-289, 497 КПК України).

**Відповідно до ч.1 ст. 286 КПК України, звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення здійснюється судом.**

**Розглянемо процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності:**

1) Особі, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення та щодо якої передбачена можливість звільнення від кримінальної відповідальності у разі здійснення передбачених законом України про кримінальну відповідальність дій, роз'яснюється право на таке звільнення. З таким правом особа повинна бути ознайомлена під час її ознайомлення з правами на захист.

Підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, повинно бути роз'яснено:

суть підозри чи обвинувачення;

підставу звільнення від кримінальної відповідальності;

право заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави;

у разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку.

2) Отримавши згоду підозрюваного на звільнення від кримінальної відповідальності за наявності відповідних на це підстав, прокурор складає клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, у якому зазначає:

найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

анкетні відомості підозрюваного (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

прізвище, ім'я, по батькові та займана посада прокурора;

виклад фактичних обставин кримінального правопорушення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання підозри;

розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та відомості про її відшкодування;

докази, які підтверджують факт вчинення особою кримінального правопорушення;

наявність обставин, які свідчать, що особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, та відповідна правова підстава;

відомості про ознайомлення з клопотанням потерпілого та його думка щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності;

дата та місце складення клопотання.

**До клопотання прокурора повинна бути додана письмова згода особи на звільнення від кримінальної відповідальності.**

3) Прокурор ознайомлює з клопотанням потерпілого та з'ясовує його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності.

4) Без проведення досудового розслідування у повному обсязі, прокурор надсилає складене ним клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності до суду.

Тепер більш детально розглянемо умови та процесуальний порядок звільнення від кримінальної відповідальності враховуючи особливості кожної з підстав.

**Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України)** можливе за наступних умов:

1) особа вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;

2) зазначена особа після вчинення кримінального правопорушення щиро покалася;

3) активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення;

4) повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Для звільнення особи від кримінальної відповідальності за цієї підстави важливо доведення зазначених умов, тобто під час досудового розслідування повинно бути зафіксовано у відповідних процесуальних документах (протоколі допиту свідків, потерпілого, протоколі слідчого експерименту та ін.), що підозрюваний дійсно щиро покався, добровільно відшкодував заподіяні збитки, надав правдиві показання щодо обставин вчиненого кримінального правопорушення та показав, наприклад, місце зберігання викраденого у потерпілого майна.

**Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України)** можливе за наступних умов:

1) особа вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння

або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;

2) особа примирилася з потерпілим;

3) особа відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Для звільнення особи від кримінальної відповідальності необхідно в ході досудового розслідування встановити та належним чином зафіксувати у процесуальних документах факт примирення винної особи із потерпілим, добровільне відшкодування нею збитків або усунення заподіяної потерпілому шкоди.

**Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України)** можливе за наступних умов:

1) особа вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;

2) особа щиро покаялася;

3) від підприємства, установи чи організації надійшло клопотання про передачу особи на поруки;

4) особа повинна протягом року з дня передачі її на поруки виправдати довіру колективу, не ухилятися від заходів виховного характеру та не порушувати громадський порядок.

Рішення про взяття особи на поруки приймається на загальних зборах підприємства, установи, організації за місцем роботи підозрюваного, прийняте рішення оформлюється протоколом, який долучається до матеріалів кримінального провадження.

Відповідно до ч.2 ст. 47 КК України, у разі порушення умов передачі на поруки особа притягається до кримінальної відповідальності за вчинене нею кримінальне правопорушення.

Так, із ч. 1 ст. 289 КПК України, якщо протягом року з дня передачі особи на поруки колективу підприємства, установи чи

організації вона не виправдає довіру колективу, ухилятиметься від заходів виховного характеру та порушуватиме громадський порядок, загальні збори відповідного колективу можуть прийняти рішення про відмову від поручительства за взяту ними на поруки особу. Відповідне рішення направляється до суду, який прийняв рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Переконавшись у порушенні особою умов передачі на поруки, суд своєю ухвалою скасовує ухвалу про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею її на поруки та направляє матеріали провадження для проведення досудового розслідування в загальному порядку чи здійснює судове провадження в загальному порядку, якщо питання про звільнення від кримінальної відповідальності було прийняте після направлення обвинувального акта до суду (ч.3 ст. 289 КПК).

Таким чином, фактичне звільнення особи від кримінальної відповідальності відбувається після закінчення строку взяття на поруки (1 рік), за умови виконання нею взятих на себе зобов'язань.

**Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України)** можливе за наступних умов:

1) особа вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;

2) на час кримінального провадження внаслідок зміни обстановки вчинене особою діяння втратило суспільну небезпечність;

3) на час кримінального провадження внаслідок зміни обстановки особа перестала бути суспільно небезпечною.

Наприклад, якщо особа вчинила кримінальний проступок, перебуваючи у скрутному матеріальному становищі, але в подальшому влаштувалася на роботу, отримала офіційне джерело

доходів, відшкодувала завдану шкоду потерпілому та фактично перестала бути суспільно небезпечною, така особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки.

**Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України)** можливе, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки:

- 1) 2 роки - у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі;
- 2) 3 роки - у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі, чи у разі вчинення нетяжкого злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років.

Прокурор, при наявності підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ч. 1 ст. 49 КК України), складає відповідне клопотання і направляє його до суду.

Якщо в ході досудового розслідування протягом строків, зазначених у ч. 1 ст. 49 КК України, не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, то прокурор виносить клопотання про направлення провадження до суду для вирішення питання про його закриття у зв'язку із закінченням строків давності.

Необхідно зазначити, що давність притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин у віці до 18 років, застосовується відповідно до ст. 49 та 80 КК з урахуванням положень, передбачених ст. 106 КК України, відповідно до яких до зазначених осіб у разі вчинення кримінального проступку встановлюється строк давності – 2 роки.

Також, відповідно до ч. 2 ст. 49 КК України, перебіг давності зупиняється, якщо особа, що вчинила кримінальне правопорушення, ухилилася від досудового розслідування або суду. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання, а з часу вчинення кримінального проступку - п'ять років. У цьому разі особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з часу

вчинення кримінального правопорушення минуло п'ятнадцять років.

**Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 97 КК України, 497 КПК України) можливе за наступних підстав:**

- 1) особа є неповнолітньою;
- 2) вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин;
- 3) виправлення особи можливе без застосування покарання.

Слід зазначити, що у разі ухилення неповнолітнього, що вчинив кримінальне правопорушення, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності (ч.3 ст. 97 КК України).

Прокурор за умов, зазначених в ч. 1 ст. 97 КК України, може прийняти рішення про направлення до суду клопотання про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності та застосуванням до нього заходів виховного характеру.

Важливою умовою застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру є те, що відповідне клопотання може бути складене прокурором і надіслане до суду лише **за умови, що неповнолітній обвинувачений та його законний представник проти цього не заперечують** (ч.2 ст. 497 КПК України).

#### **6.4. Закінчення дізнання складанням обвинувального акту**

Закінчення дізнання складанням обвинувального акту має деякі процесуальні особливості, а саме:

1. Після повідомлення про підозру і проведення всіх необхідних процесуальних дій, у строки, визначені КПК України, дізнавач зобов'язаний надати прокурору усі матеріали провадження, відповідно до ст. 301 КПК України.

У разі, якщо підозрюваний був затриманий відповідно до ч. 4 ст. 298-2 КПК України, дізнавач зобов'язаний не пізніше 72-х годин надати усі матеріали, що зібрані під час дізнання,



прокурору. Матеріали подаються разом з повідомленням про підозру. Про факт передання матеріалів прокурору дізнавач невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого.

2. Отримавши матеріали від дізнавача, прокурор зобов'язаний вчинити одну з перелічених у ст. 301 КПК України дій:

- 1) Звернутися до суду:  
з обвинувальним актом;  
клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру;  
клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру;  
клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності;
- 2) повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій, з продовженням строку дізнання до 1-го місяця та звільнити затриману особу;
- 3) закрити кримінальне провадження та негайно звільнити особу, яка була затримана за ч. 4 ст. 298-2 КПК України;
- 4) направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства у разі встановлення ознак злочину.

3. Якщо прокурором буде прийнято рішення про звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурор зобов'язаний забезпечити ознайомлення сторони захисту з матеріалами дізнання, а саме забезпечити надання особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику копій матеріалів дізнання. Таке ознайомлення здійснюється шляхом вручення особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику копій матеріалів дізнання, про що складається відповідний процесуальний документ.

Якщо вручити зазначені матеріали неможливо, вони вручаються у процесуальному порядку, передбаченому для вручення повідомлень, а саме шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи

перебування таких осіб. Якщо зазначені вище особи відмовляться отримувати матеріали дізнання для ознайомлення, чи зволікатимуть в їх отриманні, зазначені особи вважаються такими, що отримали доступ до матеріалів дізнання. Про це складається протокол, який підписується прокурором та особою, що відмовилася отримувати копії матеріалів дізнання, або ж протокол підписує особисто прокурор, якщо особа не з'явилася для отримання копій матеріалів дізнання.

**Слід зазначити, що КПК України передбачає можливість розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні.**

Так, відповідно до ст. 302 КПК України прокурор має право надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні. Зазначене рішення прокурор має право прийняти, якщо підозрюваний:

- беззаперечно визнає свою винуватість;
- не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини;
- надає згоду щодо розгляду обвинувального акта за його відсутності;

Також важливою умовою відсутність заперечень стосовно такого розгляду обвинувального акта з боку потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Перед тим, як прийняти зазначене рішення, прокурор, дізнавач обов'язково зобов'язані виконати наступні дії:

- роз'яснити зміст встановлених в ході досудового розслідування обставин підозрюваному, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

- роз'яснити вказаним особам про те, що надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку позбавляє їх права оскаржувати вирок в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини;

- впевнитися у тому, що підозрюваний, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, добровільно надали свою згоду на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.

У разі направлення до суду обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, до нього додаються:

- письмова заява підозрюваного, що складена у присутності захисника, про беззаперечне визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з ч.2 ст. 302 КПК України, та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні;

- письмова заява потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, щодо згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з ч.2 ст. 302 КПК України, та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні;

- матеріали досудового розслідування, у тому числі документи, які засвідчують беззаперечне визнання підозрюваним своєї винуватості.

**Відповідно до ст. 291 КПК України, обвинувальний акт складається дізнавачем та затверджується прокурором, або він може бути складений прокурором, та має містити наступні відомості:**

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер. На початку обвинувального акта зазначається його назва та найменування кримінального провадження у зв'язку із закінченням розслідування якого був складений обвинувальний акт. Поняття «найменування кримінального провадження» слід розуміти як викладення основної інформації про кримінальне провадження, за якою можливо чітко відрізнити одне кримінальне провадження від іншого. Такою інформацією є дуже стисла інформація про вчинене діяння, прізвище потерпілого (якщо він є у кримінальному провадженні) та прізвище обвинуваченого. Крім

цього, вказується і реєстраційний номер кримінального провадження;

2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство). У списку з метою нерозголошення відомостей про осіб, щодо яких застосовані заходи безпеки, замість їх справжніх прізвища, ім'я і по батькові зазначається псевдонім, а замість адреси — назва органу, який здійснює заходи безпеки, та його адреса;

4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада дізнавача, прокурора. Слід звернути увагу, що найменування посади повинно бути зазначено повністю, тобто без використання скорочень та аббревіатур, це саме стосується і П.І.Б. відповідних посадових осіб;

5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення. В обвинувальному акті повинні бути викладені фактичні дані, встановлені під час досудового розслідування, які вказують на наявність у вчиненому діянні складу кримінального правопорушення, в тому числі час, місце, спосіб вчинення кримінального правопорушення, форма вини, мотив, мета його вчинення;

6) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання. Зазначені обставини зазначені ст. 67 та ст. 66 КК України відповідно та підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;

7) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

8) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);

9) дату та місце його складення та затвердження.

До обвинувального акту додається:

1) реєстр матеріалів досудового розслідування (який згідно ст. 109 КПК України повинен містити: номер та найменування процесуальної дії, проведеної під час досудового розслідування, а також час її проведення; реквізити процесуальних рішень, прийнятих під час досудового розслідування; вид заходу забезпечення кримінального провадження, дату і строк його застосування);

2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;

3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування;

4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного.

**Надавати до суду інші документи до початку судового розгляду КПК України заборонено.**

### **6.5. Підстави і процесуальний порядок направлення до суду клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру**

Підстави та процесуальний порядок закінчення досудового розслідування шляхом направлення до суду клопотання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру (ст. 497, 498 КПК України).

Як вже було зазначено вище, відповідно до ст. 497 КПК України, якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, необережного нетяжкого злочину без застосування кримінального покарання, він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду. При цьому обов'язковою умовою подання прокурором такого клопотання є відсутність проти цього заперечень з боку неповнолітнього

обвинуваченого та його законного представника (ч. 1, 2 ст. 497 КПК України).

Також, згідно із ч.1 ст. 498 КПК України, кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється внаслідок вчинення особою, яка після досягнення 11-річного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Якщо під час досудового розслідування не буде встановлено підстав для закриття кримінального провадження, тоді відносно особи, зазначеної у ч.1 ст. 498 КПК України, може бути складено клопотання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру. Вказане клопотання складає дізнавач та передає для затвердження прокурору, або прокурор складає таке клопотання самостійно та надсилає його до суду в порядку, передбаченому КПК (ч.5 ст. 499 КПК України).

Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру складається відповідно до вимог ст. 291 КПК України та повинно містити інформацію про примусовий захід виховного характеру, який пропонується застосувати (ч.1 ст. 292 КПК України). Передача зазначеного клопотання до суду здійснюється із дотриманням вимог ч.1 ст. 293 КПК України.

Відповідно до ч.2 ст. 105 КК України, до неповнолітнього можуть бути застосовані наступні примусові заходи виховного характеру:

застереження;

обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;

передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;

покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;

направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але

на строк, що не перевищує трьох років. Умови перебування в цих установах неповнолітніх та порядок їх залишення визначаються законом.

Звернення до суду із клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру в порядку ст. 498 КПК України відрізняється від звернення до суду із клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру в порядку ст. 497 КПК України, тим, що у першому випадку примусові заходи виховного характеру застосовуються до неповнолітнього, який не досяг віку, з якого настає кримінальна відповідальність, в зв'язку з чим його взагалі не можна притягнути до кримінальної відповідальності. В другому ж випадку особа досягла відповідного віку і підлягає притягненню до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, однак звільняється від неї за наявності передбачених законом підстав.

**Підстави та процесуальний порядок закінчення досудового розслідування шляхом направлення до суду клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 511 КПК України).**

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що:

- 1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;
- 2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку.

Якщо під час досудового розслідування будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, дізнавач виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування і продовжує його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України.

Закінчення досудового розслідування у провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру відбувається прийняттям одного з наступних процесуальних рішень: закриттям кримінального провадження; складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.

Рішення про закриття кримінального провадження може відбутися за реабілітаційними підставами та підставами, які не є альтернативними способами розв'язання кримінально-правового конфлікту.

Відповідно до ч. 2 ст. 511 КПК України, закрити кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру вправі лише прокурор, про що він приймає відповідну постанову, яка надсилається до місцевих органів охорони здоров'я.

За відсутності підстав для закриття кримінального провадження дізнавач складає клопотання про застосування до особи примусових заходів медичного характеру, яке передає для затвердження прокурору, або ж прокурор самостійно складає таке клопотання та надсилає його до суду в порядку, передбаченому КПК (ч.3 ст. 511 КПК).

Клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру складається відповідно до вимог ст. 291 КПК України та повинно містити інформацію про примусовий захід медичного характеру, який пропонується застосувати, а також позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я (ч.2 ст. 292 КПК України).

Відповідно до ч.1 ст. 94 КК України, залежно від характеру та тяжкості захворювання, тяжкості вчиненого діяння, з урахуванням ступеня небезпечності психічно хворого для себе або інших осіб, суд може застосувати такі примусові заходи медичного характеру: надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку; госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із звичайним наглядом; госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги з посиленням наглядом; госпіталізація до закладу з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом.



## Тести для самоконтролю:

**1) Відповідно до ч. 3 ст. 298-5, ст. 280 КПК України дізнання зупиняється за такими підставами:**

- а) підозрюваний захворів на тяжку психічну хворобу;
- б) оголошено в розшук підозрюваного;
- в) відносно підозрюваного надійшов міжнародний запит;
- г) підозрюваний переховується від слідства.

**2) Дізнання зупиняється:**

- а) постановою прокурора, затвердженою слідчим суддею;
- б) ухвалою слідчого судді;
- в) постановою дізнавача, за погодженням з прокурором;
- г) постановою слідчого.

**3) Відповідно до ч. 4 ст. 284 КПК України дізнавач приймає постанову про закриття кримінального провадження в разі, якщо:**

- а) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення;
- б) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді;
- в) помер підозрюваний, обвинувачений;
- г) після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування.

**4) Відповідно до ст. 283 КПК України, дізнання може бути закінчене шляхом прийняття одного з зазначених рішень:**

- а) звернення до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження;
- б) звернення до суду з обвинувальним вироком;
- в) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру;
- г) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів.

**5) Клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності складається:**

- а) дізнавачем;
- б) дізнавачем за погодженням з прокурором;
- в) прокурором;
- г) слідчим суддею.

**6) У разі затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України, дізнавач зобов'язаний подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом з повідомленням про підозру:**

- а) не пізніше 24 годин з моменту затримання особи;
- б) не пізніше 48 годин з моменту затримання особи;
- в) не пізніше 72 годин з моменту затримання особи;
- г) не пізніше 1 місяця з моменту затримання особи.

**7) Відповідно до ст. 302 КПК України прокурор має право надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку, за наступних умов:**

а) підозрюваний беззаперечно визнає свою винуватість та згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, навіть якщо потерпілий заперечує проти такого розгляду;

б) підозрюваний не визнає свою винуватість, оспорує встановлені в ході досудового розслідування обставини, але не заперечує проти розгляду обвинувального акта у спрощеному порядку;

в) підозрюваний не визнає свою винуватість, заперечує проти розгляду обвинувального акта за його відсутності, але потерпілий згоден на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку;

г) підозрюваний беззаперечно визнає свою винуватість, не оспорує встановлені в ході досудового розслідування обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності.

**8) До обвинувального акту додається:**

а) реєстр матеріалів досудового розслідування; розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта; цивільний позов;

б) реєстр матеріалів досудового розслідування; цивільний позов; довідка про юридичну особу, якою подано цивільний позов;

в) реєстр матеріалів досудового розслідування; розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта та цивільного позову; довідка про цивільного позивача та відповідача;

г) реєстр матеріалів досудового розслідування; цивільний позов; документи, що підтверджують розмір процесуальних витрат.

**9) Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру може бути складено відносно обвинуваченого, який:**

а) вчинив кримінальне правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання;

б) є неповнолітнім;

в) є недієздатним, або обмежено дієздатним;

г) вчинив кримінальне правопорушення внаслідок збігу тяжких сімейних обставин.

**10) Відповідно до ст. 511 КПК України досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру закінчується:**

а) складенням обвинувального акту або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;

б) закриттям кримінального провадження або складенням обвинувального акту;

в) закриттям кримінального провадження або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;

г) складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру або складенням клопотання про передачу особи на поруки.

## Обов'язкові та додаткові завдання:

### Обов'язкові завдання:

1. Які підстави зупинення дізнання?
2. Які процесуальні умови зупинення дізнання на підставі п.1 ч.1 ст. 280 КПК України?
3. Які процесуальні умови зупинення дізнання на підставі п.2 ч.1 ст. 280 КПК України?
4. Які процесуальні умови зупинення дізнання на підставі п.3 ч.1 ст. 280 КПК України?
5. Які підстави і процесуальний порядок відновлення дізнання?
6. Які загальні положення закінчення досудового розслідування у формі дізнання?
7. Які підстави і процесуальний порядок закриття кримінального провадження за наслідками проведення дізнання?
8. Які підстави і процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності?
9. Які підстави і процесуальний порядок звернення до суду з обвинувальним актом?
10. Які підстави і процесуальний порядок звернення до суду із клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру?
11. Які підстави і процесуальний порядок звернення до суду із клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру?

### Додаткові завдання:

1. Який процесуальний порядок оголошення підозрюваного у розшук?
2. Які підстави і процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям?
3. Які підстави і процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим?
4. Які підстави і процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки?
5. Які підстави і процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки?
6. Які підстави і процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності?

## **РОЗДІЛ 7. ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ ЗА ОСОБЛИВИМИ ПОРЯДКАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

### **7.1. Загальні положення щодо здійснення дізнання за особливими порядками кримінального провадження**

Можливість здійснення дізнання за особливими порядками кримінального провадження витікає з регламентації у розділі VI КПК України наступних особливих порядків кримінального провадження:

- 1) кримінальне провадження на підставі угод;
- 2) кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення;
- 3) кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб;
- 4) кримінальне провадження щодо неповнолітніх;
- 5) кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру;
- б) кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю;
- 7) кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

На цей час у чинній регламентації кримінальний процесуальний закон не передбачає заочного кримінального провадження як різновиду його особливих порядків, уявляється недоцільним приділяти увагу зазначеному порядку кримінального провадження в цьому розділі посібника.

Згідно статистичних даних, розміщених на сайті Офісу Генерального прокурора, протягом січня-серпня 2022 року в Україні всього до суду в порядку пп. 2, 3 ст.283 КПК направлено провадження щодо розслідування 21607 кримінальних проступків, у тому числі: з обвинувальним актом 21325 ( $\approx 98,7\%$ ), з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру – 98 ( $\approx 0,45\%$ ), з клопотанням про застосування

примусових заходів виховного характеру – 19 ( $\approx 0,09\%$ ), частка кримінальних проступків, учинених неповнолітніми або за їх участю склала 216 проступків ( $\approx 1\%$ ). Використаємо зазначені статистичні дані при систематизації регламентованих у законі юридичних підстав прийняття відповідних процесуальних рішень за результатами розслідування кримінальних проступків.

Системний аналіз вищезгаданих гл. 35-41 КПК України дає підстави для висновку, що **звернення до суду з обвинувальним актом за результатами дізнання** є можливим у наступних особливих порядках кримінального провадження:

1) укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим (ч.3 ст.469, ч.1 ст.474 КПК України), угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим (п.1 ч.4 ст.469, ч.1 ст.474 КПК);

2) у випадку розслідування кримінального проступку за правилами кримінального провадження у формі приватного обвинувачення (ст.125, ч.1 ст.126, ч.1 ст.129, ст.132, ч.1 ст.139 КК тощо, див. п.1 ч.1 ст.477 КПК);

3) у разі здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб (глава 37 КПК);

4) здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх (§1 глави 38 КПК); досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального проступку в стані обмеженої осудності (ч.2 ст.504, глава 39 КПК).

5) з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру до суду може звернутися прокурор за результатами проведеного дізнання у випадку, якщо дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, без застосування кримінального покарання (ч.1 ст.497 КПК), а також звернення до суду з таким клопотанням є можливим у разі вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки кримінального проступку.

б) з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру до прокурора може звертатися дізнавач (як

і слідчий, див. ст. 511 КПК України), виходячи з предметної підслідності кримінальних проступків та наявності підстав для здійснення (закінчення досудового розслідування) кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Отже, звернення до суду з обвинувальним актом за результатами дізнання є можливим у наступних особливих порядках кримінального провадження:

1) укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим (ч. 3 ст. 469, ч. 1 ст. 474 КПК України), угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим (п. 1 ч. 4 ст. 469, ч. 1 ст. 474 КПК України);

2) у випадку розслідування кримінального проступку за правилами кримінального провадження у формі приватного обвинувачення (ст. 125, ч. 1 ст. 126, ч. 1 ст. 129, ст. 132, ч. 1 ст. 139 КК України тощо, див. п. 1 ч. 1 ст. 477 КПК України);

3) у разі здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб (глава 37 КПК України);

4) здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх (§1 глави 38 КПК України); досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального проступку в стані обмеженої осудності (ч. 2 ст. 504, глава 39 КПК України).

## **7.2. Здійснення дізнання у кримінальному провадженні на підставі угод**

При розслідуванні кримінальних проступків кримінальним процесуальним законом передбачається можливість укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим (ч. 3 ст. 469, ч. 1 ст. 474 КПК України), а також угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим (п. 1 ч. 4 ст. 469, ч. 1 ст. 474 КПК України). Згідно зі ст. 469 КПК України, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно

потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається. Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди. Укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. У разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості.

В ч. 7 ст. 469 КПК України зазначається, що слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та



потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення. Як уявляється, дізнавач також зобов'язаний здійснити зазначене інформування. Адже згідно абз. 5 п. 3 розд.V «Права і обов'язки дізнавачів» Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, дізнавач зобов'язаний забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження.

У разі якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження. У разі якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від одного кримінального правопорушення, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими. У разі якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від різних кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма потерпілими, угода може бути укладена з одним (кількома) з потерпілих. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), яка досягла згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

Прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості зобов'язаний враховувати такі обставини:

1) ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб;

2) характер і тяжкість обвинувачення (підозри);

3) наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень;

4) наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень (ст. 470 КПК України).

В угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК України, наслідки невиконання угоди.

В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін. В угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, умови застосування спеціальної конфіскації, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені ст.473 КПК України, наслідки невиконання угоди.

Наслідком укладення та затвердження угоди про примирення є:

1) для підозрюваного чи обвинуваченого - обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями ст.ст.394, 424

КПК України та відмова від здійснення прав, передбачених п.1 ч.4 ст.474 КПК України;

2) для потерпілого - обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями ст.ст.394, 424 КПК України та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для прокурора, підозрюваного чи обвинуваченого є обмеження їх права оскарження вироку згідно з положеннями ст.394, 424 КПК України, а для підозрюваного чи обвинуваченого - також його відмова від здійснення прав, передбачених абз. 1, 4 п. 1 ч. 4 ст. 474 КПК України.

Отже, аналізуючи застосування особливого порядку кримінального провадження на підставі угод при досудовому розслідуванні кримінальних проступків (укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим) на предмет дотримання кримінальних процесуальних гарантій, слід звернути увагу на втрату вище переліченими учасниками такої гарантії, як право на оскарження дій і рішень органів і посадових осіб, які ведуть процес, якій кореспондує така загальна засада кримінального провадження: забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (п. 17 ч. 1 ст. 7, ст. 24, ст. 394 КПК України).

### **7.3. Здійснення дізнання за правилами кримінального провадження у формі приватного обвинувачення**

Ряд кримінальних проступків мають розслідуватися за правилами кримінального провадження у формі приватного обвинувачення (ст.125, ч.1 ст.126, ч.1 ст.129, ст.132, ч.1 ст.139 КК України, тощо). Особливості розслідування таких проступків витікають із:

1) констатації належності проступку до тих, які передбачені в п.1 ч.1 ст.477 КПК України;

2) дотримання співвідношення засад публічності (ст. 25 КПК України: прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення **(за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого)** або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила) і диспозитивності (ч.4 ст.26 КПК: **кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення**).

І хоча в ст. 25 КПК України при викладі принципу публічності наряду з прокурором і слідчим не міститься дізнавач, слід керуватися аналогією права, визначеною в ч. 6 ст. 9 КПК України «Законність», в якій зазначається: у випадках, коли положення КПК України не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 КПК України, у якій в п. 2 ч. 1 визначено принцип законності.

Крім того, дізнавач безпосередньо передбачений у абз.1 ч.1 ст. 477, ст. 478 КПК України при визначенні умов початку кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. У ст. 479 КПК України зазначається, що відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї.

Таким чином, законодавцем звертається увага правозастосовника на можливості проведення і закінчення досудового розслідування, зокрема, і кримінального проступку, за правилами, пов'язаними з укладенням угоди про примирення (ч. 1 ст. 474 КПК України: якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною

сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди).

Застосування особливого порядку кримінального провадження: розслідування кримінального проступку за правилами кримінального провадження у формі приватного обвинувачення не обмежує учасників у кримінальних процесуальних гарантіях і має особливості в специфічних проявах застосування принципів публічності та диспозитивності, які були вище охарактеризовані.

#### **7.4. Здійснення дізнання у кримінальному провадженні щодо окремої категорії осіб**

При розслідуванні кримінальних проступків обов'язково потрібно дотримуватися правил здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб (гл. 37 КПК України). У ст. 480 КПК України вичерпно передбачено категорії осіб, щодо яких здійснюється зазначений особливий порядок кримінального провадження. Такий порядок стосується:

- 1) народного депутата України;
- 2) судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- 3) кандидата у Президенти України;
- 4) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- 5) Голови, іншого члена Рахункової палати;
- 6) депутата місцевої ради;
- 7) адвоката;
- 8) Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

9) Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України;

10) Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника.

Відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення суддею Вищого антикорупційного суду, вносяться до ЄРДР Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) у порядку, встановленому КПК. Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора) зобов'язаний невідкладно, але не пізніше 24 годин з моменту внесення таких відомостей, повідомити Верховний Суд про початок досудового розслідування. Письмове повідомлення про підозру здійснюється:

1) адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові - Генеральним прокурором, його заступником, керівником обласної прокуратури в межах його повноважень;

2) народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові або іншому члену Рахункової палати, прокурору Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Директору або іншому працівнику Національного антикорупційного бюро України, заступникам Генерального прокурора, Голові Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступнику - Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора - керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

3) судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного антикорупційного бюро України - Генеральним прокурором або його заступником;

3<sup>1</sup>) судді Вищого антикорупційного суду - Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора);

4) Генеральному прокурору - заступником Генерального прокурора. Генеральний прокурор (виконувач обов'язків

Генерального прокурора), його заступник, керівник обласної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру зазначеним особам, у порядку, передбаченому ч.1, 2 ст.278 КПК України.

Затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом здійснюється за згодою Вищої ради правосуддя. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком:

1) якщо Вищою радою правосуддя надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням;

2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута.

Відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України, вносяться до ЄРДР Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора) у порядку, встановленому цим Кодексом. Клопотання про дозвіл на затримання, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту, обшук, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також про застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, розгляд яких віднесено до повноважень слідчого судді, мають бути погоджені Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора). Розгляд таких клопотань, крім застосування негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється слідчим

суддею, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду. Такі клопотання розглядаються за обов'язкової участі народного депутата України. Слідчий суддя зобов'язаний завчасно повідомити народного депутата України про розгляд зазначеного клопотання, крім клопотання про застосування негласних слідчих (розшукових) дій або обшуку. Якщо народний депутат України без поважної причини не прибув на судові засідання або не повідомив про причини своєї відсутності, таке клопотання може розглядатися без участі народного депутата України. Без дозволу слідчого судді, винесеного на підставі клопотання, погодженого Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора), дозволяється затримання народного депутата України лише у разі, якщо останнього застали під час вчинення або безпосередньо після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, пов'язаного із застосуванням насильства, або такого, що спричинив загибель людини. Орган або посадові особи, які затримали народного депутата України, повідомили йому про підозру або застосували до нього запобіжний захід, або здійснили інші слідчі дії (крім обшуку та негласних слідчих (розшукових) дій), зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову Верховної Ради України. У разі вчинення дій, зазначених в абзаці шостому цієї частини, стосовно Голови Верховної Ради України орган або посадові особи зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Першого заступника Голови Верховної Ради України. Ухвали за результатами розгляду таких клопотань можуть бути оскаржені в апеляційному порядку у випадках, передбачених КПК.

Про застосування запобіжного заходу повідомляються:

- 1) щодо адвокатів - відповідні органи адвокатського самоврядування;
- 2) щодо інших категорій осіб, передбачених ст.480 КПК, органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад.



Застосування особливого порядку кримінального провадження: розслідування кримінального проступку за правилами кримінального провадження щодо окремої категорії осіб не обмежує учасників у кримінальних процесуальних гарантіях і має особливий прояв тлумачення засади рівності перед законом і судом (ст. 10 КПК України), зокрема, рівності за критерієм роду занять. У ч. 2 ст. 10 КПК України перелічуються виняткові категорії осіб, які користуються додатковими гарантіями під час кримінального провадження. В цьому переліку не передбачається критерію, що витікав би з роду занять, особливостей займаної посади тощо. При цьому в національній доктрині особливий порядок притягнення до кримінальної відповідальності вище перелічених окремих категорій, хоч іноді й характеризується дискусійністю, все ж таки тлумачиться за переважаючою позицією вчених не як ознака нерівності перед законом, а як необхідна міра забезпечення умов для якісного й неупередженого виконання обов'язків особами, які займають відповідальне посадове становище у демократичному суспільстві.

#### **7.5. Здійснення дізнання у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального проступку в стані обмеженої осудності**

В цьому підрозділі посібника розглянуто регламентацію здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх (§1 гл. 38 КПК України) та досудового розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального проступку в стані обмеженої осудності (ч. 2 ст. 504, гл. 39 КПК України). Об'єднати ці дві, загалом, різні ситуації в одну групу викладу спонукав той чинник, що спільним для цих ситуацій є можливість закінчити дізнання складанням обвинувального акта. Саме з цих міркувань нижче й буде досліджуватися відповідна спеціальна кримінальна процесуальна регламентація правил ведення дізнання.

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається загальними правилами КПК України з урахуванням

особливостей, передбачених гл. 38 КПК України. Начальник відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції згідно з абз. 8 п. 4 розд. IV Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання, в разі встановлення, що кримінальний проступок учинив неповнолітній, - визначає дізнавача, спеціально уповноваженого на здійснення дізнання щодо неповнолітніх.

Кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, в тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється дізнавачем, який спеціально уповноважений на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх.

Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, в тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків, учинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених ст.91 КПК України, також з'ясовуються:

- 1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними;
- 2) ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння;
- 3) умови життя та виховання неповнолітнього;
- 4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза. Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза.

При дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного належить з'ясувати:

1) склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї;

2) обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього;

3) зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою.

Батьки або інші законні представники неповнолітнього беруть участь у кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного. Законні представники викликаються в судові засідання. Їхнє неприбуття не зупиняє судового провадження, крім випадків, коли суд визнає необхідною їх участь.

Вони перебувають у залі судового засідання протягом усього судового провадження, а в разі необхідності можуть бути допитані як свідки. У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного, суд за його клопотанням, клопотанням прокурора чи за власною ініціативою своєю ухвалою має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій або усунути

його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника.

Неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений повідомляється або викликається дізнавачем, прокурором, слідчим суддею чи судом через його батьків або інших законних представників. Інший порядок допускається лише в разі, якщо це зумовлюється обставинами, встановленими під час кримінального провадження.

Допит неповнолітнього підозрюваного здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК України, у присутності захисника.

Якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а у разі необхідності - лікаря. До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право ставити запитання неповнолітньому підозрюваному. Дізнавач, прокурор вправі відвести поставлене запитання, але відведене запитання повинно бути занесено до протоколу.

За наявності підстав, передбачених КПК України, до неповнолітнього з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять може бути застосовано один із запобіжних заходів, передбачених у ст. 299, 493 КПК України.

До неповнолітніх підозрюваних, крім запобіжних заходів, передбачених ст.299 КПК, може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, - передання їх під нагляд адміністрації цієї установи. Передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи полягає у взятті на себе будь-ким із зазначених осіб або представником адміністрації дитячої установи письмового зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного до дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду, а також його належну поведінку. Передання під нагляд батьків та інших осіб можливе лише за їхньої на це згоди та згоди неповнолітнього підозрюваного. Особа, яка взяла

зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши. До передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд суд зобов'язаний зібрати відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися у тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім. При відібранні зобов'язання про взяття під нагляд батьки, опікуни, піклувальники, адміністрація дитячої установи попереджаються про характер підозри чи обвинувачення неповнолітнього і про їхню відповідальність у разі порушення взятого на себе зобов'язання. При порушенні цього зобов'язання на батьків, опікунів і піклувальників накладається грошове стягнення від двох до п'яти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Питання передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи розглядається за клопотанням прокурора за правилами обрання запобіжного заходу або за клопотанням сторони захисту під час розгляду питання про обрання запобіжного заходу.

Згідно ч.2 ст.217 КПК України не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку та щодо злочину, крім випадків, коли це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду. У таких випадках розслідування злочину та кримінального проступку здійснюється за правилами досудового слідства. Положення глави 25 КПК України «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків» у такому разі не застосовуються. Якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення разом із повнолітнім, повинна бути з'ясована можливість виділення в окреме цього кримінального провадження щодо неповнолітнього під час досудового розслідування.

Згідно з ч.2 ст.504 КПК України досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення у **стані обмеженої осудності**, здійснюється дізнавачем згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України. У такому разі формою закінчення дізнання

виступить звернення прокурора до суду з обвинувальним актом (п.3 ч.2 ст.301 КПК України).

Таким чином, застосування особливого порядку здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх не обмежує учасників у можливості користування кримінальними процесуальними гарантіями та відповідає загальним засадам кримінального провадження, викладеним у ст.7 КПК України.

### **7.6. Здійснення дізнання за особливим порядком кримінального провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру**

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється внаслідок вчинення особою, яка після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки кримінального проступку.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК України. Таке досудове розслідування здійснюється дізнавачем, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. Під час досудового розслідування проводяться необхідні процесуальні дії для з'ясування обставин вчинення суспільно небезпечного діяння та особи неповнолітнього. Участь захисника у кримінальному провадженні є обов'язковою. Оскільки кваліфікація суспільно небезпечного діяння як кримінального проступку автоматично означає, що в санкції відповідної статті Особливої частини Кримінального кодексу не передбачено такий вид покарання як позбавлення волі, то це означає, що поміщення таких дітей у приймальник розподільник для дітей в порядку ч.4 ст.499 КПК України в принципі не передбачено законом за жодних обставин. За відсутності підстав для закриття кримінального провадження прокурор затверджує складене дізнавачем або самостійно складає клопотання про

застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду в порядку, передбаченому КПК України.

Застосування особливого порядку здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру не обмежує учасників у можливості користування кримінальними процесуальними гарантіями та відповідає загальним засадам кримінального провадження, викладеним у ст.7 КПК України.

### **7.7. Здійснення дізнання за особливим порядком кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру**

Дізнання за особливим порядком кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що:

1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;

2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку.

Якщо під час дізнання будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, дізнавач, прокурор виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування і продовжує його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України.

Кримінально-правова оцінка суспільно небезпечного діяння, вчиненого у стані неосудності, повинна ґрунтуватися лише на відомостях, які характеризують суспільну небезпеку вчинених дій. При цьому не враховуються попередня судимість, факт вчинення раніше кримінального правопорушення, за який особу звільнено від відповідальності або покарання, факт застосування до неї примусових заходів медичного характеру. Примусові

заходи медичного характеру застосовуються лише до осіб, які є суспільно небезпечними.

Дізнання у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється дізнавачем згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України, з урахуванням положень глави 39 КПК України. Дізнання щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального проступку у стані обмеженої осудності, здійснюється дізнавачем згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України. Суд, ухвалюючи вирок, може врахувати стан обмеженої осудності як підставу для застосування примусових заходів медичного характеру.

Під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру встановлюються:

- 1) час, місце, спосіб та інші обставини вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку;
- 2) вчинення цього суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку цією особою;
- 3) наявність у цієї особи розладу психічної діяльності в минулому, ступінь і характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби на час вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку чи на час дізнання;
- 4) поведінка особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку і після нього;
- 5) небезпечність особи внаслідок її психічного стану для самої себе та інших осіб, а також можливість спричинення іншої істотної шкоди такою особою;
- 6) характер і розмір шкоди, завданої суспільно небезпечним діянням або кримінальним проступком;
- 7) обставини, що підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку, фінансування та/або матеріального забезпечення суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку чи



винагороди за його вчинення, або є предметом суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку, в тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального проступку.

Особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, користується правами підозрюваного в обсязі, який визначається характером розладу психічної діяльності чи психічного захворювання відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та здійснює їх через законного представника, захисника.

У кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру участь захисника є обов'язковою.

До особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом такі запобіжні заходи:

1) передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом;

2) поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку. Зазначені запобіжні заходи застосовуються судом до особи з моменту встановлення факту розладу психічної діяльності чи психічної хвороби. Застосування перелічених запобіжних заходів здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України, з урахуванням положень глави 25 КПК України.

Дізнавач, прокурор зобов'язані залучити експерта (експертів) для проведення психіатричної експертизи у разі, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальний проступок в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними. Такими обставинами, зокрема, є:

1) наявність згідно з медичним документом у особи розладу психічної діяльності або психічного захворювання;

2) поведінка особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння або після нього була або є неадекватною (затмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті тощо).

У разі необхідності здійснення тривалого спостереження та дослідження особи може бути проведена стаціонарна психіатрична експертиза, для чого така особа направляється до відповідного медичного закладу на строк не більше двох місяців. Питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи вирішується під час досудового розслідування - ухвалою слідчого судді за клопотанням сторони кримінального провадження в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобіжного заходу. Ухвала слідчого судді про направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмова у такому направленні може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Кримінальне провадження, яке здійснюється у загальному порядку, передбаченому цим Кодексом, і кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру можуть бути об'єднані в одне або виділені в окремі кримінальні провадження за наявності підстав, передбачених КПК України.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру закінчується закриттям кримінального провадження або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру. Про закриття кримінального провадження прокурор приймає постанову, яка може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК України. Постанова про закриття кримінального провадження надсилається до місцевих органів охорони здоров'я. Прокурор затверджує складене дізнавачем або самостійно складає клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру і надсилає його суду в порядку, передбаченому КПК України.

Таким чином, застосування особливого порядку здійснення кримінального провадження за ознаками кримінального проступку щодо застосування примусових заходів медичного характеру не обмежує учасників у можливості користування кримінальними процесуальними гарантіями та відповідає загальним засадам кримінального провадження, викладеним у ст.7 КПК України.

## **Тести для самоконтролю:**

**1) Який із наведених особливих порядків кримінального провадження не передбачений у чинній редакції кримінального процесуального кодексу України?**

- а) кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення;
- б) заочне кримінальне провадження;
- в) кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру;
- г) кримінальне провадження щодо неповнолітніх.

**2) Яка із засад кримінального провадження обмежується в разі застосування особливого порядку кримінального провадження на підставі угод?**

- а) таємниця спілкування;
- б) законність;
- в) верховенство права;
- г) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

**3) В якому із особливих порядків кримінального провадження розслідування кримінального проступку не може бути розпочатим без заяви потерпілого?**

- а) кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб;
- б) кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю;
- в) кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення;
- г) кримінальне провадження щодо неповнолітніх.

**4) Чи може укладатися угода про примирення в разі розслідування кримінального проступку за правилами кримінального провадження у формі приватного обвинувачення?**

- а) може за умови отримання дозволу слідчого судді;
- б) може за умови отримання дозволу слідчого судді апеляційного суду;

- в) може;
- г) не може.

**5) Про застосування запобіжного заходу щодо адвоката повідомляється:**

- а) помічник адвоката;
- б) орган адвокатського самоврядування;
- в) прокурор області;
- г) слідчий суддя.

**6) Дізнання за правилами кримінального провадження щодо неповнолітніх буде здійснюватися за умови:**

- а) 10-річного віку особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального проступку;
- б) 17-річного віку особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального проступку;
- в) 9-річного віку особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального проступку;
- г) 19-річного віку особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального проступку.

**7) Допит неповнолітнього підозрюваного:**

- а) може продовжуватися без перерви понад одну годину;
- б) не може продовжуватися без перерви понад одну годину;
- в) може продовжуватися без перерви понад одну годину лише в присутності батьків;
- г) може продовжуватися без перерви понад одну годину в присутності прокурора.

**8) Матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку та щодо злочину:**

- а) повинні завжди об'єднуватися в одне провадження;
- б) категорично заборонено об'єднувати в одне провадження;
- в) може об'єднати в одне провадження виключно керівник органу дізнання;
- г) не можуть бути об'єднані в одне провадження крім випадків, коли це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

**9) Досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального проступку у стані обмеженої осудності, здійснюється:**

а) дізнавачем згідно із загальними правилами, передбаченими КПК;

б) виключно слідчим згідно із загальними правилами, передбаченими КПК;

в) дізнавачем згідно із спеціальними правилами, передбаченими главою 39 КПК;

г) слідчим згідно із спеціальними правилами, передбаченими главою 39 КПК.

**10) Кримінальне провадження, яке здійснюється у загальному порядку, передбаченому КПК, і кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру:**

а) можуть бути об'єднані в одне або виділені в окремі кримінальні провадження за наявності підстав, передбачених КПК;

б) заборонено об'єднувати в одне провадження;

в) можуть бути об'єднані в одне провадження постановою керівника органу дізнання;

г) можуть бути об'єднані в одне провадження з дозволу слідчого судді.

## Обов'язкові та додаткові завдання:

### *Обов'язкові завдання:*

1. Розкрити особливості досудового розслідування кримінальних проступків за правилами кримінального провадження на підставі угод.

2. Розкрити особливості досудового розслідування кримінальних проступків за правилами кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.

3. Розкрити особливості досудового розслідування кримінальних проступків за правилами кримінального провадження щодо окремої категорії осіб.

4. Розкрити особливості досудового розслідування кримінальних проступків за правилами кримінального провадження щодо неповнолітніх.

5. Розкрити особливості досудового розслідування кримінальних проступків за правилами кримінального провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру.

6. Розкрити особливості досудового розслідування кримінальних проступків за правилами кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

7. Надати загальну характеристику регламентації особливих порядків кримінального провадження, висвітлити правила конкуренції загальних і спеціальних норм.

8. Висвітлити особливості регламентації укладення угоди про примирення.

9. Висвітлити особливості регламентації укладення угоди про визнання винуватості.

10. Охарактеризувати умови, за яких щодо неповнолітнього можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру.

### *Додаткові завдання:*

1. З якого віку закон регламентує можливість застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру?

2. Які кримінальні процесуальні гарантії виділяють у кримінальному процесі?

3. Які загальні засади кримінального провадження регламентуються в КПК України?

4. Якими є критерії розрізнення кримінального проступку і злочину?

5. Які обставини має врахувати прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості?

6. Якими є наслідки невиконання угоди про примирення?

7. Якими є наслідки затвердження угоди про визнання винуватості для обвинуваченого?

8. Якими є особливості допиту неповнолітнього підозрюваного?

9. Які експертизи можуть призначатися згідно КПК України в кримінальному провадженні щодо неповнолітнього?

10. Які запобіжні заходи можуть застосовуватися до неповнолітнього підозрюваного в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру?

11. Якими кінцевими рішеннями може закінчуватися досудове розслідування кримінального проступку в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру?



## **РОЗДІЛ 8. НАГЛЯДОВІ ТА КОНТРОЛЬНІ ФУНКЦІЇ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ ДІЗНАННЯ**

### **8.1. Відомчий контроль під час провадження дізнання.**

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства здійснення кримінальних проваджень за заявами, повідомленнями про вчинення кримінальних проступків покладено на органи дізнання. Провадження дізнання органами Національної поліції України, як і іншими передбаченими законодавством правоохоронними органами (служби безпеки, Бюро економічної безпеки, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України) здійснюється у порядку передбаченому КПК України.

Відомчий контроль в органах Національної поліції України з питань провадження дізнання покладено на керівників структурних підрозділів центрального органу управління поліції – головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві. А також на керівників територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП: відділів дізнання та секторів дізнання. А у разі відсутності підрозділу дізнання – на керівника органу досудового розслідування в межах юрисдикції територіального підрозділу поліції.

**Керівник** – це службова особа, призначена на посаду в порядку, передбаченому законодавством України, та наділена організаційними й іншими повноваженнями, визначеними чинним законодавством, підзаконними чи відомчими нормативно-правовими актами або відповідною службовою інструкцією.

**Керівник органу дізнання** – це посадова особа, яка організовує дізнання.

Саме керівники органу дізнання є відповідальними за організацію роботи в підрозділі дізнання, стан досудового розслідування кримінальних проступків, виконання інших завдань підпорядкованих підрозділів дізнання.

Згідно ст. 39-1 КПК України **керівник органу дізнання уповноважений:**

1) визначати дізнавача, який здійснюватиме дізнання; 2) відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання; 3) ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора; 4) вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем; 5) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Відповідно до Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, що затверджене наказом МВС України № 405 від 20.05.2020 можна дійти висновку, що повноваження зі здійснення відомчого контролю щодо провадження дізнання покладено на:

1) Начальника Управління дізнання;  
2) Начальника відділу (сектору) дізнання ГУНП;  
3) Начальника відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції.

**Начальник управління дізнання з питань здійснення відомчого контролю уповноважений:**

ознайомлюватися з матеріалами дізнання, надавати в них дізнавачам письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

заслуховувати керівників відділів (секторів) дізнання ГУНП з питань службової діяльності підрозділів дізнання відділів (секторів) ГУНП та територіальних підрозділів поліції, у тому числі стану взаємодії між дізнавачами та оперативними підрозділами в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні;

за наявності підстав ініціювати в установленому порядку питання про проведення службового розслідування, уживає інші заходи щодо усунення порушень вимог законодавства;

організовує в установленому порядку вивчення стану досудового розслідування кримінальних проступків;

організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів і звернень, що надійшли до Управління дізнання, у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування.

**Начальник відділу (сектору) дізнання ГУНП з питань здійснення відомчого контролю уповноважений:**

організовувати здійснення підрозділом дізнання ГУНП досудового розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України;

здійснювати перевірку їх роботи, розробляти і вживати заходів з підвищення ефективності роботи дізнавачів, та усувати наявні недоліки;

організовує заслуховування керівників підрозділів дізнання територіальних підрозділів поліції з питань службової діяльності підрозділів дізнання, у тому числі стану взаємодії між дізнавачами та оперативними підрозділами ГУНП у запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні;

за наявності підстав ініціює в установленому порядку питання щодо проведення службового розслідування та уживає інших заходів щодо усунення порушень дізнавачами вимог законодавства;

викликає в установленому порядку до відділу (сектору) дізнання ГУНП для заслуховування стану досудового розслідування кримінальних проступків працівників дізнання територіальних підрозділів поліції;

ознайомлюється з матеріалами дізнання, дає в кримінальних провадженнях письмові вказівки дізнавачам, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

відсторонює дізнавача від проведення дізнання, призначає іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК України, або порушує клопотання перед органами прокуратури відповідного рівня про передачу кримінального провадження до іншого підрозділу дізнання;

організовує та забезпечує взаємодію дізнавачів підрозділів дізнання з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також

прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

аналізує діяльність підрозділів дізнання ГУНП і територіальних підрозділів поліції, здійснює розроблення та вжиття заходів, спрямованих на вдосконалення організації досудового розслідування кримінальних проступків, підвищення якості дізнання та скорочення його строків, забезпечення законності під час здійснення дізнання, відшкодування збитків, завданих кримінальними проступками;

забезпечує достовірність звітності та облік даних про характер, обсяг і результати роботи підрозділів дізнання ГУНП і територіальних підрозділів поліції та працівників поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків у межах територіальної юрисдикції ГУНП;

організовує розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів і звернень, що надійшли до відділу (сектору) дізнання ГУНП, у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування кримінальних проступків.

**Начальник відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції з питань здійснення відомчого контролю уповноважений:**

керувати діяльністю відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції і є відповідальним за виконання покладених на нього завдань, та додержання дізнавачами вимог законодавства України;

організовувати та забезпечувати постійний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування й своєчасного реагування на її зміни;

забезпечувати в межах компетенції взаємодію відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та підрозділів оперативно-технічних заходів ГУНП щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України, оперативними підрозділами ГУНП та міжрегіональними територіальними органами поліції;

забезпечувати ефективне використання дізнавачами оперативної інформації під час досудового розслідування

кримінальних проступків, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду;

організовувати та забезпечувати взаємодію дізнавачів з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

заслуховувати на оперативних нарадах звіти з питань розслідування кримінальних проступків працівників відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та інших працівників поліції, уповноважених на здійснення дізнання, уживати заходів щодо усунення недоліків дізнання;

у разі встановлення в розпочатому дізнавачем кримінальному провадженні ознак злочину, негайно повідомляти про це керівника органу досудового розслідування відповідного територіального підрозділу поліції з метою вирішення в установленому законодавством порядку питання про визначення підслідності злочину, а в разі встановлення, що кримінальний проступок учинив неповнолітній, - визначати дізнавача, спеціально уповноваженого на здійснення дізнання щодо неповнолітніх;

розглядати заяви і повідомлення про кримінальні проступки, що надходять до територіального підрозділу поліції, а також інші матеріали про кримінальні проступки, виявлені працівниками поліції, і забезпечувати невідкладне, але не пізніше 24 годин після надходження, внесення дізнавачами відповідних відомостей про кримінальні проступки до ЄРДР та повідомлення прокурора про початок досудового розслідування;

забезпечувати чергування дізнавачів у складі слідчо-оперативних груп для їх виїзду на місце події за заявами і повідомленнями про кримінальні проступки;

вивчати кримінальні провадження і надавати дізнавачам письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, контролювати їх виконання;

здійснювати контроль за своєчасністю та повнотою внесення дізнавачами відомостей до ЄРДР, відповідністю даних про попередню правову кваліфікацію кримінальних проступків матеріалам кримінального провадження;

здійснювати контроль за достовірністю даних про результати розслідування у кримінальних провадженнях та про їх рух, об'єктивністю відображення відомостей в ЄРДР і звітах про результати роботи органів досудового розслідування та своєчасністю здачі до архіву підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення закритих кримінальних проваджень;

заслуховувати дізнавачів, інших працівників поліції, уповноважених на проведення дізнання, з питань досудового розслідування кримінальних проступків;

запобігати фактам утручання в процесуальну діяльність дізнавачів осіб, що не мають на те законних повноважень, уживати заходи щодо припинення утручання в процесуальну діяльність дізнавачів;

забезпечувати контроль за своєчасним повідомленням районним (міським) військовим комісаріатам про призовників і військовослужбовців, яким повідомлено про підозру в учиненні кримінального проступку, у порядку і строки, визначені пунктом 61 Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 грудня 2016 року № 921;

щокварталу організувати перевірку стану та умов зберігання вилучених у кримінальному провадженні речових доказів і документів та забезпечує контроль за правильністю ведення документів по їх прийому, обліку, передачі;

забезпечувати достовірність звітності та обліку даних про характер, обсяг і результати роботи відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції та працівників поліції інших підрозділів органів Національної поліції України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, у межах юрисдикції територіального підрозділу поліції, у складі якого діє підрозділ дізнання;

розглядати документи, які надійшли від органів прокуратури та суду, з питань здійснення дізнання;

організовувати розгляд та вирішення в установленому законодавством порядку запитів та звернень, що надійшли у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування кримінальних проступків.

Але, окрім керівників органу дізнання, окремі напрямки зі здійснення відомчого контролю покладено і на працівників підрозділів дізнання, які відповідно до наказу МВС України № 405 від 20.05.2020 уповноважені виконувати організаційно-методичні функції.

**До таких напрямків слід віднести:**

1) вивчення правильності та повноти внесення дізнавачами до ЄРДР відомостей про рух кримінальних проваджень та своєчасність внесення таких відомостей за прийнятими дізнавачами рішеннями;

2) здійснення правового аналізу з питань дотримання строків провадження дізнання, та виявлення причин їх недотримання. А також, здійснення правового аналізу практики затримання осіб, які вчинили кримінальні проступки, у порядку, передбаченому статтею 298<sup>-2</sup> КПК України і внесення начальнику відділу (сектору) дізнання ГУНП, начальникам дізнання територіальних підрозділів поліції відповідні пропозиції щодо вжиття заходів з їх усунення;

3) здійснення правового аналізу щодо обґрунтованості прийняття дізнавачами рішень про закриття кримінальних проваджень;

4) з'ясування причин допущення дізнавачами недоліків а також, порушень законодавства, та ініціювання перед начальником відділу (сектору) дізнання ГУНП питання про вжиття заходів щодо усунення таких порушень;

5) ведення обліку кримінальних проваджень, у яких прокурори скасували постанову дізнавача про закриття кримінального провадження, слідчий суддя постановив ухвалу, яка скасовує рішення дізнавача або яка зобов'язує його припинити дію чи вчинити певну дію, суд під час судового провадження постановив ухвалу про закриття кримінального провадження за відсутності в діянні складу кримінального правопорушення, суд ухвалив виправдувальний вирок;

6) перевірка планування роботи у відділах (секторах) дізнання територіальних (відокремлених) підрозділів поліції, стану виконання планових заходів, їх відповідність планам відділу (сектору) дізнання ГУНП, ГУНП та Національної поліції України;

7) перевірка наявності планів розслідування в кримінальних провадженнях і стану виконання цих планів, а у разі виявлення недоліків щодо його складання надання практичної та методичної допомоги з їх усунення;

8) організація та здійснення щорічних чи позапланових інвентаризацій кримінальних проваджень з питань руху кримінальних проваджень та їх наявності;

9) організація проведення службових розслідувань у випадку виявлення фактів утрати матеріалів кримінальних проваджень, та за результатами їх проведення внесення пропозицій щодо відновлення втрачених матеріалів кримінальних проваджень;

10) проведення службових розслідувань за фактами порушення дізнавачами норм кримінального процесуального законодавства, у тому числі з виїздом до підрозділів дізнання, та вношенням пропозиції щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності;

11) здійснення розгляду запитів і звернень, документів прокурорського реагування та рішень судів, що надійшли до відділу (сектору) дізнання ГУНП у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування кримінальних проступків, проведення за ними перевірки, та підготовки мотивованих висновків в разі встановлення фактів порушення норм законодавства;

12) уносить пропозиції щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності, та уживає заходів щодо усунення недоліків;

13) особисто приймає щомісячні звіти від керівників підрозділів дізнання ГУНП, підрозділів дізнання територіальних (відокремлених) органів поліції разом із списками кримінальних проваджень:

- у яких після повідомлення про підозру в учиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку,



передбаченому частиною четвертою статті 298<sup>2</sup> КПК України, протягом сімдесяти двох годин не закінчено дізнання;

- у яких у разі повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину, або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім, протягом двадцяти діб не закінчено дізнання;

- у яких у разі повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку, якщо особа заявила клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому частиною другою статті 298<sup>4</sup> КПК України, не закінчено дізнання протягом одного місяця;

- у яких досудове розслідування у формі дізнання зупинено у звітному періоді у зв'язку з оголошенням у розшук підозрюваного (із зазначенням номерів розшукових справ), захворюванням підозрюваного на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі в кримінальному провадженні (за наявності відповідного медичного висновку, що підтверджує цей факт), необхідністю виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва (із зазначенням стану виконання запиту про міжнародну правову допомогу).

**Таким чином, до предмету відомчого контролю керівника органу дізнання щодо провадження дізнання слід віднести службову діяльність та рішення дізнавачів з питань:**

1) прийняття заяв, повідомлень про вчинення кримінального проступку та внесення відомостей про це до ЄРДР;

2) проведення слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій у випадках передбачених законом;

3) дотримання процесуальних строків з проведення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні;

4) повідомлення про підозру;

5) застосування заходів забезпечення кримінального провадження та запобіжних заходів у випадках передбачених законом;

6) взаємодії дізнавачів з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів,

суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

7) прийняття рішень про зупинення, відновлення та закінчення дізнання; 8) ведення обліку руху та зберігання кримінальних проваджень дізнавачами.

**Предметом відомчого контролю також є і скарги, що надійшли** від заявника, потерпілого, його представника чи законного представника, підозрюваного, його захисника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільця тимчасово вилученого майна, чи іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час провадження дізнання (п.1 ч. 1 ст. 3 КПК України) з питань бездіяльності дізнавача, а також з питань нездійснення ним інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк.

Згідно положень КПК України під час провадження дізнання передбачена можливість оскарження як рішень так і дій чи бездіяльності дізнавачів щодо:

1) невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення;

2) неповернення тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк;

3) зупинення досудового розслідування у формі дізнання;

4) закриття кримінального провадження;

5) відмови у визнанні потерпілим;

6) застосування заходів безпеки;

7) відмови в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;

8) зміни порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України,

9) повідомлення про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального

проступку, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом;

10) відмови в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 9<sup>-1</sup> ч. 1 ст. 284 КПК України.

Скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність дізнавача не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314-316 КПК України (ст. 303 КПК України).

## **8.2. Прокурорський нагляд у дізнанні**

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» однією з функцій, які здійснюються виключно прокурорами прокуратури визначено - нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. І делегування функцій прокуратури, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. (ст. ст. 2, 5 Закону).

Керівником органу прокуратури згідно положень чинного кримінального процесуального кодексу України визначено Генерального прокурора, керівника обласної прокуратури, керівника окружної прокуратури та їх перші заступники і заступники, які діють у межах своїх повноважень (ст. 3 КПК України). Саме прокурор після винесення керівником органу прокуратури постанови про призначення його процесуальним керівником з розслідування у конкретному кримінальному провадженні та внесення про це відомостей до ЄРДР (ч. 1 ст. 37 КПК України) уповноважений на здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів під час провадження дізнання у такому кримінальному провадженні (ч. 2 ст. 36 КПК України). Між тим, законодавчі положення щодо здійснення прокурором процесуального керівництва з розслідування розпорошені по всьому змісту КПК України, а сам зміст процесуального керівництва з розслідування має збірний характер. Нажаль, закон не визначає і його поняття.

На відміну від контрольних повноважень, наглядові включають право відповідного органу лише звернути увагу піднаглядного органу на його помилку і призупинити дію його акта до усунення помилки без права скасування такого акта, тобто наглядові повноваження за своїм змістом є вужчими, ніж контрольні.

У науці досі тривають дискусії щодо поняття та сутності прокурорського нагляду, а саме характеристик такої діяльності, проте більшість науковців вважає, що це вид саме державної діяльності. Так, В.В. Липівський визначає прокурорський нагляд як самостійний, специфічний вид державної діяльності, який полягає у перевірці уповноваженим суб'єктом конкретного об'єкта, суворого дотримання ним законів для попередження та виявлення порушень чинного законодавства, прав і свобод людини та громадянина, виокремлюючи при цьому державне та соціальне призначення прокурора.

Слід погодитися, що зміст процесуального керівництва полягає в тому, що прокурор безпосередньо бере участь у розслідуванні, несе відповідальність за результати розслідування, тобто фактично є керівником провадження, і основним зацікавленим суб'єктом у досягненні завдань кримінального провадження. А повноваження, які він використовує під час виконання процесуального керівництва, мають владно-розпорядчий характер, що дозволяє йому у випадках передбачених законом надавати відповідні розпорядження, вказівки, що обов'язкові для виконання суб'єктами уповноваженими на здійснення кримінального провадження. У нашому випадку це не лише - дізнавач та керівник органу дізнання, але й інші учасники цього кримінального провадження, оскільки акти реалізації наглядових повноважень прокурора мають обов'язкову силу як для дізнавачів і керівників органу дізнання, так і для всіх інших учасників кримінального провадження згідно до ч. 1 ст. 36 КПК України. Відповідно до положень якої «органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора».

До того ж, основним функціональним призначенням прокурора є - забезпечення дотримання законності всіма суб'єктами та учасниками кримінального провадження у формі дізнання з урахуванням їх процесуального статусу. Крім цього, прокурор є стороною обвинувачення і саме він уповноважений на підтримання державного обвинувачення в суді (п. 19 ст. 3 КПК України).

Водночас, під час здійснення прокурорського нагляду, як і під час здійснення кримінального провадження самостійно, прокурор зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та вимог інших актів законодавства.

На прокурора законом покладено обов'язок досліджувати усі обставини кримінального провадження всебічно, повно та неупереджено, а також виявляти як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надавати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. ч. 1, 2 ст. 9 КПК).

**Здійснюючи прокурорський нагляд щодо досудового розслідування у формі дізнання прокурор уповноважений:**

невідкладно, але не пізніше 24 годин після надходження заяви, повідомлення про вчинення кримінального проступку, або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування (за винятком випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила (ч. 1 ст. 25 КПК України);

мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються дізнання;

доручати органу дізнання проведення досудового розслідування у формі дізнання;

доручати органу дізнання проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а у необхідних випадках особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК;

скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови дізнавача;

ініціювати перед керівником органу дізнання питання про відсторонення дізнавача від проведення дізнання та призначення іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК, для його відводу, або у випадку неефективного здійснення дізнання;

приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК, зокрема щодо закриття кримінального провадження;

погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань дізнавача до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених КПК, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання;

повідомляти особі про підозру;

роз'яснювати підозрюваному, його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного підозрюваним захисника або призначеного захисника (ч. 1 ст. 20 КПК);

забезпечувати учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись за необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому КПК (ч. 3 ст. 29 КПК);

пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права, у порядку, передбаченому КПК та законом;

забезпечувати проведення дізнання у розумні строки (ч. 2 ст. 28 КПК);

задовольняти, чи відмовляти у задоволенні скарг на недотримання розумних строків дізнавачем під час провадження дізнання;

перед внесенням до Реєстру даних про результати дізнання особисто перевірити правильність і повноту відомостей про кримінальне правопорушення, осіб, які їх учинили, та рух кримінальних проваджень;

затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акту, самостійно складати обвинувальний акт;

звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Слід також зазначити, що відповідно до наказу Офісу Генерального прокурора «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 30.09.2021 на прокурорів прокуратур усіх рівнів покладено чималий перелік певних обов'язків, серед яких у рамках здійснення прокурорського нагляду за провадженням дізнання можна виділити наступні повноваження:

- 1) здійснювати щоденний моніторинг ЄРДР;
- 2) перевіряти відповідність кваліфікації зареєстрованих кримінальних правопорушень обставинам їх вчинення, звертаючи особливу увагу на можливе штучне дроблення продовжуваних кримінальних правопорушень на декілька окремих діянь;
- 3) перевіряти дотримання визначених правил підслідності щодо проведення досудового розслідування у формі дізнання кримінальних проступків уповноваженими органами;
- 4) перед погодженням клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій перевіряти наявність правових підстав для прийняття таких процесуальних рішень, відповідність наведених у них даних вимогам законів, матеріалам і фактичним обставинам кримінального провадження;
- 5) вирішувати питання про погодження таких клопотань або відмову в їх погодженні;
- 6) вживати заходів до об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування за наявності підстав, передбачених

ст. 217 КПК України, якщо це впливає на правильність кваліфікації дій та можливе призначення покарання;

7) перевіряти упродовж 20 днів з моменту отримання копії постанови дізнавача про закриття кримінального провадження законність і обґрунтованість такого рішення, у тому числі повноту проведення досудового розслідування, захист інтересів учасників кримінального провадження, вирішення питань про спеціальну конфіскацію, долю майна та документів, вилучених або наданих під час досудового розслідування, скасування обмежувальних заходів;

8) скасовувати незаконні або необґрунтовані рішення дізнавачів;

9) у разі згоди з прийнятим рішенням про закриття кримінального провадження робити відмітку про його законність і обґрунтованість на копії відповідної постанови, яку долучати до наглядового провадження;

10) у разі здійснення повноважень у складі групи прокурорів перед вчиненням процесуальних дій та прийняттям процесуальних рішень узгоджувати їх зі старшим прокурором групи, рішення якого є остаточним;

11) забезпечувати накопичення документів (копій документів) у наглядовому провадженні у порядку, визначеному відомчим організаційно-розпорядчим актом з питань діловодства;

12) контролювати виконання доручень і вказівок, наданих дізнавачу, органу досудового розслідування, відповідному оперативному підрозділу, щодо проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій;

13) відповідно до закону реагувати на факти невиконання дізнавачем письмових вказівок прокурора та за наявності підстав ініціювати притягнення дізнавача до відповідальності;

14) ініціювати перед керівником органу досудового розслідування (дізнання) питання про відсторонення дізнавача від проведення дізнання та призначення іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, для його відводу (самовідводу) або неефективного провадження дізнання;



15) пред'являти цивільні позови у кримінальному провадженні, за наявності підстав для представництва інтересів держави поза межами кримінального провадження вживати заходів, визначених окремим наказом Генерального прокурора;

16) надавати для вивчення керівнику прокуратури або його першому заступнику чи заступнику згідно з розподілом обов'язків, керівнику відповідного структурного підрозділу проект угоди про визнання винуватості, опрацьовувати пропозиції відповідного керівника, після чого за наявності законних підстав укладати угоду.

### **8.3. Судовий контроль під час провадження дізнання**

Згідно ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», слідчий суддя під час реалізації наданих йому законом повноважень здійснює діяльність із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Судовий контроль має місце у кримінальному провадженні та являє собою окремий напрямок діяльності судді суду першої інстанції. А коли мова йде про необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то розгляд таких клопотань здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що звернувся з таким клопотанням, але в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, судовий контроль вже здійснюється слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

У цілому ж, сутність судового контролю полягає у здійсненні слідчим суддею процесуального контролю (у рамках наданих йому законом повноважень) за законністю та обґрунтованістю рішень та дій (бездіяльності) дізнавача, слідчого і прокурора у кримінальному провадженні, у випадках, коли такі дії чи бездіяльність обмежують конституційні права та свободи людини при проведенні досудового розслідування, а саме: під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, обрання запобіжних заходів, проведення окремих слідчих

(розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій тощо. Водночас, здійснюючи судовий контроль слідчий суддя не вправі вирішувати ті питання, які уповноважений за вимогами закону вирішувати суд під час розгляду кримінального провадження по суті. Зокрема, слідчий суддя не вправі оцінювати докази з точки зору їх достовірності, достатності і допустимості для визнання особи винною чи невинною у вчиненні кримінального правопорушення, а лише зобов'язаний на підставі розумної оцінки сукупності наведених доказів визначити достатність підстав та умов щодо здійснення судового контролю під час досудового розслідування у кримінальному провадженні.

**У дізнанні слідчий суддя уповноважений здійснювати судовий контроль на чотирьох основних етапах щодо прийняття дізнавачем за погодженням з прокурором:**

1) рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, застосування яких можливе лише за ухвалою слідчого судді, а саме:

про привід особи учасника кримінального провадження (ст. 142 КПК України);

про накладення грошового стягнення на учасника кримінального провадження за невиконання без поважних причин покладених на нього процесуальних обов'язків (ст. 144 КПК України);

про тимчасове вилучення документів щодо обмеження підозрюваного у користуванні спеціальним правом на керування транспортним засобом або судном; правом на полювання; на здійснення підприємницької діяльності; правом на володіння та носіння зброї (ст. 148 КПК України);

про відсторонення підозрюваного від посади ( ст. 154 КПК України);

про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК України);

про арешт майна (ст. 170-171 КПК України).

**До того ж**, в межах застосування заходів забезпечення кримінального провадження слідчий суддя також уповноважений на здійснення судового контролю з питань:

скасування раніше накладеного грошового стягнення (за клопотанням особи, щодо якої воно було раніше накладено у

відсутності такої особи під час розгляду слідчим суддею клопотання про накладення на неї грошового стягнення (ст. 147 КПК України);

продовження чи відмови у продовженні строку тимчасового обмеження підозрюваного у користуванні спеціальним правом (ст. 153 КПК України);

продовження чи відмови у продовженні строку відсторонення підозрюваного від посади (ст. 158 КПК України).

2) рішення про застосування запобіжних заходів, застосування яких можливе лише за ухвалою слідчого судді, а саме:

про застосування особистого зобов'язання (ст. 179 КПК України);

про застосування особистої поруки (180 КПК України);

3) рішення про проведення окремих слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді, а саме:

- про проведення слідчим суддею допиту, одночасного допиту свідка, потерпілого, а також особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про її обмін як військовополоненого, під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК України);

- про проникнення до житла чи іншого володіння особи, у випадку відсутності наданої добровільної згоди його володільця на таке проникнення (ст. 233 КПК України);

- про проведення обшуку (ст. 234 КПК України);

- про проведення слідчого експерименту у житлі або іншому володінні особи, якщо добровільна згода цієї особи на проведення такого експерименту відсутня (ч. 5 ст. 240 КПК України);

- про залучення експерта за клопотанням сторони захисту (ст. 242 КПК України);

4) рішення про проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді, а саме:

- про зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ч. 1 ст. 264 КПК України);

- про установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України).

**Але, окрім вказаного,** відповідно до норм кримінального процесуального кодексу слідчий суддя також уповноважений:

1. Залучати захисника для проведення окремої процесуальної дії в порядку, передбаченому ст. 49 КПК України, виключно у невідкладних випадках, коли є потреба у проведенні невідкладної процесуальної дії за участю захисника, а завчасно повідомлений захисник не може прибути для участі у проведенні процесуальної дії чи забезпечити участь іншого захисника або якщо підозрюваний, виявив бажання, але ще не встиг залучити захисника або прибуття обраного захисника неможливе;

2. Залучити захисника для здійснення захисту за призначенням у випадках якщо:

1) відповідно до вимог статті 52 КПК України участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений не залучив захисника;

2) підозрюваний, обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно;

3) слідчий, прокурор, слідчий суддя вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника, а підозрюваний, обвинувачений не залучив його.

Ухвала про доручення призначити адвоката негайно направляється відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, і є обов'язковою для негайного виконання.

3. Встановлювати процесуальні строки, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії (ст. 113-114 КПК України).

4. За клопотанням заінтересованої особи поновлювати пропущений із поважних причин строк у кримінальному провадженні (ст. 117 КПК України);

5. Здійснювати виклик особи у кримінальному провадженні (ст. 135 КПК України);

6. За клопотанням підозрюваного, до якого застосовано запобіжний захід, його захисника, змінити запобіжний захід, в

тому числі скасувати його чи змінити додаткові обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України, що були ним покладені на підозрюваного чи змінити спосіб виконання покладених на підозрюваного обов'язків (ст. 201 КПК України);

7. Скасувати постанову про зупинення досудового розслідування (ч. 2 ст. 282, ч. 3 ст. 298-5 КПК України);

8) Встановити строк для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, до яких надано доступ при їх відкритті сторонами, у разі зволікання при ознайомленні з такими матеріалами (ч.10 ст. 290 КПК України);

9) Продовжити строк досудового розслідування (ч. 1 ст. 294; ст. 295-1 КПК України);

10) Розглядати скарги на рішення, дії чи бездіяльність дізнавача під час досудового розслідування (ст. 306 КПК України);

11) Викликати неповнолітнього підозрюваного через його батьків або інших законних представників (ст. 489 КПК України).

До того ж, відповідно до ч. 2 ст. 81 КПК України, під час досудового розслідування у випадках передбачених законом винятково слідчий суддя уповноважений вирішувати питання про відвід дізнавача.

## **Тести для самоконтролю:**

### **1) Відомчий контроль в органах Національної поліції України з питань провадження дізнання покладено:**

а) на керівників структурних підрозділів центрального органу управління поліції – головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві. А також на керівників територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП: відділів дізнання та секторів дізнання. А у разі відсутності підрозділу дізнання – на керівника органу досудового розслідування в межах юрисдикції територіального підрозділу поліції;

б) на керівників структурних підрозділів центрального органу управління поліції – головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві;

в) на керівників територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП: відділів дізнання та секторів дізнання. А у разі відсутності підрозділу дізнання – на керівника органу досудового розслідування в межах юрисдикції територіального підрозділу поліції;

г) на керівника органу досудового розслідування в межах юрисдикції територіального підрозділу поліції. А у випадку його відсутності на керівників структурних підрозділів центрального органу управління поліції – головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві.

### **2) Згідно ст. 39<sup>1</sup> КПК України керівник органу дізнання уповноважений:**

а) - визначати дізнавача, який здійснюватиме дізнання;  
- відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

- ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

- вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем;

- здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України;

б) - відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

- ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

- вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем;

- здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України;

в) - вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем;

- відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

- ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

г) - проводити службові розслідування та здійснювати дисциплінарні стягнення;

- вживати заходів для усунення порушень вимог законодавства у разі їх допущення дізнавачем;

- відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених КПК, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання;

- ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора.

**3) Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України затверджене:**

- а) наказом МВС України № 405 від 20.05.2020;
- б) наказом МВС України № 445 від 20.05.2020;
- в) наказом МВС України № 475 від 20.05.2020;
- г) наказом МВС України № 435 від 20.05.2020.

**4) До повноважень начальника управління дізнання з питань здійснення відомчого контролю не входить:**

а) - організує в установленому порядку вивчення стану досудового розслідування кримінальних проступків;

- звертається з клопотанням до обласного прокурора в межах територіальної юрисдикції про проведення дізнання;

б) - заслуховувати керівників відділів (секторів) дізнання ГУНП з питань службової діяльності підрозділів дізнання відділів (секторів) ГУНП та територіальних підрозділів поліції, у тому числі стану взаємодії між дізнавачами та оперативними підрозділами в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні;

в) - за наявності підстав ініціювати в установленому порядку питання про проведення службового розслідування, уживати інші заходи щодо усунення порушень вимог законодавства;

- ознайомлюватися з матеріалами дізнання, надання в них дізнавачам письмових вказівок, що не суперечать рішенням та вказівкам прокурора;

г) - організує в установленому порядку вивчення стану досудового розслідування кримінальних проступків;

- звертається з клопотанням до обласного прокурора в межах територіальної юрисдикції про проведення дізнання.

**5) Предметом відомчого контролю також є і скарги, що надійшли від:**

а) заявника, потерпілого, його представника чи законного представника, підозрюваного, його захисника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільця тимчасово вилученого



майна, чи іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час провадження дізнання;

б) заявника, потерпілого, його представника чи законного представника, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільця тимчасово вилученого майна, чи іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час провадження дізнання;

в) заявника, потерпілого, його представника чи законного представника, підозрюваного, його захисника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

г) потерпілого, його представника чи законного представника, підозрюваного, його захисника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільця тимчасово вилученого майна, чи іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час провадження дізнання.

**б) Згідно положень КПК України під час провадження дізнання передбачена можливість оскарження як рішень так і дій чи бездіяльності дізнавачів щодо:**

а) 1) невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; 2) неповернення тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк; 3) зупинення досудового розслідування у формі дізнання; 4) закриття кримінального провадження; 5) відмови у визнанні потерпілим; 6) застосування заходів безпеки; 7) відмови в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 8) зміни порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України, 9) повідомлення про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, але не пізніше

закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом;

10) відмови в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України;

б) 1) невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; 2) неповернення тимчасово вилученого майна; 3) зупинення досудового розслідування у формі дізнання; 4) закриття кримінального провадження; 5) відмови у визнанні потерпілим; 6) застосування заходів безпеки; 7) відмови в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 8) зміни порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України, 9) повідомлення про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом;

10) відмови в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України;

в) 1) невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; 2) неповернення тимчасово вилученого майна; 3) зупинення та відновлення досудового розслідування у формі дізнання; 4) закриття кримінального провадження; 5) відмови у визнанні потерпілим; 6) застосування заходів безпеки; 7) відмови в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 8) зміни порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України, 9) повідомлення про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом;

10) відмови в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України;

г) 1) невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; 2) неповернення тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк; 3) зупинення досудового розслідування у формі дізнання; 4) закриття кримінального провадження; 5) відмови у визнанні потерпілим; 6) застосування заходів безпеки; 7) відмови в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 8) зміни порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими гл. 39 КПК України, 9) повідомлення про підозру після спливу двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом;

10) відмови в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України.

**7) Прокурорський нагляд за додержанням законів під час провадження дізнання у кримінальному провадженні може здійснювати прокурор:**

а) якого керівник органу прокуратури своєю постановою призначив процесуальним керівником з розслідування у конкретному кримінальному провадженні та вніс про це відомостей до ЄРДР;

б) якого керівник органу прокуратури своєю постановою призначив процесуальним керівником з розслідування у конкретному кримінальному провадженні;

в) який вже мав попередній досвід здійснення процесуального керівництва з розслідування у вигляді прокурорського нагляду;

г) якого керівник органу прокуратури своїм наказом призначив процесуальним керівником з розслідування у конкретному кримінальному провадженні.

**8) Здійснюючи прокурорський нагляд щодо досудового розслідування у формі дізнання прокурор уповноважений:**

а) невідкладно, але не пізніше 24 годин після надходження заяви, повідомлення про вчинення кримінального проступку, або після самотійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування (за винятком випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила;

б) невідкладно, але не пізніше 24 годин після надходження заяви, повідомлення про вчинення кримінального проступку, внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування (за винятком випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила;

в) невідкладно, але не пізніше 24 годин після надходження заяви, повідомлення про вчинення кримінального проступку, або після самотійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила;

г) невідкладно, але не пізніше 24 годин після надходження заяви, повідомлення про вчинення кримінального проступку, або після самотійного виявлення ним з будь-якого джерела

обставин, що можуть свідчити про його вчинення внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування (за винятком випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) та через 12 годин з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

**9) Судовий контроль має місце у кримінальному провадженні та являє собою:**

а) окремий напрямок діяльності судді суду першої інстанції. А коли мова йде про необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то розгляд таких клопотань здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що звернувся з таким клопотанням, але в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, судовий контроль вже здійснюється слідчим суддею Вищого антикорупційного суду;

б) окремий напрямок діяльності судді суду першої інстанції, другої та третьої інстанції. А коли мова йде про необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то розгляд таких клопотань здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що звернувся з таким клопотанням, але в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, судовий контроль вже здійснюється слідчим суддею Вищого антикорупційного суду;

в) окремий напрямок діяльності судді суду першої та третьої інстанції. А коли мова йде про необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то розгляд таких клопотань здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що звернувся з таким клопотанням, але в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень,

віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, судовий контроль вже здійснюється слідчим суддею Вищого антикорупційного суду;

г) окремих напрямків діяльності судді суду другої інстанції. А коли мова йде про необхідність проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то розгляд таких клопотань здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що звернувся з таким клопотанням, але в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, судовий контроль вже здійснюється слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

**10) У дізнанні слідчий суддя уповноважений здійснювати судовий контроль щодо прийняття дізнавачем за погодженням з прокурором:**

а) 1) рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) рішення про застосування запобіжних заходів, застосування яких можливе лише за ухвалою слідчого судді; 3) рішення про проведення окремих слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді; 4) рішення про проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді;

б) 1) рішення про застосування запобіжних заходів, застосування яких можливе лише за ухвалою слідчого судді; 2) рішення про проведення окремих слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді; 3) рішення про проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді;

в) 1) рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) рішення про застосування запобіжних заходів, застосування яких можливе лише за ухвалою слідчого судді; 3) рішення про проведення окремих слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді;

г) 1) рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) рішення про проведення окремих слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді; 3) рішення про проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких можливе лише за ухвалою слідчого судді.

## **Обов'язкові та додаткові завдання:**

### *Обов'язкові завдання:*

1. На які органи покладено обов'язок здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки?
2. Які повноваження має начальник відділу (сектору) дізнання ГУНП з питань здійснення відомчого контролю?
3. Які повноваження має начальник відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції з питань здійснення відомчого контролю?
4. Які окремі напрямки зі здійснення відомчого контролю покладено на працівників підрозділів дізнання, які відповідно до Наказу МВС України № 405 від 20.05.2020 року уповноважені виконувати організаційно-методичні функції?
5. Які напрямки службової діяльності та рішення дізнавачів у кримінальних провадженнях відносяться до предмету відомчого контролю?
6. Які рішення дії чи бездіяльність дізнавачів згідно положень КПК України під час провадження дізнання можуть бути оскаржені?

### *Додаткові завдання:*

1. Що таке прокурорський нагляд?
2. Що таке відомчий контроль?
3. Що таке судовий контроль?
4. Які повноваження має прокурор під час здійснення прокурорського нагляду у дізнанні?
5. Які повноваження має слідчий суддя під час здійснення судового контролю у дізнанні?



## БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Актуальні питання діяльності органів досудового розслідування: зб. метод. реком. / [Дараган В.В., Бойко О.П., Гаркуша А.Г., Захарко А.В., Рогальська В.В. та ін.]. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2020. 456 с.

2. Актуальні питання терії та практики досудового розслідування кримінальних проступків : матеріали міжвідом. наук.- практи. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 197 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/15446>.

3. Аленін Ю.П., Аркуша Л.І., Гловюк І.В., Волошина В.К., Малахова О.В., Торбас О.О. / за ред. В.К. Волошиної. Досудове розслідування: навчально-методичний посібник. 2020. 141 с.

4. Багрій М. В., Луцик В. В. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні: монографія. Тернопіль, 2014. 308 с.

5. Бойко О.П., Литвинов В.В. Окремі питання здійснення дізнання в кримінальному процесі України. Національний юридичний журнал: Теорія і практика. 2019. С. 100–104.

6. Viacheslav V Vapniarchuk, Inna L Bespalko, Maryna G Motoryhina, Specific Features of Criminal Proceeding Regarding Criminal Misdemeanours, *Statute Law Review*, Volume 43, Issue 2, June 2022, Pages 198 –208, <https://doi.org/10.1093/slr/hmaa006> Consultation date: 14/09/2022.

7. Гаркуша А. Г., Литвинов В. В., Федченко В. М. Закриття кримінального провадження слідчими Національної поліції : метод. рек. Дніпро : ДДУВС, 2018.

8. Гаркуша А., Петриченко Є. Регламентація повноважень щодо здійснення дізнання у кримінальному процесі. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 1. С. 265-271.

9. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану:

науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 3. Електронне видання. ДніпроЛьвів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 25 серпня 2022. 78 с. URL: <https://www.academia.edu/86287571>.

10. Д. Драч. Прокурорський нагляд: Український та Європейський досвід. Підприємництво господарство і право. № 5. 2020. С. 132-136.

11. Джемері Макбрайд Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. К.: К.І.С., 2010. 576 с.

12. Дізнання: навчальний посібник / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 340 с.

13. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

14. Дрозд В.Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 448 с.

15. Застосування практики Європейського суду з прав людини слідчим суддею місцевого загального суду під час здійснення судового контролю монографія / І.С. Шаповалова, В.В. Рогальська. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 274с.

16. Затримання особи без ухвали слідчого судді працівниками Національної поліції: методичні рекомендації. / В.В. Рогальська, О.А. Солдатенко, Д.В. Лазарева, Н.П.Черняк, А.П.Черненко, Дніпро : ДДУВС, 2018. 35 с.

17. Затримання у кримінальному провадженні: навч. посіб. / кол. авторів: А. В. Захарко, Рогальська В.В., Солдатенко, Д. В. Лазарева та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 224 с.

18. Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок/ М. Цуцкірідзе, С. Вітвіцький, О. Ковтун, М. Городецька, В. Бурлака та ін. Київ: 7БЦ, 2021. 54 с.

19. Збірник бланків процесуальних документів для співробітників підрозділів дізнання Національної поліції України

/ [М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударець, С.С. Чернявський та ін.]. Київ: НАВС, 2021. 272 с.

20. Здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень Національною поліцією України: актуальне законодавство, судова практика та інформаційні матеріали / [М. Цуцкірідзе, Р. Дударець, В. Бурлака, М. Романов та ін.]. Київ: 7БЦ, 2021. 682.

21. Колеснік Г.Р. Функціональне призначення нагляду і контролю у досудовому розслідуванні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2018. 224 с.

22. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 4 листопада 1950 р.). URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004).

23. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.10.2022).

24. Конюшенко Я.Ю. Відомчий контроль в системі гарантій прав особи під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Юридична наука* № 2 (104) / 2020. С. 367-377.

25. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.10.2022).

26. Кримінальний процес України у 2-х част.: ч. 1: Досудове провадження: підручник / Бойко О. П. та ін. Дніпро, ДДУВС, 2017. 327 с.

27. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навч. посіб. / Л. Д. Удалова, М. А. Макаров, Ю.І. Азаров, С. О. Заїка, О. В. Кубарева, О. В. Римарчук, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, А. В. Форостяний, О. Ю. Хабло. Видання 5-те, переробл. і доповн. Київ, 2020. 497 с.

28. Кримінальний процес: підруч. / О.П. Бойко та ін. У 2-х ч. Ч. 2. Дніпро: ДДУВС; Ліра ЛТД, 2017. 235 с.

29. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення: 03.10.2022).

30. Кримінальні процесуальні, організаційні та кримінально-правові засади діяльності службових осіб, відповідальних за перебування затриманих: метод.рек. [М.С. Цуцкірідзе, Р.М. Дударець, Р.І. Горяченко та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид.наук, доц. М.С. Цуцкірідзе. Київ: Наук.-досл. Інститут публ.права, 2021. 82с.

31. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина) / Рожнова В.В., Савицький Д.О., Конюшенко Я.Ю. та ін. К.: НАВС, 2012. 280 с.

32. Lemekha, Roman; Rubtsov, Volodymyr; Orlovska, Natalya; Kantsir, Volodymyr; Humin, Oleksii. Features of the functioning of the institute of criminal offenses in Ukraine: CUESTIONES POLÍTICAS. Vol. 40 N° 72 (2022): 245-263 URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000793713700014> Consultation date: 14/09/2022.

33. Липівський В.В. Поняття та правова природа прокурорського нагляду. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 165–169.

34. Литвинов В.В. Суб'єкти дізнання у кримінальному процесі України. Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7 червня 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 106-109.

35. Макарова М. А., Заїка С. О., Кубарева О. В. Досудове розслідування та судове провадження щодо кримінальних проступків у питаннях і відповідях : навч. посіб., Київ: Вид. «Центр учбової літератури», 2022. 80 с.

36. Мирошниченко Ю. М. Негласні слідчі (розшукові) дії: підстави проведення. *Проблеми правоохоронної діяльності. Правова позиція*. 2019. № 2 (23). С. 117-121.

37. Молдован В.В., Молован А.В., Канавець Р.С. Кримінальний процес України: лекції. Процесуальні документи. Навчальний посібник. 2-ге вид. із змін та доп. К.: Алерта, 2016. 360 с.

38. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 10 вересня

2019 року. / За заг. ред. Лошицького М.В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2019. 1270 с.

39. Підстави та процесуальний порядок застосування запобіжних заходів у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки: методичні рекомендації [ В.В. Рогальська, Ю.В. Скляр] Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 23 с.

40. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року № 1363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BF#Text>.

41. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листоп. 2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>. (дата звернення: 03.10.2022).

43. Про деякі питання залучення перекладачів (сурдоперекладачів) для забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги : постанова КМУ від 24 черв. 2016 р. № 401. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2016>.

44. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 року № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 18.09.2022).

45. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17>.

46. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового

розслідування Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.04.2016 року № 296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0884-16#Text> (дата звернення: 22.09.2022).

47. Про затвердження інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text> (дата звернення: 22.09.2022).

48. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Генерального прокурора від 30.06.2020 року № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text> (дата звернення: 18.09.2022).

49. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України: наказ МВС України від 20.05.2020 № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>. (дата звернення: 03.10.2022).

50. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 8 лют. 2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>. (дата звернення: 03.10.2022).

51. Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину. МВС України; Наказ від 10.05.2018 № 386 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0834-18>

52. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних. Постанова Кабінету міністрів України № 921 від 7 грудня 2016 р.

URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-2016-%D0%BF#Text>  
(дата звернення 12.09.2022 р.)

53. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. №580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 03.10.2022).

54. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 15.09.2022).

55. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.10.2022).

56. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні. Наказ МВС України № 309 від 30.09.2021. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text> (дата звернення 19.09.2022).

57. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.10.2022).

58. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення 20.09.2022р.).

59. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення: 01.10.2022).

60. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 18.09.2022).

61. Про судоустрій і статус суддів. Закон України № 1402-VIII від 2 червня 2016 року. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 20.09.2022).

62. Процесуальний порядок застосування запобіжних заходів у вигляді затримання та тримання під вартою: методичні рекомендації [ В.В. Рогальська, О.А. Пархоменко] Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 43 с.

63. Рогальська В. В. Застосування практики Європейського суду з прав людини слідчим суддею місцевого загального суду під час здійснення судового контролю : монографія / І. С. Шаповалова, В. В. Рогальська. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 274 с.

64. Рогальська В. В. Затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, пов'язаних з наркозлочинністю: окремі аспекти. Актуальні проблеми досудового розслідування злочинів, пов'язаних з наркозлочинністю та торгівлею людьми : матер. Міжнар. наук-практ. конф. (25 квітн. 2019 р., м. Одеса). Одеса, ОДУВС, 2019. С. 103–108.

65. Рогальська В. В. Затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді: процесуальні аспекти. *Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2017. № 2. С. 198–201.

66. Рогальська В. В. Здійснення інформування зрозумілою, простою та доступною мовою в контексті забезпечення справедливого судочинства // Актуальні питання кримінального права та процесу : матеріали V Всеукр. наук-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 14 червня 2019 року). Ред. кол.: О. О. Волобуєва, Т. О. Лоскутов, А. С. Політова. Кривий Ріг : Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2019. С. 73–76. 152 с.

67. Рогальська В. В. Інформування про права осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, в контексті забезпечення справедливого судочинства: окремі аспекти. Кримінальна юстиція під час підготовки майбутніх суддів, прокурорів та слідчих в контексті європейських стандартів : збірник матеріалів першої міжнародної конференції. Львів, 2020. С. 223–229. 281 с.

68. Рогальська В. В. Окремі аспекти реалізації права на переклад в контексті забезпечення справедливого судочинства. Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі 165 Затримання у кримінальному провадженні зі злочинністю :



матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 12 квітня 2019 року). Кривий Ріг : Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2019. С. 112–116.

69. Рогальська В. В. Право на переклад в контексті забезпечення справедливого судочинства: проблемні питання реалізації // Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування : матер. Всеукр. науково-практична конференції (м. Дніпро, 07 червня 2019 р.). Дніпро, ДДУВС. 2019. С. 161–164.

70. Рогальська В. В. Проактивна позиція сторони обвинувачення щодо роз'яснення прав як одна з необхідних вимог забезпечення справедливого судочинства // Актуальні питання забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід : матеріали II Міжнар. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 25 жовтня 2019 року). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 200–204.

71. Рогальська В. В. Процесуальні вимоги інформування осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, про їх права, в контексті забезпечення справедливого судочинства. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2019. № 6. С. 150–156.

72. Рогальська В. В. Регламентація та реалізація права на інформування осіб щодо яких здійснюється кримінальне переслідування в контексті забезпечення справедливого судочинства: окремі аспекти. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2. Том 3. С. 123–127.

73. Рогальська В. В. Регламентація та реалізація права на переклад в контексті забезпечення справедливого судочинства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 150–157.

74. Рогальська В. В. Розшук особи: регламентація, види та процесуальний порядок оголошення. Гласність та таємниця у кримінальному процесі : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 31 травня 2017 року). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 87–89.

75. Рогальська В. В. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної

науково-практичної конференції (19-20 вересня 2013 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 349-352.

76. Рогальська В.В. Затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді: процесуальні аспекти. *Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2017. № 2. С.198-201

77. Рогальська В.В. Повноваження та алгоритм дій працівників органів Національної поліції під час затримання особи без ухвали слідчого судді. *Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (7 грудня 2016)*. Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016. С. 35-39

78. Рогальська В.В., Фоміна Т. Г. Затримання уповноваженою службовою особою: законодавчі «лабіринти» та реалії правозастосовної практики. *Science, technology, and innovation: the experience of European countries and prospects for Ukraine: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. С. 196-224. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-190-9-8>.

79. Романов М. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 119, 2 (Лис 2021), 102-106. DOI: <https://doi.org/10.33270/01211192.102>.

80. Романов М. Функціонування підрозділів дізнання національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Чесць і закон*. № 3 (78)/2021, с. 89-93. DOI: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558>.

81. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади забезпечення функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України : дис. докт. філос. : 081 «Право» / Романов Максим Юрійович. Київ, 2022. 264 с.

82. Сачко О. В. Правова визначеність щодо інституту кримінальних проступків та процесуальної форми дізнання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. № 81. С. 34-37.

83. Семененко Д. Прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль. *Право*. № 2, 2020. С. 108-114. URL.:

<http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/10/108-Semenenko.pdf>.

84. Сербін М. М., Солдатенко О. А. Практикум з кримінального процесу : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 84 с.

85. Сергєєва Д.Б. Правові та фактичні підстави провадження негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 56-65.

86. Солдатенко О.А., Матвієнко Є.І. Процесуальний порядок та підстави проведення обшуку за новими змінами до кримінального процесуального кодексу // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю: матер. XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції. ДЮІ МВС України. м. Кривий ріг. 2019. С. 69-72.

87. Солдатенко О.А., Матвієнко Є.І. Процесуальний порядок та підстави проведення обшуку за новими змінами до кримінального процесуального кодексу // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю: матер. XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції. ДЮІ МВС України. м. Кривий ріг. 2019. С. 69-72.

88. Стандарти досудового розслідування / Белоусов Ю., Венгер В., Грига Р., Гюльмагомедов Д., Деркач С. [та ін.]; Міжнародний фонд «Відродження». К., 2020. 372 с.

89. Степанов А.Б. Співвідношення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю під час досудового розслідування: дис. ... канд. Юрид наук: 12.00.09. Харків, 2018. 235 с.

90. Столітній А.В. Забезпечення процесуального контролю за допомогою Єдиного реєстру досудових розслідувань і шляхи його вдосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 31, Т. 3. С. 101-104.

91. Судовий контроль у кримінальному провадженні : навч. посіб. для підготовки до заліку / О.В. Капліна, М.О. Карпенко, В. І. Маринів та ін. Х. : Право, 2015. 88 с.

92. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): [монографія] Донецьк: ТОВ «ВПІ Промінь», 2012. 640с.

93. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07 лютого 2014 року (Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ) База даних «Законодавство України» /ВР України Офіційний сайт Верховної Ради України URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.

94. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07 лютого 2014 року (Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ). Офіційний сайт Верховної Ради України: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.

95. Фариник В.І. Засади здійснення відомчого контролю під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3(9) том 3, 2015. С. 81-85.

96. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика: монографія. Київ: Алерта, 2017. 548 с.

97. Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія. [Наук. ред. О. О. Юхно]. Харків: Панов, 2020. 576.

98. Fomina, T., Hlobenko, H., Melnyk, O., Melnyk, V. Differentiation of a Criminal Procedural form as a Condition of Development of Modern Legislation: Amazonia Investiga. Volume 9 – Issue 28/ April 2020. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1333/1194> (date of the application: 12.09.2022).

99. Цуцкірідзе М.С. Кримінальна процесуальна діяльність слідчого: теорія та практика: монографія. К. Алерта, 2020, 562 с.

100. Шаповалова І.С. Судовий контроль за процесуальними діями, бездіяльністю та рішеннями слідчих та прокурорів на стадії досудового розслідування. URL: <https://advokaty.dp.ua/wp-content/uploads/2019/05/SHapovalova-I.-S.-Zdijsnennya-sudovogo-kontrolyu-za-dosudovym-rozsliduvannyam-prezentatsiya.pdf> (дата звернення 21.09.2022).

---

---

*Навчальне видання*

**Бойко** Олексій Павлович  
**Бублик** Надії Сергіївна  
**Бурлака** Владислав Васильович  
**Гайду** Сергій Васильович  
**Гаркуша** Аліна Григорівна  
**Захарко** Андрій Володимирович  
**Кіяниця** Володимир Миколайович  
**Рогальська** Вікторія Вікторівна  
**Романов** Максим Юрійович  
**Солдатенко** Олена Анатоліївна  
**Федченко** Володимир Михайлович  
**Черняк** Наталія Петрівна  
**Шендрик** Юлія Володимирівна  
**Цуцкірідзе** Максим Сергійович

# **ДІЗНАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ**

**Навчальний посібник**

Підп. до друку 01.11.2022 Формат 60×84/16  
Папір офсетний. Друк цифровий.  
Ум. друк. арк. 18,37. Зам. № 1011-22  
Наклад 250 прим.

Видавець і виготовлювач ТОВ «7БЦ»  
03087, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84  
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80  
Свідотство суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017



**РОЗРОБЛЕНО**  
Працівниками Дніпропетровського  
державного університету внутрішніх справ і  
Головного слідчого управління Національної  
поліції України